

T.C.

AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI

Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı

**SOSYAL İÇERME AÇISINDAN ERASMUS+ AVRUPA GÖNÜLLÜ
HİZMETİ (AGH) VE GENÇLİK DEĞİŞİMLERİ: BEDENSEL VE
ZİHİNSEL ENGELLİ GENÇLER ÖRNEĞİ**

UZMANLIK TEZİ

Bilal BALCI

Tez Danışmanı

Gençlik Hareketlilik Koordinatörü

Dr. Kemal BAŞCI

(Eylül-2017)

Ankara

T.C.

AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI

Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı

**SOSYAL İÇERME AÇISINDAN ERASMUS+ AVRUPA GÖNÜLLÜ
HİZMETİ (AGH) VE GENÇLİK DEğİŞİMLERİ: BEDENSEL VE
ZİHİNSEL ENGELLİ GENÇLER ÖRNEğİ**

UZMANLIK TEZİ

Bilal BALCI

(Eylül-2017)

Ankara

KABUL VE ONAY

Uzman Yardımcısı Bilal BALCI tarafından hazırlanan Sosyal İçerme Açısından Erasmus+ Avrupa Gönüllü Hizmeti (AGH) ve Gençlik Değişimleri: Bedensel ve Zihinsel Engelli Gençler Örneği adlı bu tezin Uzmanlık Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Kemal BAŞCI

(Tez Danışmanı)

Bu çalışma, jürimiz tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Uzman Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı ve Soyadı

Başkan : Yunus Alper ALTAY

Üye : Sefa YAHŞİ

Üye : Nilüfer İLHAN FİDANAY

Üye : Muhammed Akif KILIÇ

Üye : Fatih Mehmet ATASEVER

Tarih : 08.11.2017

Bu tez, ABEGPM Uzman Yeterlik ve Tez Hazırlama Kılavuzu ile belirlenen tez yazım kurallarına uygundur.

TEZ VE YETERLİK SINAV KURULUNA

BEYAN

Bu belge ile bu uzmanlık tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplayıp sunduğumu; ayrıca, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

11./01/2018

Bilal BALCI

Uzman Yardımcısı

UZMANLIK TEZİNİN ÇOĞALTILMASI
VE YAYIMI İÇİN İZİN BELGESİ

Tezi Hazırlayanın Adı Soyadı: Bilal BALCI

Tez Konusu : Sosyal İçerme Açısından Erasmus+ Avrupa Gönüllü Hizmeti (AGH) ve Gençlik Değişimleri: Bedensel ve Zihinsel Engelli Gençler Örneği

Tez Danışmanı : Dr. Kemal BAŞCI

Yukarıda başlığı yazılı olan uzmanlık tezimin, ilgilenenlerin incelemesine sunulmak üzere **Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı** tarafından arşivlenmesi, kâğıt, mikroform veya elektronik formatta, internet dâhil olmak üzere her türlü ortamda tamamen veya kısmen çoğaltılması, ödünç verilmesi dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) ve erteleme talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

11/01/2018

Bilal BALCI

Uzman Yardımcısı

ÖNSÖZ

Küreselleşme süreci dünyamızda hızlı bir şekilde yaşanmaktadır. Bu durumun iyi yanları olabildiği gibi olumsuz yansımaları da olabilmektedir ve bu olumsuzluklardan birisi de sosyal dışlanmadır. Çeşitli yönlerden dezavantajlı olan bireyler sosyal hayatın dışında kalmakta veya tam katılım gösterememektedirler. Sosyal dışlanma kavramı hemen hemen insanlık tarihi kadar eski olsa da bu kavramın tam tersi olan “sosyal içerme” kavramının geçmişi o kadar uzak değildir. Sosyal içermenin en önemli amacı sosyal dışlanmanın yok edilmesidir.

Avrupa Birliği 2020 stratejisiyle “Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme” hedefini benimsemiş ve bu hedef doğrultusunda sosyal içerme kavramıyla dezavantajlıların sosyal hayata katılımını artırmayı ve sosyal dışlanmayı minimuma indirmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda Erasmus+ Programı da dezavantajlı bireyleri tanımlamış ve onların programa katılmalarına öncelik vermiştir. Avrupa 2020 Stratejisinin hedeflerine ulaşmasında özellikle dezavantajlı gençlerde görülen sosyal dışlanmanın azaltılmasında Erasmus+ Programı önemli bir yer tutmaktadır.

Bu tezin hazırlık aşamasında ve tüm hayatım boyunca bana desteklerini esirgemeyen annem Hatice BALCI, babam Zafer BALCI ve ablam Buket BALCI’ya;

Bu süreçte daima yanımda olan nişanlım Aybegüm AKIN’a;

Çalışmalarım boyunca bilgisi ve desteği ile bana yardımcı olan danışmanım ve Koordinatörüm Kemal BAŞCI’ya;

Aynı birimde çalıştığım arkadaşlarım, Engin YILMAZ, Gurbet ÖZSAYGI ve Nurcan ÇİVİCİ ve diğer mesai arkadaşlarıma,

Bu tezin yazılmasına yaptığım mülakat görüşmelerinde değerli fikirlerini benimle paylaşan; Zeliha ELDEM, Zehra ERGÜLER, Abdurrahman PARLAR, Serap BİLAL, Çağlar YENİLMEZ, Abdurrahman KURTASLAN, Cumali ÖZTÜRK ve Mija PUGERSIC’e gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Kurum Başkanımız Sayın Mesut KAMİLOĞLU’na, Genel Koordinatörüm Sayın Sefa YAHŞI’ye verdikleri manevi destekten dolayı özellikle teşekkür ederim.

Ankara, 2017

Bilal BALCI

ÖZET

ABEGPM Uzmanlık Tezi

SOSYAL İÇERME AÇISINDAN ERASMUS+ AVRUPA GÖNÜLLÜ HİZMETİ (AGH) VE GENÇLİK DEĞİŞİMLERİ: BEDENSEL VE ZİHİNSEL ENGELLİ GENÇLER ÖRNEĞİ

Bilal BALCI

Bu çalışmanın amacı; Erasmus+ Programının dezavantajlı gruplar arasında saydığı engelli gençlerin, projelere katılımları sonucu elde ettikleri kazanımların ve sosyal içermelerine katkı sağlayıp sağlamadığının araştırılmasıdır. Ayrıca, sahadaki proje yararlanıcıları ile görüşülerek sahanın sorunları tespit edilmiş ve öneriler getirilmeye çalışılmıştır. Erasmus+ Gençlik Programı kapsamında yazılmış, konusu sosyal içerme veya engellilik olan projelerin katılımcı sayıları dezavantajlı gençlerin veya engelli gençlerin katılımı yönünden incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Yapılan araştırma sonucu, Erasmus+ Gençlik Programı'nın gençler üzerinde pozitif etkileri olduğu, onların sosyal gelişimlerine katkıda bulunduğu; sahada proje yapımcıları ve katılımcıları arasında bilgi eksikliği olduğu ve yazılan projelerin sosyal içerme veya engellilik konularında olmalarına rağmen yeterli sayıda dezavantajlı katılımcıyı dâhil etmediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Gönüllü Hizmeti, Dezavantajlılık, Erasmus+ Programı, Engellilik, Gençlik Değişimleri, Sosyal Dışlanma, Sosyal İçerme,

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate whether the disabled young people that the Erasmus+ Program regards as disadvantaged groups contribute to the achievements and social outcomes they have achieved as a result of their participation in the projects. In addition, the field beneficiaries were interviewed and the problems of the field were investigated and suggestions were made. Participants of projects with social inclusion or disability in the context of the Erasmus + Youth Program have been interviewed and evaluated for the participation of disadvantaged young people or youth with disabilities.

The research results show that the Erasmus+ Youth Program has positive effects on young people and contributes to their social development; the fact that there is a lack of information between the project coordinators and the participants and that the projects do not include enough disadvantaged participants despite being on social inclusion or disability issues is apity.

Key Words: Disability, Disadvantaged, Erasmus+ Programme, European Voluntary Service, Social Exclusion, Social Inclusion, Youthexchanges

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar VE GRAFİKLER DİZİNİ	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
GİRİŞ	1
1. TÜRKİYE ULUSAL AJANSI – GENÇLİK PROGRAMLARI - AVRUPA GÖNÜLLÜ HİZMETİ – GENÇLİK DEĞİŞİMLERİ	4
1.1. Türkiye Ulusal Ajansı	4
1.2. Gençlik Programı	6
1.2.1. Gençlik Programının Tarihçesi	6
1.2.2. Gençlik Programında Yaygın ve Serbest Öğrenme Yöntemleri.....	12
1.2.3. Youthpass.....	15
1.3. Avrupa Gönüllü Hizmeti	18
1.4. Gençlik Değişimleri	22
2. SOSYAL İÇERME VE ENGELLİLİK.....	27
2.1. Sosyal Dışlanma ve Sosyal İçerme	27
2.1.1. Sosyal Dışlanma.....	27
2.1.2. Sosyal İçerme	33
2.1.3. Sosyal İçermenin Avrupa 2020 Stratejisindeki Yeri.....	35
2.2. Engellilik Tarihi ve Kavramı.....	38
2.3. Engelliliğe Neden Olan Unsurlar ve Engellilik Türleri.....	42
2.4. Engellilerin Toplumla Bütünleşmede Yaşadığı Sorunlar.....	45
2.4.1. Fiziksel Çevre Koşulları (Ulaşılabilirlik).....	47
2.4.2. İstihdam.....	49
2.4.3. Eğitim.....	51
2.4.4. Rehabilitasyon.....	52
3.ENGELLİ GENÇLERİN AVRUPA GÖNÜLLÜ HİZMETİ VE GENÇLİK DEĞİŞİMİ FAALİYETLERİNE KATILIMININ SOSYAL İÇERME AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	55

3.1. Erasmus+ Gençlik Programında Sosyal İçerme	55
3.2. Engelli Gençlerin Avrupa Gönüllü Hizmeti ve Gençlik Değişimleri Projelerinden Elde Ettikleri Kazanımlar	74
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	85
KAYNAKÇA	89
EKLER.....	95
EK 1 Mülakat Soruları (Proje Katılımcısı)	96
EK 2 Mülakat Soruları (Proje Koordinatörleri).....	97

TABLolar VE GRAFİKLER DİZİNİ

Tablo 1.1 Gençlik Alanında Desteklenen Projeler.....	10
Tablo 1.2 Öğrenim Yöntemlerine göre Aktiviteler.....	14
Tablo 1.3. Youthpass Nedir? Ne Değildir?	16
Grafik 1.1. Gençlik Değişimlerinde Öğrenme	25
Tablo 1.4. Gençlik Değişimi Projelerinin Evreleri	26
Tablo 2.1. Avrupa Birliği'nin Sosyal Dışlanma ile Mücadelesi	32
Tablo 2.2. Avrupa 2020 Stratejisi'nin 7 Girişimi	36
Grafik 3.1. Toplam Katılımcılar İçindeki Dezavantajlı Gençlerin Oranı	56
Grafik 3.2. Proje Katılımcılarının Tanımladığı Dezavantajlılık Durumları.....	56
Grafik 3.3. Konusu “İçerme ve Eşitlik” Olan Erasmus+ Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti Proje Sayısı Dağılımı (Yıllık Bazda).....	62
Grafik 3.4. Konusu “İçerme ve Eşitlik” Olan Erasmus+ Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti Hibe Dağılımı (Yıllık Bazda)	62
Grafik 3.5. 2014 Yılı Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti İçerme ve Eşitlik Konulu Projelere Katılan Dezavantajlı Gençler.....	64
Grafik 3.6. 2015 Yılı Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti İçerme ve Eşitlik Konulu Projelere Katılan Dezavantajlı Gençler.....	65
Grafik 3.7. 2016 Yılı Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti İçerme ve Eşitlik Konulu Projelere Katılan Dezavantajlı Gençler.....	66
Grafik 3.8. 2014-2016 Yılları Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti Konusu Engelliler - Özel İhtiyaçlar Olan Kabul Edilen Proje Sayısı.....	68
Grafik 3.9. 2014-2016 Yılları Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti Konusu Engelliler - Özel İhtiyaçlar Olan Projelere Verilen Hibe Miktarları (Yıllık Bazda)..	69
Grafik 3.10. Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti Türkiye’de Konusu “Engelliler - Özel İhtiyaçlar” Olan Projelerin Yıllara Göre Dağılımı.....	70
Grafik 3.11. 2014-2016 Yılları Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti Konusu Engelliler - Özel İhtiyaçlar Olan Projelerin Katılımcı Sayıları ve Katılımcıların Dağılımı	71
Grafik 3.12. Türkiye’de Konusu “Engelliler - Özel İhtiyaçlar” olan Projelerin Yıl Bazında Eylem Türüne Göre Dağılımı	72
Grafik 3.13. Katılımcıların Projeye Katıldıktan Sonraki Kişisel Gelişimleri	80
Grafik 3.14. Projelerin Proje Katılımcıları Üzerindeki Etkileri (Eğitim ve Profesyonel Perspektifler Yönünden)	81

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
age.	: Adı geçen eser
AGH	: Avrupa Gönüllü Hizmeti
bkz.	: Bakınız
EC	: (ing. ; <i>European Commission</i>) Avrupa Komisyonu
EU	: (ing.; <i>European Union</i>) Avrupa Birliği
EVS	: (ing.; <i>European Voluntary Service</i>) Avrupa Gönüllü Hizmeti
GD	: Gençlik Değişimleri
ing.	: İngilizce
mad.	: Madde
RAY	: (ing.; <i>Research Based Analysis of Youth in Action</i>) : Gençlik Programının Araştırmaya Dayalı Analizi
SALTO	: (ing.: <i>Support, Advanced Learning and Training Opportunities for Youth</i>)
SALTO EECA	: (ing.; <i>SALTO Eastern Europe and Caucasus</i>) : SALTO Doğu Avrupa ve Kafkaslar
SALTO IRC	: (ing.; <i>SALTO Inclusion Resource Centre</i>) : SALTO Dâhil Etme Kaynak Merkezi
SALTO SEE	: (ing.; <i>SALTO South-East Europe</i>) : SALTO Güney-Doğu Avrupa
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UA	: Ulusal Ajans
vb.	: Ve benzeri
YİA	: (ing.; <i>Youth in Action Programme</i>) Gençlik Programı

GİRİŞ

Erasmus+ Programı'nın önemli özellikleri arasında yer alan "Eşitlik ve İçerme" özelliğine göre, Erasmus+ Programı, çeşitli sebepler yüzünden akranlarından daha az fırsata sahip olan dezavantajlı gençlere, programlara erişimi kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bu amaç kapsamında eşitlik ve içerme özelliğinin altında 7 adet dezavantajlılık durumu tanımlanmıştır. Bunlar;

- Engellilik hali
- Eğitsel zorluklar
- Ekonomik engeller
- Kültürel farklılıklar
- Sağlık sorunları
- Sosyal engeller
- Coğrafi engellerdir.¹

Yukarıda sayılan dezavantajlılık durumları kişilerin toplumdan uzaklaşmalarına ve kişinin kendini toplumdan soyutlamasına yol açmaktadır. Bu durum da sosyal dışlanmaya sebebiyet vermektedir. Sosyal dışlanma; çeşitli sebeplerden dolayı kendini topluma ait hissedememe ve toplum tarafından görmezden gelinme durumuna denir. İşte tam da bu noktada bu kavrama karşı oluşturulan sosyal içerme kavramı karşımıza çıkmaktadır. Sosyal içerme, çeşitli sebeplerle sosyal dışlanmaya uğramış, toplumsal hayata katılmada zorluk çeken bireyleri toplumsal yaşama dâhil ederek, bireylerin ihtiyaç duyduğu hizmetlerden yararlanmasını ifade eder. Küreselleşen ve kapitalizmin günden güne agresifleştiği ve arttığı dünyamızda sosyal dışlanma nedeniyle toplumdan uzaklaşan bireylerin sayısı hızla arttığı için sosyal içerme kavramı günümüzde önemli bir yere sahiptir. Bu önemin bir sonucu olarak da Erasmus+'nın önemli bir özelliği olarak Programda yerini almıştır.

¹ European Commission, "Erasmus+ Program Rehberi" Versiyon 1 (2017), Çev. Türkiye Ulusal Ajansı, Ankara, 2017
[http://ua.gov.tr/docs/default-source/ErasmusPlus/erasmus-2017-program-rehberi-\(tr\).pdf?sfvrsn=0](http://ua.gov.tr/docs/default-source/ErasmusPlus/erasmus-2017-program-rehberi-(tr).pdf?sfvrsn=0) Erişim Tarihi: 19.01.2017

Erasmus+ Programının saydığı dezavantajlılık durumlarından biri olan engellilik hali kapsamına; zihinsel, fiziksel, duyuşal ve diğel engeli bulunan insanlar dâhil edilmektedir. Günümüzde çoğı engelli insan yukarıdaki diğel dezavantajlılık durumlarından birden fazlasına sahiptir. Ekonomik durumu kötü olan engelliler, eğitim sürecinden mahrum kalan ya da eğitime devam edemeyen engelliler vb. gibi örnekler verilebilir.

Erasmus+ Gençlik Programlarının bir parçası olan Gençlik Değışimleri ve Avrupa Gönüllü Hizmeti projeleri çeşitli dezavantajlılık durumuna sahip gençlerin kültürlerarası öğrenmelerine, kendilerini geliştirebilmelerine, profesyonel özelliklerini geliştirmelerinin yanı sıra sosyal içermelerine de katkı sağlamaktadır. Engelli gençlerin projelere katılması, onların sosyal içermelerine katkı sağlayacaktır. Proje süresince edinilen kazanımlar ve tecrübeler gencin hayatına çeşitli alanlarda yön verebilmektedir.

Bu çalışma; Erasmus+ Gençlik Programlarından olan Gençlik Değışimleri ve Avrupa Gönüllü Hizmeti programlarının, bedensel ve zihinsel engelli gençlere sosyal içirme açısından katkılarını ortaya koyacaktır. Programa katılan engelli gençlerin sosyal içirme açısından ne gibi kazanımlar elde ettikleri, benliklerinde ve hayata bakışlarında nasıl değışimler olduğı ve elde ettikleri kazanımların gençlerin hayatlarına nasıl yön verdiğı araştırılacaktır. Bunun yanı sıra Avrupa Komisyonu ve Erasmus+ Programı özelinde, engelliliğel ve engelli gençlere verilen önem bu denli fazla olmasına rağmen, Türkiye’deki birçok engelli merkezi ve engelli konusu üzerine çalışma yapan kurum/kuruluş ve sivil toplum kurumu bu fırsatlardan yeterli seviyede yararlanamamaktadır. Yararlanıcı bireyler açısından da düşük katılım olduğı düşünölmektedir ve bu durumu tespit etmek için Erasmus+ döneminde kabul edilmiş projelerin dezavantajlı ve engelli katılımcı sayıları araştırılacaktır. Tüm bunlara ek olarak, Avrupa Birliğı’nin 2020 Stratejisi² kapsamında sosyal içermeye

² European Commission, *Europe 2020 A European Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth*
<http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLETE%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> Erişim Tarihi: 19.01.2017

nasıl bir önem atfedildiği ve bu bağlamda engellilere yönelik ne gibi uygulamalar olduğu da araştırılacaktır.³

Bu çalışmanın ilk bölümünde Türkiye Ulusal Ajansı tarihçesi ve görevleri hakkında bilgi verilmiş ve sonrasında Gençlik Programı'nın tarihçesi ve gençlik projelerinde kullanılan öğrenme tekniklerine değinilmiştir. Gençlik projelerinin katılımcılarına verilen Youthpass belgesine de değinilmiş ve Youthpass'ın ne olduğu ve yeterlilikleri açıklanmıştır. Aynı bölümde tezin konusunda da yer alan Gençlik Değişimleri ve Avrupa Gönüllü Hizmeti hakkında teknik bilgiler ve tarihçeleri hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, sosyal içerme kavramı tanımlanmış ve 2020 Avrupa Stratejisindeki yeri ve önemi açıklanmıştır. Devamında da engelliliğin ne olduğu, tarihçesi ve türleri hakkında bilgi verilmiş ve engellilerin yaşadığı sorunlara değinilmiştir. Üçüncü ve son bölümde engelli gençlerin programlara dâhil edilmesine değinilmiş, program ülkeleri ve Türkiye çapında istatistikî bilgiler verilmiştir. Bu istatistiklerde; konusu sosyal içerme olan projelerdeki (AGH ve Gençlik Değişimleri Projeleri) dezavantajlı genç sayıları (öngörülen ve gerçekleşen) ve konusu engellilik olan projelerdeki engelli katılımcı sayıları verilmiştir. Verilen bu rakamlara göre yorumlamalar yapılmıştır. Bölümün ikinci kısmında projelere katılan engelli katılımcılar ve engellilerin katılımcı olduğu projelerde koordinatörlük yapan kişilerle yapılan mülakatların sonuçlarına yer verilmiş ve programın faydalarına değinilmiştir. Ayrıca, programın eksik yönlerine de değinilmiş ve tavsiyeler verilmiştir.

³ European Commission, *Social Protection&Social Inclusion – Poverty and Social Exclusion*, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=751> erişim tarihi: 19.01.2017

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKİYE ULUSAL AJANSI – GENÇLİK PROGRAMLARI - AVRUPA GÖNÜLLÜ HİZMETİ – GENÇLİK DEĞİŞİMLERİ

1.1. Türkiye Ulusal Ajansı

Avrupa Birliği, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programlarını kuruldukları ülke düzeyinde yöneten, programların tanıtımını ve yaygınlaştırmasını yapan Ulusal Ajanslarla çalışmaktadır. 28 AB üye ülkesi, 3 EFTA ülkesi (İzlanda, Norveç, Lihtenştayn) ve 2 aday ülke (Türkiye, Makedonya) olmak üzere toplam 33 Program ülkesi ve 56 Ulusal Ajans bulunmaktadır. Ulusal Ajansların görevleri; Erasmus+ hakkında yararlanıcılara bilgi sağlamak, seçilen projelere hibe desteği sağlamak, Erasmus+ Programını izlemek ve değerlendirmek, başvuruları ve katılımcıları desteklemek, diğer Ulusal Ajanslarla birlikte çalışmak olarak sıralanabilir.⁴

Türkiye 1999 Helsinki Zirvesinde “Aday Ülke” sıfatını almış ve Topluluk Müktesebatını uygulamak için bir ulusal plan hazırlamıştır. Bu ulusal plan çerçevesinde Türkiye’nin eğitim alanında AB standartlarını yakalaması da hedeflenmiştir. Bu kapsamda Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 26 Şubat 2002 tarihinde “Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Topluluğu Arasında Türkiye Cumhuriyetinin Topluluk Programlarına Katılmasının Genel İlkeleri Hakkında Çerçeve Anlaşma” sı imzalanmıştır.⁵ Çerçeve Anlaşma 28 Haziran 2002 tarih ve 4763 sayılı kanunla yürürlüğe girmiştir. Yürürlüğe giren Çerçeve Anlaşmayla birlikte Türkiye program ülkesi sıfatını kazanmıştır.

Türkiye’de Ulusal Ajans görevini yürütmek üzere Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Dairesi Ocak 2002 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. 2003 yılında tüzel kişilik verilerek, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı ismini almış, idari ve mali

⁴Avrupa Komisyonu Resmi Elektronik Ağ Sayfası, **National Agencies**, <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/contact> Erişim Tarihi: 22 Ocak 2017

⁵ <http://www2.tbmm.gov.tr/d21/1/1-0965.pdf> Erişim Tarihi: 22.01.2017

özerkliğe sahip bir kuruluş olmuştur. Hazırlık dönemi başarıyla tamamlandıktan sonra, 15 Nisan 2004 tarihinde, Avrupa Topluluğu ile Türkiye arasında imzalanan Mutabakat Zaptı ile Türkiye programlara katılım hakkını elde etmiş ve programa katılan 31. ülke olmuştur.⁶ Mutabakat Zaptıyla Türkiye 2004-2006 yılları arasında Socrates, Leonardo Da Vinci ve Gençlik programlarına katılmış ve bu programları başarılı bir şekilde yürütmüştür. Türkiye, 29 Mayıs 2007 tarihinde Avrupa Birliği ile imzaladığı mutabakat zaptıyla Gençlik Programına ve Hayatboyu Öğrenme Programına dâhil olmuştur.⁷ 2007-2013 yılları arasında Hayatboyu Öğrenme ve Gençlik Programları, Türkiye Ulusal Ajansı tarafından başarılı bir şekilde yürütülmüştür.

2011 yılında Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nin Avrupa Birliği Bakanlığı'na dönüşmesiyle, Türkiye Ulusal Ajansı bu Bakanlığın ilgili kuruluşu olmuştur.⁸ Hayatboyu Öğrenme ve Gençlik Programının 2013 yılında sona ermesinin ardından, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Erasmus+ Katılım Anlaşması 19 Mayıs 2014 tarihinde imzalanmıştır. Erasmus+ Programı, 2014-2020 dönemini kapsamakta olup, Türkiye bu programa katılım için Avrupa Birliği Bütçesine yaklaşık 800 Milyon Avro mali katkıda bulunacaktır.⁹

Türkiye Ulusal Ajansı'nın görevi genel olarak Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik programlarının ülke içerisinde tanıtımını ve yaygınlaştırmasını yapmak, ülke genelinde programların bilgilendirmesini yapmak, projelerin denetimini ve izlemesini yapmak ve bunları raporlayıp Avrupa Komisyonuna sunmaktır. Özel olarak görevleri,¹⁰

- Kamu kuruluşlarının, kamu ve özel okulların, sivil toplum örgütlerinin, özel sektör, yerel yönetimler ve gençlik kuruluşlarının bir araya gelmelerini ve aralarında işbirliği yapmalarını sağlamak,

⁶ http://www.ua.gov.tr/docs/kurumsal/mutabakat_zapti_turkce.pdf?sfvrsn=0 Erişim Tarihi: 22.01.2017

⁷ <http://www.ua.gov.tr/docs/kurumsal/mektuplar.pdf?sfvrsn=0> Erişim Tarihi: 22.01.2017

⁸ <http://www.ua.gov.tr/kurumsal/baskanlik> Erişim Tarihi: 22.01.2017

⁹ Türkiye Ulusal Ajansı Resmi Elektronik Ağ Sayfası, **Erasmus+ Katılım Anlaşması**, <http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/baskanlik/20140617-1-1.pdf?sfvrsn=2>

Erişim Tarihi: 22 Ocak 2017

¹⁰ <http://www.ua.gov.tr/kurumsal/baskanlik> Erişim Tarihi: 22.01.2017

- Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik programlarının tanıtımını yapmak ve gerekli insan gücünü ve alt yapıyı oluşturmak,
- Pilot uygulamalar yapmak,
- Programlara ilişkin tüm belgelerin Türkçe'ye çevirisini yapmak,
- Başvuru işlemlerini desteklemek, organize etmek kayıt etmek,
- Proje hazırlama ve uygulama sürecinde yararlanıcılara bilgi vermek ve gerekirse eğitim düzenlemek,
- Proje başvurularını değerlendirmek,
- Proje seçimi aşamasında ulusal karar organına ve AB Komisyonuna destek vermek,
- Hibe almaya hak kazanan projelerin sözleşme işlemlerinin ve ödeme işlemlerini yapmak,
- Finanse edilen projelerin, hukuki, idari ve mali denetimlerini yapmak şeklinde sıralanmaktadır.

1.2. Gençlik Programı

1.2.1. Gençlik Programının Tarihçesi

Avrupa'da gençlik çalışmaları veya gençlik hareketliliği, Avrupa Komisyonu'nun ilan ettiği Avrupa için Gençlik (Youth for Europe) programından öncesine dayanmaktadır. Bu programdan önce de Avrupa içinde ve Avrupa dışında gençlere yönelik değişim programları uygulanmaktaydı. Almanya'da 1903-1914 yılları arasında uygulanan Wandervogel Hareketi, İngiltere'de Robert Baden-Powell'in başlattığı İzcilik Hareketi (Scouting Movement), Katolik Flaman Öğrenci Hareketi (1875-1935) gibi gençlerin değişimini ve hareketini içeren gençlik hareketleri, gençlere yönelik değişim programlarına örnek olarak verilebilir.¹¹

Başka bir örnek olarak Avrupa Topluluğu Gençlik Forumu'nun (Youth Forum of the European Communities) yaptığı çalışmalar verilebilir. Gençlik Forumu, Avrupa Topluluklarının kurumlarına yönelik, gençlik örgütlerinin siyasi bir

¹¹ Louis Vos ve Lieve Gevers, "The Catholic Flemish Student Movement, 1875-1935", **The History of Youth Work in Europe and its Relevance for Youth Policy Today**, Ed. Griet Verschelden, Filip Coussée, Tineke Van de Walle ve Howard Williamson, Strazbourg: Council of Europe, 2009, s.26.

platformu olarak hareket eden bir kuruluş olarak faaliyetlerine 1978 yılında başlamıştır. Gençlik Forumu; gençliğin Avrupa Topluluklarının gelecekteki gelişmesine daha fazla katılımını sağlayacak faaliyetleri ve eylemleri artırmayı, Avrupa Toplulukları içindeki tüm vatandaşların haklarını korumayı ve karşılıklı anlayışlarını geliştirmeyi, demokrasiyi ve her seviyedeki demokratik katılımı artırmayı amaçlamaktadır.¹² Gençlik Forumu sayesinde Avrupa Toplulukları, Avrupa çapındaki çok özel problemleri olan belirli genç gruplara yönelik pilot projelere aktif destek vermiştir.

Avrupa Birliğinin eğitim ve öğretim alanındaki en eski programı Erasmus Programıdır. Erasmus Programı her ne kadar gençlik programı olarak sayılmasa da, gerek katılımcı grubunun çoğunlukla gençler olması, gerek öğrenim modeli olarak yaygın ve serbest öğrenim modellerine olanak vermesi gibi yönlerden Gençlik Programıyla benzerlik göstermektedir. Erasmus Programı 1987 yılında uygulanmaya başlamadan önce, Avrupa Komisyonu 1981-1986 yılları arasında pilot öğrenci değişim programlarını desteklemiştir. 1987’de Avrupa Komisyonunun kararıyla Erasmus Programı kabul edilmiş ve ilk senesinde, 11 farklı ülkeden 3244 öğrenci programdan faydalanmıştır.¹³

Erasmus Programı ile gençler kendilerini akademik ve profesyonel anlamda geliştirmektedirler. Ancak Erasmus Programının tek amacı bu olmayıp, yaygın ve serbest öğrenme yöntemleri ile farklı amaçları da vardır, bu amaçlar; kültürler arası etkileşim/öğrenme, yeni hayat tecrübeleri edinme, yeni dil veya diller öğrenme, kişilerin özgüvenlerini ve kendi bilinçlerini geliştirmeleridir.

Erasmus Programından sadece örgün öğretimdeki üniversite öğrencilerinin yararlanabilmesi, bu çemberin dışında kalan gençleri dezavantajlı bir duruma getiriyordu. Bu sebeple, Erasmus Programı diğer alanlara da ilham kaynağı olmuş ve

¹² Youth Forum of the European Communities. “Youth Forum of the European Communities Annual Report 1982”, Youth Forum of the European Communities, 1982.

¹³ https://web.archive.org/web/20130404063516/http://ec.europa.eu/education/erasmus/history_en.htm
Erişim Tarihi: 04.03.2017

hareketlilik fikri diğer sektörlere de sıçramıştır.¹⁴ Bu kapsamda Avrupa Ekonomik Topluluğunun 16 Haziran 1988 tarihli 88/348/EEC sayılı kararıyla Avrupa için Gençlik (Youth For Europe) Programı kabul edilmiştir. 1989-1991 dönemini kapsayan bu dönemde Gençlik Değişimleri programı teşvik edilmiştir. Bu dönem Avrupa için Gençlik I (Youth For Europe I) dönemi olarak kabul edilmekte olup, Avrupa Ekonomik Topluluğunun 29 Temmuz 1991 tarih ve 91/395/EEC sayılı kararıyla Avrupa için Gençlik II (Youth For Europe II) dönemi 1992-1994 yılları arası için kabul edilmiştir. Aynı programın üçüncü aşaması, Avrupa Parlamentosunun 14 Mart 1995 tarih ve 818/95/EC sayılı kararıyla Avrupa için Gençlik III (Youth For Europe III) olarak kabul edilmiş ve 1995-1999 arası dönemde uygulanmıştır. 1989 ila 1999 yılları arasında 3 dönem olarak uygulanan Avrupa için Gençlik (Youth For Europe) Programı genel faaliyet olarak gençlik değişimlerine imkân vermiştir. Avrupa için Gençlik (Youth for Europe) Programına ek olarak, Avrupa Parlamentosunun 20 Temmuz 1998 tarih ve 168/98/EC sayılı kararıyla “Avrupa Gönüllü Hizmeti” programı da kabul edilmiştir. Böylelikle Avrupa Gönüllü Hizmeti Programı da Gençlik Programlarının bir parçası haline gelmiştir.¹⁵

Avrupa Birliği, Avrupa için Gençlik (Youth For Europe) programının ardından, 13 Nisan 2000 tarih ve 1031/2000/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin kararıyla “Gençlik” Topluluk Eylem Programını kabul etmiştir. Bu program 2000 ila 2006 yılları arasını kapsamaktaydı. “Gençlik” Topluluk Eylem Programı, bir önceki dönem olan Avrupa için Gençlik (Youth For Europe) programında kabul edilen eylemleri ve Avrupa Gönüllü Hizmeti Programını başlıca faaliyetleri olarak kabul etmiştir. Gençlik programı; gençlerin bilgi ve beceri düzeylerini geliştirmelerine imkan vermeyi, Avrupa’nın inşa sürecine uluslararası değişimlerle gençleri de dâhil etmeyi, aktif ve sorumlu vatandaşlık bilincini geliştirmeyi, gençlerin girişimcilik ve yaratıcılık kabiliyetlerini teşvik etmeyi, insan

¹⁴ Pierre Mairesse, “Youth work and policy at European level”, **The History of Youth Work in Europe and its Relevance for Youth Policy Today**, Ed. Griet Verschelden, Filip Coussée, Tineke Van de Walle ve Howard Williamson, Strazbourg: Council of Europe, 2009, s.11.

¹⁵ European Commission, “EU Youth Programmes 1988-2013”, [Electronic Version] <http://www.injuve.es/sites/default/files/2013/19/noticias/25ansEUYouth.pdf>, Erişim Tarihi: 4 Mart 2017

haklarına saygıyı teşvik etmeyi, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadeleyi desteklemeyi amaçlamaktaydı.¹⁶

“Gençlik” Topluluk Eylem Programından sonra, Gençlik (Youth in Action) Programı kabul edilmiştir. Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 15 Kasım 2006 tarih ve 1719/2006/EC sayılı kararıyla Gençlik Programı 2007-2013 dönemi için kabul edilmiştir.¹⁷ Gençlik Programı altında 5 eylem bulunmaktadır, bu eylemler; Eylem 1 – Avrupa için Gençlik, Eylem 2 – Avrupa Gönüllü Hizmeti, Eylem 3 – Dünya Gençliği, Eylem 4 – Gençlik Destek Sistemleri, Eylem 5 – Gençlik Alanında Avrupa İş Birliği için Destek, olarak ayrılmaktadır.¹⁸ Programın hedef kitlesi 13 - 30 yaş arası gençlerden oluşmaktadır. Programın hedefleri; gençlerin aktif vatandaşlıklarını teşvik etmek, gençler arasındaki dayanışma ve hoşgörü duygularını geliştirmek, farklı ülkelerdeki gençler arasındaki bağı ve anlayışı güçlendirmek, gençlik alanındaki sistemlerin ve kuruluşların kapasitelerini geliştirmek ve gençlik alanında Avrupa çapında işbirliğini geliştirmektir.

Gençlik alanında 1988 ila 2013 yılları arasında 6 farklı program kabul edilmiş ve uygulanmıştır. Bu 25 senede toplam 2 milyar 91 milyon Avro hibe dağıtılmış ve 2 milyon 559 bin katılımcı programlardan yararlanmıştır(bkz. Tablo 1.1).¹⁹

¹⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=uriserv:c11603> Erişim Tarihi: 04.03.2017

¹⁷ European Commission, “EU Youth Programmes 1988-2013”, [Electronic Version] <http://www.injuve.es/sites/default/files/2013/19/noticias/25ansEUYouth.pdf>, Erişim Tarihi: 4 Mart 2017

¹⁸ Türkiye Ulusal Ajansı Resmi Elektronik Ağ Sayfası, **Gençlik Programı Kılavuzu**, <http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/gen%C3%A7lik-program%C4%B1/2013yiaprogramkılavuzu.pdf?sfvrsn=0> Erişim Tarihi: 4 Mart 2017

¹⁹ European Commission, “EU Youth Programmes 1988-2013”, [Electronic Version] <http://www.injuve.es/sites/default/files/2013/19/noticias/25ansEUYouth.pdf>, Erişim Tarihi: 4 Mart 2017

Gençlik Alanında Desteklenen Avrupa Programları 1988-2013		
Program	Bütçe(Milyon Avro)	Katılımcı sayısı (bin)
Youth For Europe 1	19,50	75
Youth For Europe 2	31,6	75
Youth For Europe 3	145,1	399
European Voluntary Service	48,4	5
Youth	715,7	852
Youth in Action	1.130,70	1.153
Toplam 25 Yıl	2.091,00	2.559

Tablo 1.1 Gençlik Alanında Desteklenen Projeler²⁰

Gençlik Programının 2013 yılında sona ermesinin ardından, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi 11 Aralık 2013 tarih ve 1291/2013 sayılı karar ile Erasmus+ Programını kabul etmiştir. Erasmus+ Programı, 2014-2020 yılları arasında kapsar ve 14.7 Milyar Avro’luk bir bütçeye sahiptir. Geçmiş programa nazaran Erasmus+ Programının bütçesi %40 oranında artırılmıştır. Erasmus+ Programında eğitim ve gençlik programlarının yanı sıra spor programı da kendine yer bulmuş ve bu sayede ilk defa spor projeleri de destek almaya başlamıştır. Erasmus+ Programı ile 4 milyon insanın ve 125 bin kuruluşun programlardan yararlandırılması ve hibe alması hedeflenmiştir. 2 milyon yüksek öğretim öğrencisinin yurt dışında eğitim alması, 500 bin gencin yurtdışında gönüllülük faaliyetinde bulunması veya gençlik değişiminde bulunması, 650 bin insanın yurtdışında çıraklık eğitimi alması veya staj yapması, 200 bin kişiye yüksek lisans kredisi, 25 bin kişiye de doktora için kredi verilmesi hedeflenmiştir. Programla birlikte 800 bin eğitimcinin ve gençlik çalışanının yeni öğrenme ve öğretme tekniklerini edinmeleri hedeflenmektedir.²¹

Erasmus+ Programıyla tüm faaliyetler tek bir çatı altında toplanmıştır. Program kapsamında üç ana eylem bulunmaktadır. Bu eylemler; Ana Eylem 1 – Bireylerin Öğrenme Hareketliliği, Ana Eylem 2 – Yenilik ve İyi Uygulamaların Değişimi için İşbirliği ve Ana Eylem 3 – Politika Reformuna Destek olmak üzere

²⁰ European Commission, “EU Youth Programmes 1988-2013”, [Electronic Version] <http://www.injuve.es/sites/default/files/2013/19/noticias/25ansEUYouth.pdf>, Erişim Tarihi: 4 Mart 2017

²¹ European Commission, **Erasmus+ What’s in It for Education, Training, Youth and Sport?**, https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/sites/erasmusplus/files/erasmus-plus-at-a-glance_en.pdf Erişim Tarihi: 4 Mart 2017

ayrılmaktadırlar. Bu üç ana eyleme ek olarak Jean Monnet faaliyetleri ve Spor faaliyetleri de desteklenmekte ve hibelendirilmektedir.

Erasmus+ Programı çatısı altında Gençlik Programı kendisine 3 Ana Eylem'de de yer bulmuştur. Ana Eylem – 1 altında; gençlik alanındaki hareketlilik faaliyetleri ve Büyük Ölçekli Avrupa Gönüllü Hizmeti etkinlikleri yer almaktadır. Gençlik alanındaki hareketlilik faaliyetleri; Gençlik Değişimleri, Avrupa Gönüllü Hizmeti ve Gençlik Çalışanlarının Hareketliliği olarak sıralanmaktadır. Büyük Ölçekli Avrupa Gönüllü Hizmeti büyük ölçekli gönüllülük projeleri olup, gençlik, kültür ve spor alanında Avrupa ve dünya çapındaki etkinliklerdir. Bu projelerdeki gönüllü sayısı en az 30 olmak zorundadır.²²

Ana Eylem - 2 faaliyeti altında gençlik alanında Stratejik Ortaklıklar ve Gençlik Alanında Kapasite Geliştirme projeleri yer almaktadır. Gençlik alanındaki Stratejik Ortaklıklar, yenilikçi deneyimlerin geliştirilmesini, transferini ve uygulanmasını destekler. Stratejik Ortaklıklar: eğitim, öğretim, gençlik çalışması, modernizasyon ve toplumsal yenilik getiren deneyimleri uygulamaya koymak amacıyla farklı sektörlerden kurum ve kuruluşları bir araya getirip iş birliği yapma fırsatı sunmaktadır. Ana Eylem – 2 altındaki diğer bir faaliyet de Gençlik Alanında Kapasite Geliştirme projeleridir. Bu projeler Program Ülkeleri ve Ortak Ülkelerde gençlik alanında aktif faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların ortaklıklarına dayanan işbirliği projeleridir. Bu projelerin amaçları; Program Ülkeleri ve Ortak Ülkelerde gençlik alanında faaliyet gösteren kurum kuruluşların işbirliğini güçlendirmek ve değişimleri teşvik etmek, Ortak Ülkelerdeki gençlik çalışmalarının tanınmasını sağlamak ve yaygınlaştırmasını yapmak, gönüllülük bilincini artırmak olarak sıralanabilir.²³

Ana Eylem – 3 faaliyeti altında Politika Reformuna Destek faaliyetleri yer almaktadır, bu faaliyetin altında da Yapılandırılmış Diyalog: Gençler ve Karar Alıcılar Arasında Gençlik Alanında Toplantılar eylemi yer almaktadır. Bu eylem

²² Türkiye Ulusal Ajansı, **Erasmus+ Program Rehberi 1 Ocak 2014 Tarihi İtibariyle Geçerlidir**, Ankara:2014, s. 61-72

²³ Türkiye Ulusal Ajansı, **Erasmus+ Program Rehberi 1 Ocak 2014 Tarihi İtibariyle Geçerlidir**, Ankara:2014, s. 88-90

gençlerin demokratik hayata katılımını teşvik etmektedir. Bu projeler sayesinde gençler ve politika yapıcılar bir araya gelebilmektedir.²⁴

1.2.2. Gençlik Programında Yaygın ve Serbest Öğrenme Yöntemleri

Gençlik Programının başlangıcından itibaren ayrılmaz bir parçası olan ve tüm gençlik projelerinde kullanılan ve kullanılmakta olan öğrenim biçimi yaygın ve serbest öğrenme teknikleridir. Eğitim, tüm toplumların en temel gereksinimidir ve öğrenmenin gerçekleşmesiyle eğitim de gerçekleşir. Öğrenme, bireyin davranışında istenilen değişikliklerin meydana gelmesi ve bu değişiklikleri de bir beceri veya tutum olarak kalıcı hale getirmesidir.²⁵

Öğrenme yaklaşımları; Örgün Öğrenim (formal), Yaygın Öğrenim (non-formal) ve Serbest Öğrenim (informal) olmak üzere 3'e ayrılmaktadır. Örgün Öğrenim, ilkokuldan başlayıp üniversiteye kadar uzanan hiyerarşik bir düzene sahip, kurumsallaşmış, kronolojik olarak sıralanmış, belli bir müfredata dayalı bir öğrenme yaklaşımıdır.²⁶

Yaygın Öğrenme (non-formal), hiyerarşik eğitim sisteminde yer almayan okulda veya okul dışında da gerçekleşebilen planlı ve belirli bir süreyi kapsayan öğrenme yaklaşımıdır. Yaygın öğrenme; belirli bir yaş aralığı olmayan, bireyin katılımının gönüllü esasına dayanan ve bireyin aktif katılımıyla gerçekleşen bir öğrenme yaklaşımıdır. Yaygın öğrenme sayesinde, örgün öğrenim sonucu eksik kalan yerleri doldurma ve tamamlama da mümkündür.²⁷ Yaygın öğrenme: herkes tarafından kolaylıkla kullanılabilen; uzman olmayan ama kesin bir dil kullanan ve net mesajlar veren; herkes tarafından eklemelere, değişiklik ve uyarlamalara müsaade veren; interaktif ve dinamik olan; seyahate olanak sağlayan; öğrencileri kendi alanlarından çıkmaya zorlayan ve kışkırtan; korkutmadan statükoyu bozan; dengeyi,

²⁴ Türkiye Ulusal Ajansı, **Erasmus+ Program Rehberi 1 Ocak 2014 Tarihi İtibariyle Geçerlidir**, Ankara:2014, s. 138

²⁵ Türkiye Ulusal Ajansı, **Gençlik Bilgilendirmelerinde Yaygın Öğrenimin Kullanımı**, Ankara:2016, s.24

²⁶ Susana Lafraya, **Intercultural Learning in Non-Formal Education: Theoretical Frameworks and Starting Points**, Council of Europe, Paris:2011, s.8

²⁷ Metin Toprak ve Armağan Erdoğan, “Yaşamboyu Öğrenme: Kavram, Politika, Araçlar ve Uygulama”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, C: II, S.2, 2012, s. 71.

bireysel ve toplumsal anlayışı arayan; bir anlam veren; bir öğrenme aracı olarak görülen, öğrenme biçimidir.²⁸

Serbest Öğrenme (informal), bireyin doğduğu andan öldüğü ana kadar deneyimleyerek hayatın içinde plansız olarak öğrendiği öğrenme yaklaşımıdır. Bu öğrenme, günlük işler, aile, arkadaşlar, medya ve bireyin çevresindeki tüm etkenler sonucu gerçekleşen ve tamamen deneyime dayanan bir öğrenmedir. Planlanmış, örgütlü, maksatlı ve bilinçli bir öğrenme olmayıp, bireysel ve sosyo-kültürel faktörlerin şartlarını belirlediği çevrede, bireyin kavrayışına bağlı olan öğrenme yaklaşımıdır.²⁹

Örgün, yaygın ve serbest öğrenim yöntemlerinin, farklı metotları ve aktiviteleri olmakla birlikte, farklı çevrelerde nasıl sonuçlar doğuracağı da değişmektedir. Aşağıdaki tabloda örgün, yaygın ve serbest öğrenim modellerine ait aktiviteleri ve çevreleri inceleyebilirsiniz (bk. Tablo 1.2.).

²⁸ SALTO Euromed Resource Centre, **Tools for Learning in Non-Formal Education**, Paris:2012, s.9.

²⁹ M. TOPRAK ve A. ERDOĞAN, agm., s. 71.

	Okul Bağlamında (Okul, üniversite,...)	Okul Dışı Alan Bağlamında (Gençlik merkezileri, gençlik kuruluşları, kulüpler, kamusal sosyal tesisler)	Özel Bağlamda (Aile, boş vakit, arkadaşlıklar vb.)
Planlanmış Aktiviteler	-Okul eğitimi -Akademik ders saatleri -Mesleki eğitim -Okulda iyileştirici ve telafi edici dersler	- İleri mesleki eğitim - Gençlik çalışmalarında eğitim kursları (gençlik lideri, ileri derece eğitim vb.) - Gönüllü Hizmeti - Müzik okulu - Atletik eğitim	
Kısmen Planlanmış Aktiviteler	- Okulda proje işleri - Okulda sosyal çalışmalar - Okul gezileri	- Bakım evlerinde ve gençlik merkezlerindeki proje işleri - Bir gençlik kuruluşuna dâhil olma - Özel müzik okulu - Gençlik parlamentosuyla işbirliği	- Aileler tarafından verilen ev ödevi yardımı - Müze gezileri - Konserlere gitmek
Planlanmamış Aktiviteler	- Okulda akran iletişimi ve arkadaşlık - Okul bahçesinde oynamak - Öğrenci ve öğretmenler arasındaki resmi olmayan ilişkiler	- Kulüplerde ve derneklerde gençlik iletişimi ve arkadaşlığı - Gençlik merkezinde bir araya gelmek	- Aile ile sohbetler - Hobiler - Oyunlar - Bilgisayar Kullanımı

 Örgün Öğrenim
 Yaygın Öğrenim
 Serbest Öğrenim

Tablo 1.2 Öğrenim Yöntemlerine göre Aktiviteler³⁰

³⁰Service National de la Jeunesse, “Non-Formal Education with Children and Young People”,
[Electronic Version]
http://www.snj.public.lu/sites/default/files/publications/Depliant_Oktober2013_GB.pdf, Luxembourg:
2013, s.3.

1.2.3. Youthpass

Youthpass, gençlik çalışmaları sonucu elde edilen çıktıları belgelemek ve tanımlamak için ortaya çıkmış bir belgedir.³¹ Bu çıktılar, proje süresince kazanılan yaygın ve serbest öğrenme deneyimleridir. Gençlik projesine katılan her genç, gönüllü ya da gençlik çalışanı bu belgeyi almaya hak kazanır.³² Youthpass sertifikasının kullanımı, Gençlik (YİA) Programı (2007-2013) dönemi ile başlamıştır. Erasmus+ Gençlik Programında da kullanımı devam etmektedir. Youthpass, Avrupa Komisyonu'nun yaygın öğrenmenin tanınmasını artırmak için uyguladığı stratejinin bir parçasıdır. Bu strateji kapsamında;

- Katılımcılar Youthpass sertifikalarını destek kişileriyle birlikte oluşturmakta ve bu sayede projelerde neler yaptıklarını ve ne gibi kazanımlar elde ettiklerini tanımlamaktadır. Bu özelliğiyle Youthpass, kişisel yaygın öğrenme süreçleri hakkında derinlemesine düşünme yapabilmeye destek olmaktadır.
- Youthpass, gençlerin ve gençlik çalışanlarının aktif Avrupa vatandaşları olmalarını destekler.
- Youthpass, Avrupa çapında yaygın öğrenmeyi tasdik eden bir araç olduğu için gençlik çalışmalarının toplumsal tanınırlığını güçlendirir.
- Youthpass belgesi 8 ana yeterliliğe sahiptir ve bu yeterlilikleri görünür hale getiren, tasdik eden bir belgedir. Böylelikle, gençlerin ve gençlik çalışanlarının istihdam edilebilirliğine katkıda bulunur.³³

Youthpass sertifikası ile Gençlik Programı'nın tanınması ve geçerliliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Aşağıdaki tabloda Youthpass'in ne olduğu ve ne olmadığı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir (bk. Tablo 1.3.).

³¹ <https://www.youthpass.eu/tr/about-youthpass/about/> Erişim Tarihi: 19.03.2017

³² Türkiye Ulusal Ajansı, "Erasmus+ ...", age., s. 265.

³³ <https://www.youthpass.eu/tr/about-youthpass/about/> Erişim Tarihi: 19.03.2017

Youthpass NEDİR? 	Youthpass NE DEĞİLDİR?
Belli bir faaliyetin organizatörleri tarafından katılımın gerçekleştiğine dair bir onaydır.	Sahibine birtakım haklar veren birşey değildir.
Faaliyetle ilgili bir tanımdır (bu şu anda Değişim, Gönüllü Hizmeti, Gençlik girişimleri veya Eğitim Kursunu kapsamakta; diğer Eylemlerle ilgili süreç daha sonra başlatılacaktır)	Yeterliliklerin resmî bir tanınması değildir.
- Gerçekleştirilen faaliyetler ile - öğrenme çıktılarının bireysel bir tanımlamasıdır.	Herhangi bir örgün yeterliliğin yerine geçen bir şey değildir.
Gençlik Programı (YİA) faaliyetlerine katılan bireylere verilen bir belgedir.	(2006'da sona eren) GENÇLİK programı kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlerden doğan öğrenme çıktılarını göstermek için uygun değildir.
Hayatboyu Öğrenmenin Anahtar yeterliklerini uygulamaya koyan bir araçtır.	
Yaygın eğitim ve öğretimin prensiplerine dayalıdır.	
Avrupa Komisyonu'nun Gençlik Programı (YİA) tarafından desteklenmektedir.	
Gençlik Programı (YİA) kapsamındaki öğrenmenin görünürlüğünü artırmanın bir yoludur.	
Gençlik Programı (YİA) faaliyetlerinin gençlik dışındaki insanlar tarafından da anlaşılabilir şekilde açıklamasıdır.	

Tablo 1.3. Youthpass Nedir? NE Değildir?³⁴

Youthpass sertifikası, Erasmus+: Gençlik programı kapsamında; Gençlik Değişimleri, Avrupa Gönüllü Hizmeti, Gençlik Çalışanlarının Hareketliliği, Stratejik Ortaklık, Uluslararası İşbirliği Faaliyetleri (TCA) projelerinde kullanılmaktadır. Ayrıca, bir önceki program olan Gençlik (YİA) Programındaki faaliyetler için de kullanılmıştır.

Youthpass'ın dağıtılmaya başladığı ilk yıl olan 2007 tarihinden, 19 Ocak 2017 tarihine kadar toplam 630,768 sertifika dağıtılmıştır. Bu sertifikalar 44,951 farklı projede, 20,140 farklı kuruluş tarafından dağıtılmıştır.³⁵

³⁴ Türkiye Ulusal Ajansı, Youthpass Kılavuzu, Ankara:2012,

³⁵ <https://www.youthpass.eu/tr/about-youthpass/statistics/> Erişim Tarihi: 19.03.2017

Youthpass'ın tanınırlığı ve kullanımı Avrupa'da yaygın olmasına rağmen Türkiye'de bu durum istenilen düzeyde değildir. Türkiye Ulusal Ajansı'nın hazırladığı RAY Network Araştırma Raporuna göre; 2013 yılı projelerine katılan 762 proje katılımcısının yalnızca %60'ı proje esnasında veya sonrasında Youthpass hakkında bilgilendirildiklerini beyan etmiştir.³⁶ Benzer şekilde, bu katılımcıların sadece %61'i Youthpass sahibi olmuştur. 2014 yılındaki RAY Raporuna baktığımızda Youthpass konusunda bilincin arttığını görebiliyoruz. Kasım 2014 tarihinde yapılan ve 228 katılımcının katıldığı ankete göre; katılımcıların % 65'i Youthpass konusunda bilgilendirildiklerini belirtmişlerdir. Benzer şekilde, katılımcıların % 71'i Youthpass sahibi olmuştur.³⁷

Youthpass, bir Gençlik Programına katılan gencin katılımını tanımlayan ve destek kişileriyle birlikte oluşturulan bir sertifikadır. Belgenin ilk sayfasında, katılımcının adı, soyadı, doğum tarihi, doğum yeri, katıldığı projenin adı, projenin faaliyet tarihleri ve faaliyet türünün ne olduğuna dair bilgiler yer almaktadır. İkinci sayfasında, gerçekleştirilen faaliyetlerin bireysel tanımı yer almaktadır, hangi faaliyetlerin gerçekleştirildiği yazmaktadır. Bu ilk 2 sayfa proje sorumlularınca doldurulur, sonraki sayfalar ise 8 anahtar yeterlilik kapsamında yaygın öğrenim deneyimi bireysel olarak değerlendirilir ve katılımcı tarafından açık sözlü bir biçimde doldurulur. Doldurulan sayfalar taraflarca imzalanır ve belge tamamlanır. Youthpass'ın, katılımcıların kendilerini değerlendirdikleri 8 anahtar yeterliliği aşağıda sıralanmıştır:³⁸

- Anadilde iletişim: Bu yeterliliğin kazanımı, farklı türden metinleri okuyup yazma, bilgi toplama, araştırma ve işleme, araçları kullanma, argümanlarımızı ikna edici ve uygun biçimde ifade etmektir.
- Yabancı dillerde iletişim: Bu yeterliliğin kazanımı, yabancı dilde konuşulan mesajları anlayabilme, karşılıklı konuşma başlatabilme ve devam ettirebilme, metinleri okuyup anlayabilmedir.

³⁶ Türkiye Ulusal Ajansı. "Gençlik Programı'nın Araştırmaya Dayalı Analizi RAY Network Ulusal Araştırma Analizi Türkiye Ulusal Raporu", Türkiye Ulusal Ajansı, 2014.

³⁷ Türkiye Ulusal Ajansı. "Erasmus+: Gençlik Programı'nın Araştırmaya Dayalı Analizi RAY Network Ulusal Araştırması: RAY Network Türkiye Ulusal Raporu 2014", Türkiye Ulusal Ajansı, 2015.

³⁸ Türkiye Ulusal Ajansı, **Youthpass Kılavuzu**, Ankara:2012, s. 19-23.

- Matematiksel yeterlilikler ve bilim ve teknolojideki temel yeterlilikler: Buradaki kazanımlar toplama, çıkarma, çarpma, bölme gibi matematiksel kavramları öğrenme ve zihinsel oranlama ve yazılı aritmetik gibi problem çözme yeterliliğimizi geliştirmektir.
- Dijital yeterlilik: Bilgi teknolojilerini iş, boş zaman ve iletişimle ilgili aktivitelerde güvenli ve eleştirel biçimde kullanma yeteneği kazanırız.
- Öğrenmeyi öğrenme: İnsanın kendi öğrenmesini organize etme kabiliyetidir.
- Sosyal ve vatandaşlık yeterlilikleri: Bu yeterlilikler sosyal yaşama ve çalışma hayatına etkin bir şekilde katılmak için bireyin ihtiyaç duyduğu yeterliliklerdir. Vatandaşlık yeterlilikleri, bireyleri vatandaşlık yaşamına tam katılım sağlamak için donatırlar.
- Girişimcilik ve inisiyatif alma: Bu anahtar kapsamında katılan yeterlilikler, bireyin yaratıcılık, yenilikçilik, risk alma ve istenen hedeflere ulaşmak için planlama yapmasını ve yönetim becerisini geliştirir.
- Kültürel farklılık ve ifade becerisi: Bir dizi medya aracılığıyla düşünce, deneyim ve duyguların yaratıcı ifadesinin öneminin kavranması.

1.3. Avrupa Gönüllü Hizmeti

Gönüllülük, kişinin kendi hür iradesiyle toplumun iyiliği için ve hiçbir menfaat beklemeden yaptığı faaliyetlerdir. Gönüllülük insan olmanın bir ifadesidir, yaşanılan topluma ve yaşadığımız dünyaya karşı sorumluluğumuzdur. Gönüllülük, dünya çapında bir ortak değerdir. Gönüllülük faaliyetleri, sosyal dayanışmayı, birey olarak insani ilişkilerimizi ve sosyal hayata katılımımızı artıran faaliyetlerdir. Gönüllülük faaliyetleri, toplumların ve bireylerin refahına katkıda bulunur. Toplumsal olaylar, doğal afetler, savaşlar vb. gibi durumların, insanları ve toplumları etkileyecek zararlarını azaltmayı, dönemin şartlarını iyileştirmeyi hedefleyen faaliyetlerdir.³⁹

Gönüllülük bir kurum çatısı altında yapılabileceği gibi bir kurum çatısı altında olmadan da yapılabilir. Kişinin günlük hayatta toplumun ve bireylerin iyiliğine, karşılık beklemeden yaptığı her davranış gönüllü bir faaliyet olarak kabul

³⁹ BM Gönüllüleri programı Türkiye ve Gençlik Servisleri Merkezi, **Türkiye’de Gönüllülük Gönüllülüğün Rolünün ve Katkılarının Keşfedilmesi**, Ankara: 2013, s.12.

edilebilir. Gönüllülük faaliyetlerinin yaygın olarak yapıldığı kurumsal yapılar çoğunlukla gönüllü kuruluşlardır. Bu kuruluşlara; kar amacı gütmeyen kuruluşlar, üçüncü sektör ve sivil toplum kuruluşları örnek olarak verilebilir.⁴⁰ Uluslararası örgütler de gönüllülük faaliyetlerine destek vermektedirler ve dünya çapında gönüllü faaliyetlerde bulunmaktadır.

Uluslararası örgütlerden biri olan Avrupa Birliği, uluslararası gönüllülük çalışmalarını desteklemekte ve bu tarz çalışmalarda bulunmaktadır. Bu minvalde, Avrupa Birliği'nin finanse ettiği programlardan birisi de Avrupa Gönüllü Hizmeti Programıdır. Avrupa Gönüllü Hizmeti Programı, 17-30 yaş arasındaki bir gencin, Avrupa'da ya da Avrupa dışındaki bir ülkede 12 aya kadar ücretsiz ve tam zamanlı olarak gönüllü hizmetinde bulunmasıdır. Gönüllü gençler; gençlik bilgilendirmesi ve gençlik politikaları, gençlerin kişisel ve sosyo-eğitimsel gelişimi, sivil katılım, sosyal hizmet, dezavantajlı kimselerin dâhil edilmesi, çevre, yaygın eğitim programları, bilgi iletişim teknolojileri ve medya okuryazarlığı, kültür ve yaratıcılık, kalkınma için işbirliği vb. gibi alanlarda çalışma yapan kurum/kuruluşlarda gönüllü hizmetinde bulunabilir.⁴¹ Avrupa Gönüllü Hizmeti programıyla gençler; kültürlerarası öğrenme deneyimi elde ediyor, sosyal entegrasyonları artıyor, farklı bir dil öğreniyor, gönüllü hizmetinde bulundukları alanla ilgili tecrübe sahibi oluyor ve dayanışmayı öğreniyorlar. Avrupa Gönüllü Hizmeti Programının diğer amaçları ise; marjinalleşme ve sosyal dışlama ile mücadele etmek, sosyal sapma ve suça sürüklenme ile mücadele etmek, hoşgörüsüzlük, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık ile mücadele etmektir.⁴² Avrupa Gönüllü Hizmeti Programı'nın içerdiği kurallar ve özellikler diğer gönüllülük programlarından oldukça farklıdır. Birçok gönüllülük programı, gönüllülerden üst düzey bir eğitim veya profesyonel nitelikler istemektedir ya da yüksek kayıt ücretleri istemektedirler. Bu programların aksine, AGH tüm gençlere açık bir gönüllülük programıdır, özel bir nitelik veya özellik, kayıt ücreti vb. gibi hiçbir şartı yoktur ve tüm gençleri kapsar. Bir AGH gönüllüsü olabilmenin tek şartı 17-30 yaş arasında olmaktır.

⁴⁰ Hakan DULKADİROĞLU, *Türkiye'nin Meselelerine Gönüllü Bakış –AmeriCorps Modeli-*, Orion Kitabevi, Ankara:2016, s.5-6.

⁴¹ Türkiye Ulusal Ajansı, *Erasmus+ Program Rehberi Versiyon 1*, Ankara: 2016, s.72.

⁴² SALTO SEE Resource Centre, *Hopscotch to Quality in EVS 2.0*, Ljubljana:2015, s.14.

Avrupa Gönüllü Hizmeti Programının kökeni 1990'lardaki çeşitli gençlik projelerine dayanmaktadır. Bu projelerin içinde “Yoksulluk ve sosyal dışlama ile mücadele” ve “Avrupa Vatandaşlık Programı” gibi projeler yer almaktadır. Avrupa Konseyinin girişimi ile Avrupa Birliği, Avrupa Gönüllü Hizmeti Programını pilot uygulama olarak 1996'da başlatmıştır. İki senelik pilot uygulama, AGH'nin çeşitli zorlukların (Avrupa'daki hareketliliği artırmak, aktif vatandaşlığı teşvik etmek, sosyal dayanışmayı artırmak, gençlerin yetişkinliğe geçişini sağlamak) çözümüne katkı sağlamak için amaca uygun bir politika olduğunu göstermiştir. Böylelikle, Avrupa Gönüllü Hizmeti Programı resmen “AGH Topluluk Eylem Planı” olarak 1998'de kabul edilmiştir. İki senelik uygulamadan sonra Gençlik Programı altında Eylem 2 faaliyeti olarak 2000-2006 yılları arasında uygulanmıştır. AGH Programı, 2007-2013 yılları arasında Gençlik Hareketliliği programı altında yer bulmuştur ve 2014-2020 arası dönemi kapsayan Erasmus+ Gençlik Hareketliliği Programı altında da kendisine yer bulmaktadır.⁴³

Program dâhilinde gönüllü gençlerin seyahat, iâşe ve ibate masrafları gibi masraflar karşılanmakla birlikte, kendilerine aylık olarak cep harçlığı da verilmektedir. Gönüllülere destek sadece maddi yönlü olmayıp, proje süresince kendilerine eğitim de verilmektedir. Bu eğitimler; gönüllü hizmetinin yapılacağı ülkede yapılan varış sonrası eğitimi (2 ay ve daha uzun süreli gönüllü hizmeti için); proje ortasında yapılan ara dönem değerlendirmesidir (6 ay ve daha uzun süreli gönüllü hizmeti için).

Gönüllü hizmeti programı uzun dönemli ve kısa dönemli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. 59 güne kadar kısa dönemli, 60 günden 12 aya kadar gönüllülük faaliyeti için ise uzun dönemli ifadesi kullanılmaktadır. Uzun dönem AGH, 2 ay ile 12 ay arası süreyi kapsamaktadır. Uzun dönem AGH faaliyetine katılan gencin tek bir hakkı bulunmaktadır. Kısa dönemli Avrupa Gönüllü Hizmeti faaliyeti daha çok imkânı kısıtlı gençlerin katılımlarını desteklemek ve artırmak için uygulanmaktadır. Engelli gençlerin (fiziksel, mental) imkânları kısıtlı gençler kategorisine girmesi nedeniyle, kısa dönemli AGH yapmaları uygundur. Kısa dönem AGH faaliyeti ile

⁴³ SALTO SEE Resource Centre, **Hopscotch to Quality in EVS 2.0**, Ljubljana:2015, s.14.

gençler; yeni kültürleri ve dilleri öğrenmekte, kişisel ve pratik düzeyde yeni beceriler kazanmaktadırlar. Kısa dönem AGH, uzun dönem AGH'nin aksine, yararlanıcılara birden fazla katılım şansı sunmaktadır. Kısa dönem AGH yapan bir genç ikinci bir kez kısa dönem AGH faaliyetlerine katılabilir. Katıldığı bu faaliyetlerin toplam süresi 12 ayı geçmemelidir, süre olarak 12 ay dolduğu zaman, genç bir daha AGH programına katılamaz.

İmkânı kısıtlı ve dezavantajlı gençlere yönelik destek sadece süre ile sınırlı kalmayıp özel ihtiyaç desteği de verilmektedir. Bu hibe kaleminde; proje katılımcısı gence refakat eden kişinin harcırah maliyetleri ve engelli katılımcıların katılımıyla ilgili ek maliyetler yer almaktadır. Bu uygun maliyetlerin, şartları sağlaması koşuluyla %100'ünün karşılanması öngörülmektedir.

Avrupa Gönüllü Hizmeti Programı, gençlerin yabancı dil becerilerini, yabancı kültürleri öğrenme kabiliyetlerini geliştiren, gençlere geleceğe yönelik fırsatlar bulmalarına yardımcı olan, onların düşüncelerini gerçekleştirmelerine yardımcı olan bir programdır. AGH ile gençler iyi bir takım oyuncusu olmakla beraber, Avrupalılık bilincini de geliştirmektedir.⁴⁴ AGH, yarı zamanlı bir iş, staj, ücretli bir iş, turistik faaliyet ya da gezi, bir dil kursu, düşük ücretli iş gücü, bir eğitim dönemi veya mesleki eğitim olarak görülmemelidir. Bu görüşler AGH'nin ruhuna tamamıyla ters düşmektedir.

AGH'nin uygulanmaya başladığı tarihten itibaren gönüllü sayısı dönemden döneme artış göstermiştir. Programın ilk 10 senesinde (1996-2006) yaklaşık 30 bin gönüllü programa katılmıştır. 2007-2013 yıllarını kapsayan Gençlik Programı (Youth in Action) altında 50.669 genç gönüllülük projelerine katılmıştır. Program başlangıcından beri yaklaşık 80 bin genç bu programdan yararlanmıştır. Bu rakam 2017 itibariyle 100 bini geçmiş bulunmaktadır.⁴⁵

⁴⁴ Research Based Analysis of Youth in Action, **Effects: European Voluntary Service 20 Years!**, http://www.researchyouth.net/wp-content/uploads/2016/09/RAY_EVS20_Infosheet_final.pdf
Erişim Tarihi: 29.01.2017

⁴⁵ SALTO SEE Resource Centre, **Hopscotch to Quality in EVS 2.0**, Ljubljana:2015, s.14.

1.4. Gençlik Değişimleri

Gençlik Değişimleri projeleri, farklı ülkelerden gençlerin bir araya gelerek ortak bir konu çerçevesinde çalışma yapmalarına olanak sağlayan projelerdir. Gençlik Değişimleri projeleri ile gençler; farklı kültürleri tanıma, farklı kültürden gençlerle bir arada yaşama fırsatına sahip olabilmektedirler. Gençlik Değişimleri projeleri; gençlerin kişisel gelişimlerine yardımcı olmakta, ufuklarını genişletmekte, yeni yetenekler öğrenmelerine olanak sağlamakta, takım çalışmasını öğretmekte, hoşgörülerini ve anlayışlarını geliştirmelerine teşvik etmekte, birbirlerinin tarihlerini, kültürlerini ve ülkeleri hakkındaki bilgileri öğrenmelerine olanak sağlamaktadır.⁴⁶

Gençlik Değişimleri projelerinde öğrenme için kullanılan başlıca yöntem yaygın öğrenme teknikleridir. Bu sayede gençler okuldaki örgün eğitimin aksine, daha katılımcı, öğrenici merkezli, teoriden ziyade pratiğe önem veren bir öğrenim modeliyle karşılaşmaktadırlar. Gençler hareketlendiriciler, tanışma oyunları, tartışma oyunları, atölye çalışmaları ve simülasyon çalışmaları ile aktif olarak öğrenme sürecine katılmakta ve sorun çözme aşamasında daha katılımcı bir davranış sergilemektedirler.

Gençlik Değişimleri projeleri için farklı ülkelerden en az iki ortak olmalıdır. Ortaklardan en az birisi program ülkelerinden olmalıdır. Proje başvurusu ortaklardan birinin bulunduğu ülkedeki ulusal ajansa yapılmalıdır. Taraflar, ev sahibi kuruluş ve gönderen kuruluş olmak üzere 2'ye ayrılmaktadırlar ve faaliyetler ortaklardan birinin ülkesinde gerçekleştirilmelidir.

Gençlik Değişimleri projeleri için uygun katılımcı kurum/kuruluşlar; kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar, dernekler, sivil toplum örgütleri, kamu kurum ve kuruluşları olabileceği gibi resmi olmayan gençlik grupları da uygun katılımcılar arasında yer almaktadırlar. Gençlik grupları 4 katılımcı ve 1 grup lideri olmak üzere 5 kişiden oluşmaktadır. Grup lideri, gençlik değişimleri projelerine katılan gençlerin etkin öğrenmelerini, korunmalarını ve güvenliklerini sağlayan kişilerdir.⁴⁷

⁴⁶ Türkiye Ulusal Ajansı, **Erasmus+ Program Rehberi Versiyon 1**, Ankara: 2016, s.72.

⁴⁷ Türkiye Ulusal Ajansı, **Erasmus+ Program Rehberi Versiyon 1**, 2016, s.74.

Gençlik Değişimleri projeleri süre olarak 3 ila 24 ay arası değişmektedir. Faaliyet süreleri de seyahat günleri hariç 5 ila 21 gün arası değişmektedir. Katılımcı sayısı grup liderleri hariç en az 16 en çok 60 olabilmektedir. Katılımcı yaşı 13 ila 30 yaş arasındadır. Grubun sorumluluğunu üstlenen grup liderinin yaşı en az 18 olmak zorundadır. Faaliyetler yapılmadan önce proje kapsamında bir ön hazırlık ziyareti yapılmasına proje başvuru aşamasında ön görülmesi şartıyla izin verilmektedir. Ön hazırlık ziyaretinin süresi seyahat günleri hariç en fazla 2 gün olabilir. Katılımcı sayısı grup başına bir katılımcıdır, ancak grup lideri veya eğitmen olmayan ve projede katılımcı olacak bir genç varsa katılımcı sayısı iki olabilir.⁴⁸

Gençlik Değişimleri projelerinde 5 çeşit hibe desteği bulunmaktadır; seyahat desteği, telafi ödemesi, kurumsal destek, özel ihtiyaç desteği ve istisnai masraflardır. Seyahat desteği, katılımcıların ikamet ettikleri yerden proje faaliyetlerinin gerçekleştirileceği yere kadar olan seyahat masrafını karşılayan hibe desteğidir. Ödemeler Avrupa Komisyonunun mesafe hesaplayıcısının belirlediği kilometre bandı ve ona karşılık gelen parasal değer üzerinden yapılır. Telafi ödemesi, katılımcının ülkesinde ana havalimanına ulaşmak için ve/veya faaliyetin gerçekleştirileceği ülkede faaliyet yerine ulaşmak amaçlı gidiş dönüş seyahati için 225 Avro'nun üzerinde para ödeyecek olması durumunda, katılımcı başına 180 Avro ödenmesini öngörür. Telafi ödemesinin diğer bütçe kalemlerinde olduğu gibi, başvuru formunda gerekçelendirilmesi gerekmektedir. Kurumsal destek hibe kalemi, katılımcıların yeme-içme, barınma ve proje faaliyetleri için yapılacak olan masrafların karşılandığı hibe kalemidir. Kurumsal destek hibesi günlük olarak katılımcı başına verilmektedir. Özel ihtiyaç desteği hibe kalemi, projenin engelli katılımcı içermesi üzerine oluşturulan hibedir. Engelli katılımcı ve refakatçisi ile doğrudan ilgili masrafları içermektedir. Örneğin; engelli katılımcının projeye katılması için özel araç kiralınması, refakatçi olarak gelecek kişinin masraflarının karşılanması gibi. İstisnai masraflar bütçe kaleminde, vize, aşı ve ikamet izinleri bağlantılı maliyetler, imkânı kısıtlı gençlerin katılımını destekleyici maliyetler, ön

⁴⁸ Türkiye Ulusal Ajansı, **Erasmus+ Program Rehberi Versiyon 1**, 2016, s.75.

hazırlık ziyaretine ilişkin maliyetler, çok uzak veya denizaşırı ülkelerden gelen katılımcıların yüksek seyahat maliyetleri gibi harcamalar karşılanmaktadır.⁴⁹

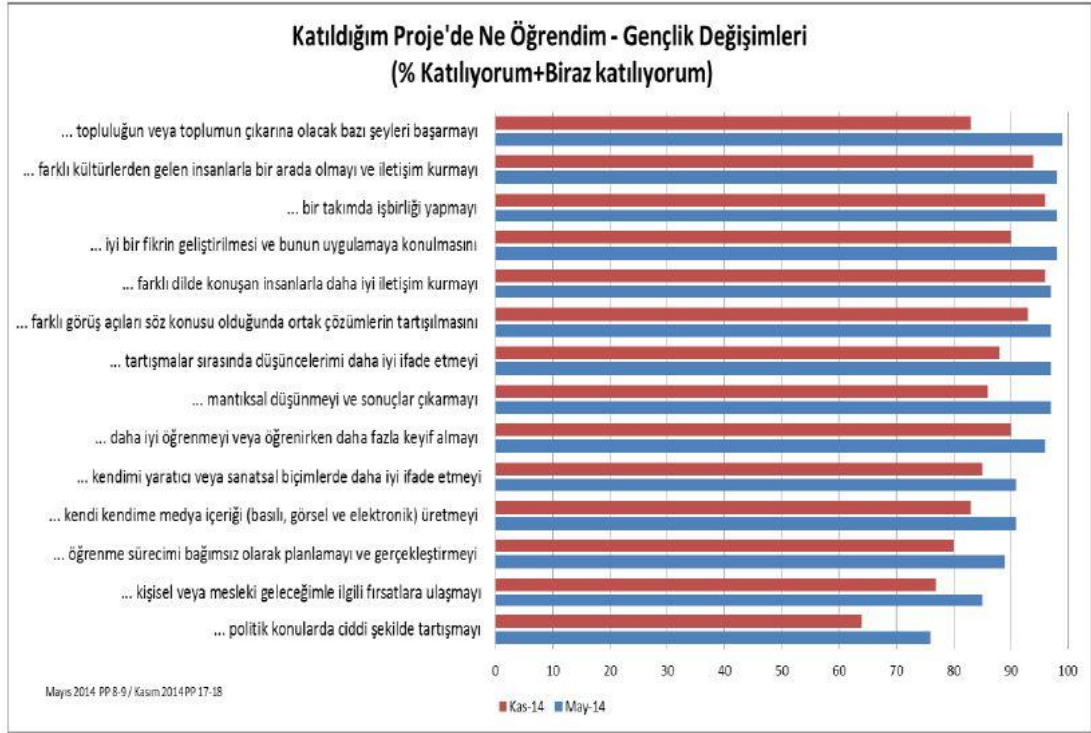
Gençlik Değişimleri Projelerinin gözle görülür en büyük etkisi kültürlerarası öğrenme ve iletişimdir. Farklı sosyal ve kültürel geçmişe sahip gençlerin ortak bir tema üzerinde çalışma yapmak için bir araya gelmelerine, birbirlerinden etkilenmelerine, bilgi edinmelerine, farklı sosyal ve kültürel değerleri tanımlarına ve keşfetmelerine olanak sağlamaktadır. Gençler bu kültürlerle ait; yeme-içme, müzik, gelenek ve dillerle tanışmaktadır. RAY 2014 raporuna göre; gençlik değişimlerine katılmış ve anket formunu doldurmuş gençlerin (211 genç) büyük bir çoğunluğu, projeye katılımlarından dolayı farklı kültürel geçmişe sahip insanlarla daha iyi anlaşmayı öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Bu oran Mayıs 2014 anketinde %97, Kasım 2014 anketinde %96 olarak gerçekleşmiştir. Aynı şekilde, başka bir dili konuşan insanlarla iletişim kurma becerisi elde ettiğini ifade edenlerin oranı %97 (Mayıs) ve %96 (Kasım) olarak gerçekleşmiştir.⁵⁰

Gençlik Değişimi Projelerine katılan gençler, sadece kültürler arası öğrenme ve başka bir kültürü öğrenmekle kalmak aynı zamanda kendi kültürlerini de diğer kültürlerle karşılaştırma fırsatı bulur. Gençler yaygın eğitim yöntemleri aracılığıyla birlikte çalışmayı ve takım çalışmasını öğrenir. Gençler, pasif öğrenme yerine, aktif öğrenmeyi deneyimlemektedir. RAY 2014 raporuna göre, Gençlik Değişimi Projelerine katılan gençlerin büyük bir çoğunluğu takım çalışmasını ve bir takımda nasıl bir işbirliğini yapılacağını öğrendiklerini ifade etmişlerdir (Mayıs: %98 ve Kasım: %96).⁵¹ Gençlik Değişimi projelerinde, konulara göre öğrenmeyle ilgili aşağıdaki grafik şu anki durumu daha iyi görmemize yardımcı olacaktır (bkz. Grafik 1.1.)

⁴⁹ Türkiye Ulusal Ajansı, **Erasmus+ Program Rehberi Versiyon 1**, 2016, s.83-84.

⁵⁰ Türkiye Ulusal Ajansı. “Erasmus+: Gençlik Programı’nın Araştırmaya Dayalı Analizi RAY Network Ulusal Araştırması: RAY Network Türkiye Ulusal Raporu 2014”, Türkiye Ulusal Ajansı, 2015.

⁵¹ Türkiye Türkiye Ulusal Ajansı. “Erasmus+: Gençlik Programı’nın Araştırmaya Dayalı Analizi RAY Network Ulusal Araştırması: RAY Network Türkiye Ulusal Raporu 2014”, Türkiye Ulusal Ajansı, 2015.

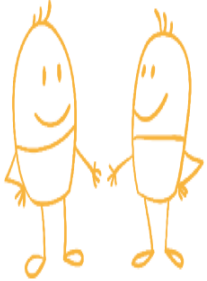
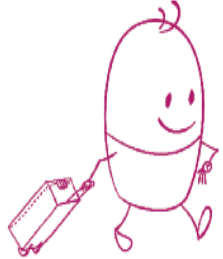
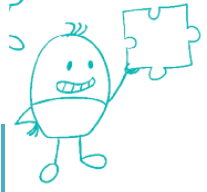

Grafik 1.1. Gençlik Değişimlerinde Öğrenme⁵²

Bir Gençlik Değişimi Projesi 5 aşamadan oluşmaktadır; keşif, araştırma, değişim süreci, değerlendirme ve sonraki adım. Her bir aşamada yapılacaklar ve öğrenme kazanımları değişmekle beraber, bu aşamaların her birinde yaygın ve serbest öğrenme yollarını görmek mümkündür. Bu aşamalarda neler olduğu ve bu aşamalarda nasıl kazanımlar elde edildiği aşağıdaki tabloda detaylı bir şekilde verilmiştir (bkz. Tablo 1.4.).⁵³

⁵² Türkiye Ulusal Ajansı. “Erasmus+: Gençlik Programı’nın Araştırmaya Dayalı Analizi RAY Network Ulusal Araştırması: RAY Network Türkiye Ulusal Raporu 2014”, Türkiye Ulusal Ajansı, 2015.

⁵³ Alan Hayes ve Eimear McNally, **Recognising Learning in Youth Exchanges a Hands-On Toolkit**, Leargas, 2012, s.6.

Evreler	Neler oluyor	Öğrenme kazanımları
KESİF 	• Neden gençlik değişimleri yapmak istediğine karar vermek • Nasıl yapacağını araştırmak • Ortak bulmak • Grup oluşturmak • İlgili temaları ve fikirleri araştırmak	• Grup oluşturma • Yerel kuruluşlarla iletişim kurma • Fon sağlayan kuruluşlarla iletişim kurma • Bir tema araştırma • Fikir üretme • Eylem/aktivite planlama • Öğrenme amaçlarını yansıtmak
HAZIRLIK 	• Ortakları tanımak • Grup irtibat kişilerini ayarlamak • Plan ve zaman çizelgesi yapmak • Aileleri, arkadaşları ve yerel halkı dâhil etmek • Başvuruyu Ulusal Ajansa göndermek • Görev gruplarını ayarlamak • Seyahat planı yapmak • Bir ön hazırlık ziyareti planı yapmak ve ziyareti gerçekleştirmek	• Ortaklarla iletişime geçme • Bir fon için başvuru yapma • Bir program ve zaman çizelgesi hazırlama • İlişki kurma • Takım halinde karar verme • Bütçe hesaplama • Öğrenme hedeflerini belirleme • Değişim için aktiviteleri dizayn etme • Tema hakkındaki farkındalık artar • Basında değişimi teşvik etme • Ortağın kültürünü ve dilini öğrenme
DEĞİŞİM 	• Değişimin gerçekleşeceği yere seyahat edin • Birbirinizi tanıyın • Aktivite tablosundaki faaliyetlerinizi uygulayın • Faaliyetlerinizi gözden geçirin • Değerlendirme (1. Kısım)	• Ortağın ülkesi ve kültürü • Değişimin teması ve konusu hakkında derinlemesine bilgi • Grup dinamiği • Anlaşmazlık çözümü • Dil ve iletişim becerileri • Kültürel ifadelerin yeni metotları • Öğrenmeyi izleme ve ölçme
DEĞERLENDİRME 	• Değerlendirme(2. Kısım) • Rapor hazırlamak • Değişimi ve son geri dönüşleri değerlendirmeK	• Amaçları izleme • Youthpass alma • Kendini ifade etme • Raporlama • Bütçe Hesaplama
SONRAKİ ADIM 	• Ortaklarla iletişim kurmak • Değişimin ikinci ayağını planlamak • Kazanımları toplum ve basınla paylaşmak • Rapor sunmak	• Yerel halk ve medya için değişim projesinin iletişim çıktıları • Öğrenmeyi paylaşmak • Yeni öğrenme amaçları ayarlamak • Yeni fikirler geliştirmek

Tablo 1.4. Gençlik Değişimi Projelerinin Evreleri

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOSYAL İÇERME VE ENGELLİLİK

2.1. Sosyal Dışlanma ve Sosyal İçerme

Sosyal içerme kavramı dezavantajlı grupları toplumla bütünleştiren, sosyal hayata dâhil eden ve bu grupların sosyal yaşama dâhil olmasındaki engelleri ortadan kaldırmayı amaçlayan bir kavramdır. Bu haliyle sosyal içerme kavramı, sosyal dışlanma kavramına karşıt bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple, sosyal içerme kavramının sosyal dışlanma kavramıyla birlikte tanımlanması daha doğru olacaktır. Çünkü sosyal dışlanmaya maruz kalan gruplar için sosyal içerme söz konusudur. Kısaca ifade etmek gerekirse sosyal dışlanma; dezavantajlı birey ve grupların bazı alanlarda toplumla bütünleşememesidir. Geniş anlamıyla; belirli kişi veya grupların yapısal ve/veya kişisel gerekçeler sebebiyle sosyal katılım anlamında tamamen veya kısmen içinde yaşadıkları toplumun dışında kalmaları ve normal eylemlere katılamamalarıdır. Bu dışlanma veya toplumdan geri kalma durumu, eğitim, barınma, iş hayatı, sağlık, ulaşım ve sosyal ilişkiler vb. gibi hayatın birçok alanında olabilir.⁵⁴

2.1.1. Sosyal Dışlanma

Toplumsal yaşama katılamama olarak da bilinen sosyal dışlanma terimi yeni bir terim olmasına rağmen içeriği itibariyle yeni bir kavram değildir. İnsanoğlunun varoluşundan itibaren var olan eşitsizlik, güvencesizlik, adaletsizlik, ayrımcılık ve bağımlılık gibi sorunlar, küreselleşme süreci ile birlikte daha da derinleşmektedir. Derinleşen bu sorunlar çeşitli sosyal sorunlara sebep olmakla birlikte sosyal dışlanmaya da sebebiyet vermektedir. Bu durumun önüne geçmek için de sosyal politikaların önemi artmakta ve sosyal politikalara duyulan ihtiyaç da artmaktadır.⁵⁵

⁵⁴ E. Köten ve B. Erdoğan, **Engelli Gençler, Sosyal Dışlanma ve İnternet**, İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları: 2014, s. 22.

⁵⁵ F. Sapancı, “Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri [Elektronik Versiyon]”, **Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi**, 3, 2005, s. 52.

Sosyal dışlanma kavramı ilk olarak 1960'lı yıllarda Fransa'da ortaya çıkmış ve tartışılmıştır. Seksenli yıllardan itibaren de tüm dünyaya yayılmış bir kavramdır. Sosyal dışlanma terimini Fransa'da ilk kullanan Rene Lenoir'dir. Lenoir, 1974 yılında yayınladığı bir kitabında dışlanmışlara yer vermiş ve tanımını yapmıştır. Lenoir, sosyal dışlanma kavramını sadece ekonomik bir nedenselliğe bağlamayan bir tanımlama yapmıştır. Yaptığı bu tanımlamada, sosyal dışlanmışlar olarak sadece ekonomik yönden güçsüz yoksulları görmemiş ve sosyal dışlanmaya maruz kalan çevreyi genişletmiştir. Lenoir'e göre; zihinsel ve fiziksel engelliler, intihar eğilimli insanlar, çok yaşlı ve sakatlar, başı boş istismar edilen çocuklar, madde bağımlıları, suçlular, tek ebeveynli aileler, çok sorunlu hane halkları, marjinal kişiler, a-sosyal kişiler ve diğer sosyal uyumsuz kişiler de sosyal dışlanmaya maruz kalan gruplardır.⁵⁶

Fransa'da ortaya çıkan sosyal dışlanma kavramının, 1980'li yıllara gelindiğinde tüm dünyada artan eşitsizlik, adaletsizlik, güvencesizlik, göç, işsizlik oranları, yoksulluk gibi faktörlerin artması, ekonomik durgunluk ve sosyal korumanın azalması gibi nedenlerden ötürü kullanımı yaygınlaşmıştır. Bu yaygınlaşma sonucu sosyal dışlanma kavramı 1990'ların başından itibaren de Avrupa Birliği'nin sosyal politika konularından biri olmuştur.⁵⁷ 1990 yılında AB Komisyonu eski başkanı Jacques DELORS'un girişimleriyle Avrupa Topluluğu Komisyonu tarafından "Sosyal Dışlanmayla Mücadelede Ulusal Politikalar Gözlemevi" kurulmuş ve bunun bir ürünü olarak da "Avrupa Sosyal Politikası" belgesi 1994 yılında yayınlanmıştır. Bu belgede, sosyal dışlanma öncelikli konulardan birisi olarak yer almış ve mücadele edilmesi için araçlar belirlenmiştir. Bu araçlar;

- Açık iş sayısını arttırmak,
- Dünya standartlarında işgücü yaratmak,
- Emek standartlarını desteklemek,
- Avrupa işgücü piyasasını oluşturmak,
- Kadınlar ve erkekler için eşit fırsatlar yaratmak,

⁵⁶ F. Sapancalı, age., s. 59.

⁵⁷ S. YILDIRIMALP, "Sosyal Dışlanma ve Avrupa Birliği Yaklaşımı [Elektronik Versiyon]", **Siyaset, Ekonomik ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 2, 2014, s. 95.

- Uluslararası dayanışmayı güçlendirmek,
- Sosyal politika ve sosyal koruma geliştirmek,
- Kamu sağlığı alanına müdahale etmek ve değişim için sosyal diyalog oluşturmak şeklinde sıralanmaktadır.⁵⁸

1990 yılındaki bu gelişmeden sonra, sosyal dışlanma kavramının Avrupa Birliği nezdinde resmi olarak ilk defa bir belgede yer alması 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile olmuştur.⁵⁹ Maastricht Antlaşmasında, yüksek düzeyde bir istihdamın ve sosyal korumanın sağlanması, daha iyi yaşam ve çalışma koşullarının teşvik edilmesi, sosyal diyalogun ve insan kaynaklarının geliştirilmesi amaçlanmıştır.⁶⁰

1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması, sosyal dışlanma ile mücadelenin Avrupa Birliği'nin temel hedefi olduğunu belirtmiş ve bu mücadeleye yasal çerçevede açıklık getirmiştir. Amsterdam Antlaşmasının 136. maddesi sosyal dışlanmayla mücadeleyi Birliğin amaçları arasına dâhil etmiştir. Söz konusu maddede yer alan aşağıdaki paragraf bu amacı göstermektedir.

“Topluluk ve Üye Devletler, 18 Ekim 1961 tarihinde Torino’da imzalanan Avrupa Sosyal Şartı ve 1989 İşçilerin Temel Sosyal Hakları’na dair Topluluk Şartı’nda belirtilen temel sosyal haklar gibi hakları göz önünde bulundurarak, istihdamı ve ilerlemeyi korurken bunlar arasında uyumu mümkün kılacak şekilde ileri düzeyde yaşam ve çalışma koşullarının geliştirilmesi, uygun sosyal koruma, yönetim ve işgücü arasında diyalog, uzun süreli yüksek istihdamın temini ve dışlanmayla mücadele etmek amacıyla insan kaynaklarını geliştirme hedeflerine sahiptirler.”⁶¹

Amsterdam Antlaşmasının 137. maddesi, 136. maddede yer alan amaçları gerçekleştirmek için üye devletlerin faaliyetlerini destekler ve Konsey’i bu amaçlara ulaşmak için görevlendirir. Bu maddeye göre Konsey, iyi uygulamaları geliştirmeyi, yenilikçi yaklaşımları desteklemeyi ve sosyal dışlanma ile mücadele etmek için tecrübeleri değerlendirmeyi amaçlayan girişimler aracılığıyla, üye devletler

⁵⁸ O. HEKİMLER, “Yoksulluk mu Yoksunluk mu? Sosyal Dışlanma Üzerine Bir Değerlendirme [Elektronik Versiyon]”, **Tekirdağ S.M.M.M. Odası Sosyal Bilimler Dergisi**, 1, 2012, s. 10.

⁵⁹ F. Sapancalı, age., s. 62.

⁶⁰ S. YILDIRIMALP, age., s. 97.

⁶¹ <http://www.ikv.org.tr/images/files/A6-tr.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2017

arasındaki işbirliğini teşvik etmeye yönelik önlemler alabilir.⁶² Bu maddelerle birlikte sosyal dışlanmayla mücadeleyi sosyal politikalarına dâhil eden ve merkezine oturtan Avrupa Birliği, aynı zamanda sosyal içirme sürecini de kendi bünyesinde başlatmıştır.

Sosyal dışlanma ile mücadele 2000 yılında yapılan Lizbon Zirvesi'nde yeni bir boyut kazanmıştır. Bu zirvede 2010 yılına kadar geçerli olacak yeni stratejik hedefler belirlenmiştir. Bu stratejinin hedefi “2010 yılına kadar istihdam ve sosyal uyum yoluyla dünyada sürdürülebilir ekonomik büyüme kapasitesine sahip en dinamik ve en rekabetçi bilgi ekonomisi olma” olarak belirlenmiştir. Lizbon Zirvesinin ekonomik amaçları “rekabet gücüne sahip dinamik bir ekonomi” olarak ifade edilirken, sosyal hedefleri de “herkese en yüksek derecede sosyal güvence sağlayarak toplumsal içermeyi gerçekleştirmek” olarak belirlenmiştir.⁶³ Aynı zirvede, 2010 itibarıyla Avrupa Birliğinde yoksulluk ve sosyal dışlanmaya son vermek için açık işbirliği yönteminin benimsenmesi kararlaştırılmıştır.⁶⁴

Lizbon Zirvesinden sonra yine aynı yıl yapılan Nice Zirvesinde Avrupa Birliği'nin Sosyal Politika Gündemi'nin öncelikleri tanımlanmış ve yoksulluk ve sosyal dışlanmaya ilişkin dört ortak amaç üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Bu amaçlar;

- Kaynaklara, mallara ve hizmetlere ulaşımı kolaylaştırmak,
- Dışlanma risklerini engellemek,
- En zor durumda olanlara yardım etmek,
- Tüm tarafları harekete geçirmek, olarak belirlenmiştir.⁶⁵

Nice Zirvesinde oluşturulan Sosyal Politika Gündemi ile 2000-2005 dönemi için sosyal eylemler belirlenmiş ve Avrupa Birliği'nin sosyal dışlanmayla mücadelede en önemli düzenlemelerinden biri olan “Sosyal Dışlanmayla Mücadele Topluluk Eylem Programı” oluşturulmuştur. Bu programda, Lizbon'da kabul edilen

⁶² <http://www.ikv.org.tr/images/files/A6-tr.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2017

⁶³ S. YILDIRIMALP, age., s. 98.

⁶⁴ S. ERDOĞDU, “Sosyal Politikada “Avrupalı” Bir Kavram: Sosyal Dışlanma [Elektronik Version]”, **Çalışma Ortamı Dergisi**, 75, 2004, s. 16.

⁶⁵ S. ERDOĞDU, age., s. 16-17

programların eyleme dönüşmesi ve sosyal dışlanmayla mücadele konusunda üye ülkeler arasındaki işbirliğinin ve koordinasyonun geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bunun için de Lizbon Stratejisi'ndeki yöntem olan açık işbirliği yöntemi kullanılması belirlenmiştir.⁶⁶

2000 yılında kabul edilen ve sosyal dışlanmayı önlemeye yoğunlaşan Lizbon Stratejisi'nin hedeflerine ulaşamadığı 2005 yılına gelindiğinde görülmüştür. Öngörülen hedeflere ulaşamaması sebebiyle Avrupa Birliği Komisyonu Lizbon Stratejisini canlandırmak üzere 9 Şubat 2005 tarihinde yeni bir Sosyal Gündem oluşturarak 2005-2010 dönemi için açıklamıştır. Yeni Sosyal Gündem, Sosyal Gündem'de yer alan “tam istihdamın gerçekleştirilmesi” ve “herkese eşit fırsat ilkesi verilmesi daha uyumlu bir toplum yaratılması” gibi önceliklerin hayata geçirilmesi için sosyal ortaklar ve sivil toplum arasında işbirliğine, globalleşmenin sosyal boyutuna ve kuşaklar arası yaklaşıma daha çok önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁶⁷ 2010 yılına gelindiğinde Lizbon Stratejisinin on yıllık süresi dolmuştur. On yıllık sürecin sonunda Lizbon Stratejisinin yapılan tüm reformlara ve alınan tüm önlemlere rağmen başarılı olamadığı ve beklenen hedeflere ulaşamadığı görülmüştür. Stratejinin son yıllarında patlak veren ekonomik kriz, Lizbon Stratejisinin hedeflerine ulaşamamasında büyük rol oynamıştır.⁶⁸ Lizbon Stratejisinin kapanışı Mart 2010'da yapılmış ve yerini “Avrupa 2020: Akıllı, Sürdürülebilir ve İçermeci Büyüme için Avrupa Stratejisi” ne bırakmıştır. 2010 yılına kadar olan AB'nin sosyal dışlanma ile mücadelesini anlamaya aşağıda verilen tablo yardımcı olacaktır. (bkz. Tablo 2.1.)

Sosyal bütünleşmenin karşıtı olarak ele alınan sosyal dışlanma, insanların toplumla bütünleşememesini, sosyal hayata katılamamasını ve maddi ve manevi yoksunluklar içerisinde olmalarını ifade eder. Küreselleşmenin ve neo-liberal

⁶⁶ S. YILDIRIMALP, age., s. 100.

⁶⁷ F. ÖZERDEM, “Avrupa Birliği Sosyal Politikası ve Türkiye'nin Uyumu [Elektronik Versiyon]”, **Yardım ve Dayanışma Dergisi**, 1, 2010, s. 18.

⁶⁸ S. YILDIRIMALP, age., s. 103.

politikaların doğal, hatta ve hatta zorunlu bir sonucu olarak karşımıza çıkan sosyal dışlanma kavramı günümüzde hala çözülmeyi bekleyen önemli bir problemdir.⁶⁹

	1994 Avrupa Sosyal Politikası	1997 Amsterdam Antlaşması	2000 Lizbon Stratejisi	2000 Nice Zirvesi AB Temel Haklar Şartı	2000-2005 Sosyal Politika Gündemi	2005-2010 Sosyal Politika Gündemi
Sosyal Dışlanma ile ilgili Maddeler/ Yaklaşımlar	Yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele	Madde 136 Sosyal dışlanma ile mücadele	Sosyal dışlanma ile mücadele	Madde 34/3 Birlik, Topluluk hukuku ve ulusal yasalar ve uygulamalarda belirtilen usullere göre sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele için yeterli imkanlara sahip olmayan herkes için uygun bir yaşam sağlamak amacıyla sosyal ve konut yardımından yararlanma hakkını kabul etmekte ve saygı göstermektedir.	Sosyal dışlanma ile mücadele	Yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele
Politika Önerileri	-Açık iş -Dünya standartlarında işgücü -Avrupa işgücü piyasası -Kamu sağlığı -Sosyal politika ve sosyal koruma	-Yaratıcı politika önerileri oluşturmak -İstihdam politikası oluşturmak	-Avrupa İstihdam Stratejisi -Açık İşbirliği Yöntemi -Bilgi ekonomisi/ Beşeri sermaye		-Avrupa İstihdam Stratejisi -Açık İşbirliği Yöntemi -Bilgi ekonomisi/ Beş eri sermaye	-Vatandaşın güveninin arttırılması -Tam istihdamın sağlanması ve sosyal bütünleşme ile uyumun sağlanması -Sürdürülebilir kalkınma Yönetişim

Tablo 2.1. Avrupa Birliği'nin Sosyal Dışlanma ile Mücadelesi⁷⁰

⁶⁹ S. ERDOĞDU, age., s. 18.

⁷⁰ O. HEKİMLER, age., s. 12.

2.1.2. Sosyal İçerme

Sosyal içerme kavramı sosyal dışlanmanın karşıtı olup, dezavantajlı grupların topluma katılmasını ve sosyal hayata dâhil olmasını amaçlayan bir kavramdır. Sosyal içermenin birçok tanımı vardır, Dünya Bankası sosyal içermeyi iki farklı şekilde tanımlamıştır. Bu tanımlardan birincisi “bireylerin ve grupların toplumun bir parçası olabilmeleri için gereken şartların iyileştirilmesi süreci” olarak yapılırken, ikinci tanım da “kimliklerine göre dezavantajlı bireylerin topluma katılmak için gereken yeteneklerini, imkânlarını ve itibarlarını geliştirme süreci” olarak yapılmaktadır.⁷¹

Sosyal içerme bireylerin yaşadıkları topluma katılma hakkını merkezine alırken, sosyal dışlanma ise bireylerin veya grupların maddi veya manevi sebeplerle toplum dışına itildikleri ve toplumsal hayata tam katılımdan yoksun oldukları bir süreci ifade etmektedir. Buradaki süreci ve amacı; hem gelir düzeyleri toplum ortalamasının çok altında olduğu için, hem de etnik veya dini kökenleri, toplumsal cinsiyetleri, eğitim durumları, fiziksel veya zihinsel engelleri dolayısıyla, topluma eşit bireyler olarak katılmakta zorluk çeken insanların durumunu kurumsal düzenlemeler yoluyla çözmek olarak tanımlayabiliriz.⁷² Bu açıdan bakıldığında, sosyal dışlanmanın bir sonucu olarak sosyal içermenin ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Çünkü sosyal içermenin hedefinde, sosyal dışlanmayı ortadan kaldırmak bulunmaktadır.⁷³

Sosyal içermeye oranla, insanların sosyal dışlanmayı daha kolay tanımladığını görmekteyiz ve sosyal dışlanma genellikle yoksulluk ve eşitsizlikle ilişkilendirilmektedir. Ancak, sosyal içerme bundan daha fazlasıdır ve bu sebeple probleme “neden” sorusunu sorar.⁷⁴ Örneğin; varlıklı bir ailenin engelli bir çocuğu iyi bir vakıf üniversitesinde öğrenim görebilir, ancak bu genç okuldan sonra arkadaşlarıyla sinemaya gitmek istemesine rağmen sinemanın elverişsiz şartları yüzünden sinemaya gitme imkânı bulamamaktadır. Bu sebepten dolayı genç, kültürel

⁷¹ Dünya Bankası, **Inclusion Matters**, Washington DC:2013, s. 3-4.

⁷² Ayşe BUĞRA, “Yoksulluk ve Sosyal Haklar”, **Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Raporu**, 2005’ten naklen Sinem YILDIRIMALP, age., s. 98.

⁷³ Y. Genç ve G. Çat, age., s. 369-370.

⁷⁴ Dünya Bankası, age., s. 4.

faaliyetlerden ve sosyal çevresiyle bir arada olmaktan mahrum kalmaktadır. Bu örnekte görüldüğü gibi sosyal dışlanmanın tek nedeni yoksulluk olmadığı gibi sosyal içermenin yegâne çözüm önerisi de varlıklı refah bir hayat olmuyor. Buna ilaveten yine örnekten yola çıkarak sosyal içermenin ve sosyal dışlanmanın birçok nedeni olabilmektedir.

Avrupa Birliği'nde sosyal içirme süreci, Avrupa Birliği'nin sosyal dışlanma ile mücadeleyi Birliğin politikalarından biri haline getiren Amsterdam Antlaşması'yla başlamıştır. 2000 yılında Lizbon Stratejisi'nde sosyal içermeye yer verilmiş ve sosyal içermeye daha fazla olanak sağlayan bir Avrupa hedeflenmiştir. 2005 yılında Lizbon Stratejisi beklenen hedeflerine ulaşamamış ve bir revizyona gitme ihtiyacı doğmuştur. Bu revizyon sonucunda istihdam ve ekonomi konularına ağırlık verilmiş ve sosyal içermenin istihdam ve sosyal güvenlik politikaları ile birleştirilip “aktif içirme” kavramı geliştirilmiştir. Aktif içirme kavramına göre, üye devletlerin çalışabilecek insanların emek gücünü harekete geçirme ve çalışamayacak olanlara da yeterli desteğin verilmesi amaçlanmıştır.⁷⁵

Lizbon Stratejisinin 2010 yılında hedeflerine ulaşamadan başarısız bir şekilde sona ermesi, bahse konu stratejinin sosyal içirme alanında da hedeflerine ulaşamamasına sebep olmuştur. Bu sebeple, 2010 yılında ilan edilen Avrupa 2020 Stratejisi'nin hedeflerinden birisi yine sosyal içirme olmuştur. Sosyal içirme kavramı her ne kadar uluslararası kuruluşların ve devletlerin sorumluluğunda olsa da sivil toplum örgütlerinin de bu alanda sorumluluğu bulunmaktadır. Bunun da ötesinde toplumu oluşturan bireylerin de dezavantajlı grupların sosyal dâhil olmasına katkıda bulunması ve bu konuda farkındalığa sahip olmaları da önem arz etmektedir.

⁷⁵ Zeki Bildirici “Avrupa Birliği'nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul: 2011, s. 50 - 55.

2.1.3. Sosyal İçermenin Avrupa 2020 Stratejisindeki Yeri

Lizbon Stratejisi sosyal bir Avrupa için yeni metotlar, yöntemler ve kaynaklar ilan etmesine rağmen başında belirlediği hedeflerine ulaşamamıştır. Lizbon Stratejisinden sonra ilan edilen Avrupa 2020 Stratejisi, Avrupa Birliği'nde akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme sürecini kolaylaştırmak için ilan edilmiştir. Bu stratejinin çıkış noktası, dünyada yaşanan küreselleşme, iklim değişikliği ve Avrupa'da baş gösteren nüfusun yaşlanması gibi AB ekonomisinin yaşadığı problemlerdir.⁷⁶ 2008 yılında yaşanan ekonomik kriz Lizbon Stratejisinin hedeflerine ulaşmasına engel olmuş ve Avrupa ekonomik olarak sarsılmıştır. Avrupa 2020 Stratejisi de ekonomik ve mali yönden zarar gören Avrupa'yı eskisinden daha güçlü hale getirme düşüncesinin bir ürünüdür. İlan edilen Strateji, 2010-2020 arası dönemi kapsayan, üç ekonomik reform üzerine inşa edildi. Bunlar; bilgi ekonomisine dayalı akıllı büyüme, kaynakların etkin kullanımını destekleyen sürdürülebilir büyüme ve yüksek düzeyde istihdama ve sosyal bütünleşmeye odaklanmış kapsayıcı büyüme olarak sıralanabilir.⁷⁷

Yukarıda saydığımız üç öncelik kapsamında, Avrupa 2020 stratejisinin beş adet hedefi vardır. İstihdam, araştırma geliştirme, iklim değişikliği ve enerji, eğitim ve yoksulluk ve sosyal dışlanmadır.

Yoksulluk ve sosyal dışlanma hedefi doğrultusunda yoksulluk sınırında yaşayan Avrupalıların sayısını % 25 düşürerek, yaklaşık 20 milyon insanın yoksulluktan kurtarılması öngörülmektedir.⁷⁸

Avrupa 2020 Stratejisinin yukarıda belirttiğimiz beş hedefini gerçekleştirmek için yedi girişimin hayata geçirilmesi öngörülmüştür. Bu yedi girişimi aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak görebiliriz;

⁷⁶ Gökşen Akbaş ve Altan Apar, "Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme için Avrupa Stratejisi", **Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Özel Bilgi Notu**, Ankara, 2010, s. 2.

⁷⁷ Paul Copeland ve Mary Daly, "Poverty and Social Policy in Europe 2020: Ungovernable and Ungoverned", **Policy and Politics**, S. 42, s. 351-365

<https://qmro.qmul.ac.uk/jspui/handle/123456789/8084> Erişim Tarihi: 18.05.2017

⁷⁸ https://ec.europa.eu/info/strategy/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en Erişim Tarihi: 18.05.2017

Tablo 2.2. Avrupa 2020 Stratejisi'nin 7 Girişimi

Avrupa 2020 Stratejisi hedeflerinden kapsayıcı büyüme hedefinin girişimlerinden biri olan Yoksulluğa ve Sosyal Dışlanmaya Karşı Avrupa Platformu, yoksulluk içinde yaşayan ve sosyal dışlanmaya maruz bireylerin iyi koşullarda yaşamalarını ve topluma aktif olarak katılmalarını amaçlamaktadır. Bu girişim beş farklı alanda faaliyet göstermek üzere kurulmuştur.⁷⁹ Bu alanlar;

- Yürütülen politikalar kapsamında eylemlerde bulunma (iş gücü piyasası, minimum gelir desteği, sağlık hizmeti, eğitim, barınma vb. gibi),
- Sosyal içermeyi desteklemek için AB fonlarının daha iyi ve verimli kullanılması (Komisyon Avrupa Sosyal Fonunun %20'sini yoksulluk ve sosyal dışlanmayla mücadele için tahsis etmiştir),
- Sosyal politika yeniliklerinde, uygulamadan önce neyin işe yarayıp neyin işe yaramadığını güçlü kanıtlar ile desteklemek,
- Sosyal politika reformlarının daha etkin bir biçimde uygulanması için toplumla ortaklaşa çalışmak (yoksulluk yaşayan insanların katılımı, sosyal içermeye stratejilerinde bir katalizör olarak kabul edilmektedir),
- Üye ülkeler arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi olarak sıralanmıştır.⁸⁰

⁷⁹ İktisadi Kalkınma Vakfı, **Avrupa 2020 Stratejisi**, İstanbul:2014, s.83-85.

⁸⁰ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961> Erişim Tarihi: 18.05.2017

Sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele etmek için uygulanan eylemler; istihdama erişim, sosyal güvenlik ve temel hizmetlere erişim, eğitim ve gençlik politikaları, göç ve göçmenlerin entegrasyonu, sosyal içerme ve ayrımcılık, sektörel politikalar olmak üzere çeşitlilik göstermektedir. Bu eylemlerden sosyal içerme ve ayrımcılık, sosyal içermeye birlikte ayrımcılıkla mücadeleyi konu almaktadır. Bu eyleme göre, çoğu bireyin ve grubun yoksulluğunun sebebi, diğer grupların sahip olduğu hak ve imkânlardan yararlanamamalarından kaynaklanmaktadır. Bu konuda Avrupa Komisyonu dört tane eylem öngörmüştür. Bu eylemler;

- Ulusal Roman Entegrasyon Stratejileri için AB çerçevesi sunulması,
- Kadınların ekonomik bağımsızlığının teşvik edilmesine yönelik çabaların hızlandırılması,
- Kendi haklarından tam olarak yararlanamayan engellilerin önüne çıkan zorlukların daha etkin bir şekilde önlenmesi için, Avrupa Engelliler Stratejisi'nin 2010-2020 dönemi için uygulanması,
- Evsizlik ve konut dışlanması üzerine başlatılan çalışmaların yürütülmesi için yeni yöntemlerin ve araçların belirlenmesi olarak sıralanmaktadır.⁸¹

Avrupa 2020 Stratejisi sosyal içermeye önem vermiş ve çeşitli eylemler geliştirmiştir. Bu politikaların başarılı olup olamayacağı Strateji'nin biteceği yıl olan 2020 yılında belli olacaktır. Geçen beş yıllık sürece baktığımızda bu konuda çok da yol alınmadığını görmekteyiz. Eurostat'tan aldığımız verilere göre, 2015 yılında Avrupa nüfusunun %23,7'si yoksulluk ve sosyal dışlanma tehlikesi altındadır. Bu oran Strateji'nin başladığı yıl olan 2010 yılıyla aynı orandır. Ağır ölçüde maddi açıdan yoksun insanların oranında ise düşüş yaşanmıştır. 2010 yılında %8,4 olan oran 2015 yılına gelindiğinde %8,1 olarak gerçekleşmiştir. Hatta 2016 yılı için yapılan tahminlere göre bu oranın %7,8'e gerilediği hesaplanmaktadır.⁸² Bu strateji kapsamında yer alan göç ve göçmenlerin entegrasyonu konusunda da Avrupa Birliği'nin çok iyi performans gösterdiği düşünülmemelidir. Günümüzde halen devam eden Suriyeli mülteciler sorununa Avrupa Birliği gerekli özeni

⁸¹ İktisadi Kalkınma Vakfı, age., s. 88.

⁸² <http://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy/headline-indicators-scoreboard> Erişim Tarihi: 18.05.2017

göstermemekle birlikte, kamuoyuna yansıyan bilgi ve görüntülerden anlaşıldığı gibi göçmenlere iyi uygulamalarda bulunmamıştır. Diğer taraftan Avrupa Birliği Türkiye'ye vadettiği yardımları da yerine getirmemiştir. Engellilerin sosyal içermesi ile ilgili politikalarda eksiklikler devam etmektedir. Bu konuyla ilgili bir örnek vermek gerekirse, Avrupa Birliği Gençlik Programlarından olan Avrupa Gönüllü Hizmetine katılım yaşı engelli gençler için 17-30 yaş aralığıdır. Kanaatimce bu yaş aralığının yükseltilmesi gerekmektedir. Engelli gençlere pozitif ayrımcılık uygulanıp katılım için yaş sınırının yukarıya doğru çekilmesi uygun olacaktır.

2.2. Engellilik Tarihi ve Kavramı

Engellilik kavramı insanlık tarihi kadar eskidir. Engelli bireylere yönelik yaklaşım yaşanan döneme göre değişiklik göstermiştir. Yıllar ilerledikçe bilimsel, teknolojik ve kültürel ilerleme arttıkça engellilere yönelik yaklaşım da olumlu yönde etkilenmiştir.⁸³

Çok tanrılı dinlerin yaygın olduğu dönemlerde, özürlü çocukların tanrıların gazabına işaret ettiği ve o aileyi cezalandırmak için tanrıların özürlü çocuk verdiklerine inanılırdı. Sadece bununla kalınmayıp o ailenin de lanetli olduğuna inanılırdı. Bu dönemde engelli insanlar toplum dışına itilmiş ve cezalandırılmışlardır.⁸⁴ Örneğin, görme engelli insanların, önceden işlemiş oldukları günahların kefareti olarak kör olduklarına inanılmıştır.⁸⁵

Ortaçağ Avrupa'sında, engelli insanlar çoğunluktan farklı oldukları için toplumun bir parçası olarak kabul edilmemiş ve hatta yok edilmeye çalışılmıştır. Engelliler bu dönemlerde kötü işlerde kullanılmıştır; çiftliklerde hayvanların yerine konulmuşlar ve hayvanların yapacağı işler engellilere yaptırılmıştır. Bunun yanı sıra dilencilığe ve fuhşa zorlanmışlardır.⁸⁶

⁸³ Mustafa Öztürk, **Türkiye'de Engelli Gerçeği**, MÜSİAD Cep Kitapları, İstanbul:2011, s.16.

⁸⁴ Mustafa Öztürk, age., s.16.

⁸⁵ A. Deniz Ergüden, "Sosyal Dışlanma Açısından Bedensel Engelli Bireylerin Yaşantılarının İncelenmesi", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara : 2008, s. 8.

⁸⁶ A. Deniz Ergüden, age., s.9.

Ortaçağ sonrası 19. ve 20. yüzyıllarda da engellilerin kaderi ve gördükleri muamele değişmemiştir. Hatta öyle ki; Nazi Almanyası’nda engellilere yönelik neredeyse soykırıma ulaşacak derecede bir politika uygulanmıştır. Bu dönemde engelliler bir nesne olarak görülmüş, topluma uygun görülmemiş ve bu sebeplerle de öldürülmüşlerdir. Nazi Almanyası’nda 1945 yılında 240 binden fazla engelli öldürülmüştür.⁸⁷

Engelliliğin tarihi pek çok kötü uygulama ile dolu olmasına rağmen, günümüzde bu durum iyiye doğru gitmektedir. Engellileri koruyan yasalar, engellilere yönelik tasarlanan caddeler, sokaklar, binalar, engellilerin sosyal hayata dâhil olduğu engelli merkezleri vb. gibi uygulamalarla engellilerin önündeki “engel”ler kaldırılmaya ve engellilerin yaşamlarının kolaylaştırılmasına çalışılmaktadır. Bu çalışmalar elbette ki yeterli değildir ve daha çok çalışılmasına gerek vardır. Bu çalışmalardan önce engelliliğin tanımına ihtiyaç duyulmaktadır, bu alanda da birçok tanım vardır. Ülkeden ülkeye göre değişiklik gösteren tanımlar mevcut olmakla birlikte uluslararası örgütlerde de örgütten örgüte göre değişen tanımlar bulunmaktadır.

Engellilik konusuyla ilgili pek çok farklı kavram kullanılmaktadır. Bu kavramlardan en sık kullanılanları “bozukluk”, “engelli”, “özürlü” ve “sakat” kavramlarıdır. Engelliliğin her zaman her yerde geçerli olacak bir tanımının yapılması bir hayli zordur ve literatürde farklı tanımları yapılmaktadır.⁸⁸

Türkiye’de uygulanan, 01.07.2005 tarih ve 5378 sayılı Engelliler Kanununda “engelli” kavramının tanımı şu şekildedir;

*“Engelli: Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi”*⁸⁹

⁸⁷ A. Deniz Ergüden, age., s. 10-11.

⁸⁸ Mustafa Öztürk, age., s.17.

⁸⁹ 5378 Sayılı Özürlüler Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 25868, 07/07/2005, Madde 3.

TÜİK'in hazırladığı 2002 tarihli Türkiye Özürlüler Araştırması raporundaki tanım şu şekildedir;

“Özürlü, doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, normal yaşamın gereklerine uyamayan kişilerdir.”⁹⁰

Birleşmiş Milletler Örgütünün 2006 yılında kabul ettiği Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmesi engelli tanımını şu şekilde yapmıştır;

“Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir.”⁹¹

Birleşmiş Milletlerin engellilere yönelik düzenlediği bu sözleşmeyi Avrupa Birliği de kabul etmiş ve buradaki engelli tanımını benimsemiştir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) engellilik tanımını üç parçaya ayırmış ve üç farklı tanımlamada bulunmuştur. Dünya Sağlık Örgütüne göre;

“Bozukluk (Impairment): Bireyin psikolojik, fizyolojik ve anatomik yapısındaki geçici veya kalıcı eksiklikleri ve anormallikleri ifade eder.

Özürlülük (Disability): Normal şartlarda gerçekleştirilebilen bir eylemin fiziksel ve zihinsel yapıdaki bir eksiklikten dolayı tam olarak yerine getirilememesi durumudur.

Engellilik (Handicap): Bireyin herhangi bir bozukluk veya özründen kaynaklanan nedenlerle yaş, cinsiyet ve sosyo-kültürel faktörler açısından kendisinden beklenenlere cevap verememesi durumudur.”⁹²

Engelliliğin bu farklı tanımları gibi, engelliliği açıklamaya çalışan iki farklı model bulunmaktadır; medikal model ve sosyal model. Medikal model, engelliliği

⁹⁰ T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. “Türkiye Özürlüler Araştırması 2002”, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2009, s.10.

⁹¹ Birleşmiş Milletler Resmi Elektronik Ağ Sayfası, **Convention on the Rights of Persons with Disabilities and Optional Protocol**, <http://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf> Erişim Tarihi: 22 Mart 2017

⁹² E. Barbotte, F. Guillemin, N. Chau ve diğerleri, **Prevalence of Impairments, disabilities, handicaps and quality of life in the general population: a Review of recent Literature**, Bulletin of the World Health Organization, 2001, s. 1047.

bireysel seviyede alır ve engelli bireylerin sınırlı olduğunu düşünür ve bireyin engel düzeyine fizyolojik açıdan yaklaşır. Sosyal model ise engelliliğe çevresel faktörlerin de etki ettiğini savunur ve toplumun ayrımcı, dışlayıcı ve engelleyici tutumları sonucu ortaya çıkan bir durum olduğunu kabul eder.⁹³

Medikal model, tıp ve rehabilitasyon alanlarındaki gelişmelere paralel olarak 1800'lü yıllarda ortaya çıkmıştır. Medikal model, bireyin yaşadığı zorluklardan çok engelliliğin kendisini hedef almakta ve engelli bireylerin hepsinin “kısıtlı” olduğunu düşünmektedir. Medikal modelin bu yaklaşımı engellilerin toplumda dışlanmasına, küçük görülmesine neden olmuştur. Yapılan “normal” ve “anormal” sınıflandırması engelli bireylere yönelik ayrımcı davranışları artırmaktadır. Bu olumsuz yönüne rağmen medikal model sayesinde engelliler birçok imkâna sahip olmuştur; teşhis, tedavi, bakım gibi uygulamaların keşfedilmesi ve geliştirilmesi, engelliliği engelleme programlarının hazırlanması gibi imkânlar sayesinde engellilerin hayat kalitesi artırılmıştır.⁹⁴

Sosyal model, engelli aktivistler tarafından 1960'lı yıllarda ortaya atılmıştır. Bu aktivistler, engellilerin hayatlarındaki; yoksulluk, barınma, düşük istihdam oranları ve eğitim eksikliği gibi problemlerin patolojik kaynaklı olmadığını, engelli bireyleri dışlayan ve onlara bariyer koyan yaklaşımlardan kaynaklandığını savunmaktadırlar.⁹⁵ Sosyal model, engellilik probleminin kaynağını toplumda bulur ve toplumun eksik yaptığı uygulamalardan dolayı engelliliğin ortaya çıktığını savunur.⁹⁶ Yasal, politik düzenlemeler ve eğitici programlar ile birlikte engeller yok olabilir. Kamu binalarının tasarımının engellilere uygun hale getirilmesi, toplu taşıma araçlarının engellilere uygun rampaya sahip olması, alış-veriş merkezlerinde asansör olması vb. gibi uygulamalarla engellilerin sosyal hayata dâhil olması ve bu “engel”lerin ortadan kaldırılması da sosyal modele dâhil olan uygulamalardır.

⁹³ A. Deniz Ergüden, age., s. 3 -4.

⁹⁴ Agung Sudrajat, “Avrupa Birliği Hukukunda Engellilik ve Ayrımcılık Yasağı”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İzmir : 2016, s. 29-30

⁹⁵ İ. MEŞE, “Engelliliği Açıklayan Sosyal Model Nedir?[Elektronik Versiyon]”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, 33,2014, s. 83.

⁹⁶ A. Deniz Ergüden, age., s. 4.

2.3. Engelliliğe Neden Olan Unsurlar ve Engellilik Türleri

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) engelliliğe neden olan unsurları üçe ayırmıştır. Bu unsurlar; doğum öncesi unsurlar, doğum sırasındaki unsurlar ve doğum sonrası unsurlar olmak üzere sıralanmaktadır.

- **Doğum Öncesi Unsurlar**

Yeni doğacak olan bebeğin sağlığı, anne adayının sağlık durumuyla birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Anne adayının; diyabet, hipertansiyon, kalp hastalıkları, sahip olduğu kalıtım özellikleri, beslenme düzeyi, kullandığı ilaçlar, sigara ve alkol kullanımı, radyasyona maruz kalması, stres, akraba evliliği ve kan uyuşmazlığı gibi sebepler doğum öncesi unsurları oluşturmaktadır. Hamilelik öncesi sağlık taraması yaptırmak ve annenin durumunu belirlemek doğum öncesi olan bu nedenlerin risklerini azaltabilecektir.⁹⁷

- **Doğum Sırasındaki Unsurlar**

Doğumun erken veya geç olması, normal olmayan doğum sancıları, bebeğin doğum sırasında yeterli oksijen alamaması, güç doğumlarda ve aletle müdahale edilen doğumlarda beynin zarar görmesi, doğum esnasında yapılan yanlış müdahaleler, düşük ağırlıklı doğum ve doğum sırasındaki bulaşıcı hastalıklar gibi nedenler doğum sırasındaki unsurları oluşturmaktadır.⁹⁸

- **Doğum Sonrası Unsurlar**

Doğum sonrası bebeğin ağır ve ateşli hastalık geçirmesi, yeni doğan bebeğin sağlık kontrollerinin gereğince yapılmaması, bebeğin aşılarının düzenli yapılmaması, ağır doğum sarılığı, bebeğin yetersiz beslenmesi, kazalar, çevresel faktörler vb. gibi nedenler doğum sonrası unsurları oluşturmaktadır.⁹⁹

⁹⁷ Trabzon Milli Eğitim Müdürlüğü, “Engelliliğin Nedenleri ve Önlenmesi”, [Elektronik Versiyon] <http://docplayer.biz.tr/5190783-Engelliligin-nedenleri-ve-onlenmesi.html>, Trabzon: 2014, s. 4.

⁹⁸ Selvi Muhcu, “Ortopedik Engellilik ve Dini Başa Çıkma(Trabzon Örneği)”, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Çorum: 2015, s. 13.

⁹⁹ Filiz Sapancı, “Sağlık Hizmetlerinde Engellilik Kavramı ve Engellilerin Sağlık Hizmetlerinden Yararlanmaları”, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul: 2013, s. 36.

Engelliliğin unsurlarının birisinin gerçekleşmesi durumunda, bireyler engellilik türlerinden herhangi birine sahip olabilmektedirler. Dünya Sağlık Örgütüne (WHO) göre 1 milyarın üzerinde insan, yani dünya nüfusunun yaklaşık %15'i çeşitli engellilik türleriyle yaşamaktadırlar.¹⁰⁰ Türkiye İstatistik Kurumunun ve Başbakanlık Özürlüler Daire Başkanlığı'nın 2002 yılında yaptığı araştırmaya göre, Türkiye'deki engellilerin nüfusa oranı %12,29'dur. Bu orana göre, Türkiye'de yaklaşık 8.431.937 kişi engellidir. Bu oranlar ve sayılar toplam engelli sayısını vermekte olup engellilik türlerine göre 8'e ayrılmaktadır. Bu araştırmada ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel engelli nüfusla birlikte süregelen hastalığa sahip nüfus da dikkate alınmıştır. ¹⁰¹Türkiye'de engellilik üzerine veriye ulaşmak ne yazık ki zor, 2002 yılında yapılan bu araştırmaya ek olarak bir başka veri ise 2011 yılına ait. 2011 yılında yapılan Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre toplam nüfusun %6.6'sının en az bir engeli bulunmaktadır, yani yaklaşık olarak 4.8 milyon kişi engellidir.¹⁰²

- **Ortopedik Engelli**

Kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişidir. Bu gruba şu kişiler girmektedir; el, kol, ayak, bacak, parmak ve omurgalarında, kısıklık, eksiklik, fazlalık, yokluk, hareket kısıtlılığı, şekil bozukluğu, kas güçsüzlüğü, kemik hastalığı olanlar, felçliler, serabral palsi (beyin felci), spastikler ve sipina bifida (omurilikte meydana gelen gelişim bozukluğu) olanlar.

- **Görme Engelliler**

Doğuştan veya sonradan olan sebeplerden dolayı tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı veya bozukluğu olan kişidir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) tanımına göre tedavi sonrasında düzeltmeye rağmen iyi gören gözde görme 0,3'ten az ve/veya görme alanı 20 dereceden dar ise görme azdır. Az gören bir kişide görme keskinliği 0,3-0,05 arasındadır, eğer bu aralığın altında bir görme keskinliği varsa

¹⁰⁰ Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Resmi Elektronik Ağ Sayfası, **Engellilik ve Sağlık**, <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs352/en/> Erişim Tarihi: 1 Nisan 2017

¹⁰¹ Mustafa Öztürk, age., s. 18-20.

¹⁰² Türkiye İstatistik Kurumu Resmi Elektronik Ağ Sayfası, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18617> Erişim Tarihi: 1 Nisan 2017

kişi kanuni olarak kördür. Dünya genelinde 161 milyon, Türkiye’de 77 bin görme engelli insan bulunmaktadır.¹⁰³

- **İşitme Engelliler**

İşitme fonksiyonunun tamamını veya tamamına yakını kaybetmiş kişilere işitme engelli denilmektedir. İşitme cihazı kullanan kişiler de bu gruba dâhil olmaktadır.

- **Dil ve Konuşma Engelli**

Herhangi bir nedenden ötürü konuşamayan ve konuşmasında bozukluk (hızında, akıcılığında ve ifadesinde) olan kişiler dil ve konuşma engelli kişilerdir. İşittiğı halde konuşamayanlar, gırtlğı alınanlar, konuşmak için alet kullananlar, kekemeler, afazi (beyinde meydana gelen hasar sonucu, dil ve konuşmada bozulma, anlaşılamama), ağız ve çene yapısında bozukluk olanlar da bu gruba dâhil edilmektedirler.¹⁰⁴

- **Zihinsel Engelli**

Çeşitli seviyelerde zihinsel yetersizliğı olan kişilerdir. Zihinsel engellilik türleri;

- Angelman Sendromu
- Asperger Sendromu
- Dikkat Eksikliğı ve Hiperaktivite:
- Disleksi
- Down Sendromu
- Epilepsi
- Fenilketonüri
- Frajil-X Sendromu
- Heller Sendromu
- Hidrosefali
- Hiperleksi
- Otizm

¹⁰³ <http://www.gozvakfi.com/blog/kimler-gorme-engelli-sayilir-dunyada-ve-ulkemizde-gorme-engelli-orani-nedir.html> Erişim Tarihi: 01.04.2017

¹⁰⁴ Mustafa Öztürk, age., s. 19.

- Prader-Willi Sendorumu
- Rett Sendromu
- Spine Bifida
- Williams Sendorumu¹⁰⁵ olarak sıralanabilir.

- **Süreğen Hastalık**

Kronik hastalıklar kişinin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklardır. Bu hastalıklara; kan hastalıkları, kalp ve damar hastalıkları, solunum sistemi hastalıkları, idare yolları ve üreme yolları hastalıkları, cilt ve deri hastalıkları, kanserler, ruhsal davranış bozuklukları, sinir sistemi hastalıkları ve HIV gibi rahatsızlıklar örnek olarak gösterilebilir.¹⁰⁶

- **Zedelenme – Sapma**

Bireyin psikolojik, fizyolojik ve anatomik özelliklerinde geçici veya kalıcı bir kayıp ya da yapı bozukluğu olmasıdır. Kişinin bacağına olmayışı, herhangi bir yerinde felç olması vb. gibi durumlar zedelenmedir. Sapma ise bireyin özelliklerinde zedelenme olmaksızın belirgin farklılıklar olmasıdır. Örneğin; bireyin akranlarına göre daha uzun veya daha kısa oluşu.¹⁰⁷

- **Yetersizlik**

Zedelenme veya sapmalar sonucu bireyin normal bir etkinlikten veya hareketlilikten engellenmesi veya sınırlandırılmasıdır. Örneğin, bireyin bacaklarının olmayışından ötürü yürüyememesi ve yürüyerek yapılacak aktivitelere katılamaması gibi.¹⁰⁸

2.4. Engellilerin Toplumla Bütünleşmede Yaşadığı Sorunlar

Engellilerin yaşam şartlarını iyileştirmek için her ne kadar çalışmalar yapılsa da maalesef günümüzde hala pek çok sorunla engelliler karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu problemler yüzünden sosyal dışlanmaya maruz kalmakta ve içinde yaşadıkları

¹⁰⁵ <http://www.zicev.org.tr/zihinsel-engel-turleri> Erişim Tarihi: 01.04.2017

¹⁰⁶ Mustafa Öztürk, age., s. 19.

¹⁰⁷ Mustafa Öztürk, age., s. 19.

¹⁰⁸ Mustafa Öztürk, age., s. 20.

toplumla birleşememektedirler. Şehirlerin engelli dostu olmaması, istihdam, eğitim, rehabilitasyon ve sağlık gibi alanlardaki eksiklikler engellilerin bu alanlarda problem yaşamalarına sebep olmaktadır. Bunlara ek olarak toplum tarafından anlaşılammak da engellilerin sosyal hayata dâhil olmasındaki en büyük zorluklardan biridir. Bu konuda Dayı engelli bir birey ve STK çalışanı olarak engellilerin toplumda yaşadığı iletişimsizlik soruna şöyle değilmiştir;

“Engelliler için en önemli şey zamandır. Herkesten daha çok önemlidir zaman. Biz bir sokağa çıktığımızda en çok zaman kaybını kendi fiziksel handikaplarımızdan öte, insanların bize yanlış davranışları ya da bizi yanlış algılamaları sonucunda yaşıyoruz. İnsanlar bizi yanlış anlayıp başka şekilde davrandığında bize bunun zaman götürüsü bizim için normal bir insanın hayatından çaldığınız zamandan çok daha önemli. Biz bu handikapları sokakta yaşıyoruz ama bu yaşadığımız handikaplar sokaktan bürokrasiye bürokrasiden hukuka, hukuktan da devletin tepesine kadar engelli handikapları olarak önümüze çıkmaya devam ediyor.”¹⁰⁹

Engellilerin sosyal hayatta yaşadıkları sorunlara dair Acar ise şöyle diyor;

“Ben kimseyi görmüyorum ama asıl acı veren kimsenin beni görmemesi. İnsanlar kör görünce para vermeden dayanamıyor, bizlere dilenci muamelesi gösterilmesine çok üzülüyorum. Kitap satmaya çıkınca beş liraysa çıkarıp 50 lira veren oluyor. Ben dilenmiyorum, kendi emeğimle para kazanmak istiyorum. Sosyal medya üzerinden kitap siparişi alıyorum, bazen "Devlet size bakım parası veriyor, bu size yetmiyor mu?" diye sosyal medyadaki sayfama yazanlar oluyor. Aslında kitap sattığımı görenler de öyle düşünüyor olabilir, oysa aile gelir testinde maddi durum iyi çıkınca üç aylık maaşım da kesildi. Bakım parasını da bana bakan üvey annem ve babam alıyor, ben değil. Engelli olduğum için ulaşma para vermiyorum kişisel ihtiyaçlarımı karşılamam gerekiyor. Bu yüzden de kitap satmaya başladım. Duraklarda minibüsler genelde biz engellileri almıyorlar. Beni alacağına, para alacağı yolcuyu alıyorlar. Ben de mecburen evden merkeze kadar yürüyorum. Kaldırımlara görme engelliler için döşenen kabartmalı sarı şeritler de esnaf tarafından işgal edilmiş durumda. Yürürken çok güçlük çekiyorum. Kimi caddelerde sarı şeritler ya duvarla ya da

¹⁰⁹ http://www.hurriyet.com.tr/biz-dogru-anlasilmiyoruz-40461628?utm_source=facebook.com&utm_medium=post&utm_campaign=biz-dogru-anlasilmiyoruz-40461628&utm_term=post Erişim Tarihi: 23.05.2017

kaldırımın ortasındaki bir ağaçla bölünüyor. Bir keresinde kaldırımın ortasında duran bir ağaca kafamı çarptım, bayıldım. Sizler bu halinizle neden dışarıya çıkıyorsunuz, kimseniz yok mu, neden birilerinden destek almıyorsunuz?' gibi sorular ile karşılaşılıyor. Yanımızda birileri olunca en rahatsız olduğum şey, bizimle ilgili soruları yanımızdakilere yönlendirmeleri. Mesela çay içeceğim, yanımdakine çay içer mi diye soruyorlar, ya da yemeği gözüünüz görmeden nasıl yiyebiliyorsunuz gibi rahatsız edici sorular soruluyor. Bizi bu tür sorularla üzeceklerine, karşıdan karşıya geçince yardımcı olmalarını bekliyoruz, ya da araçlara inip binince kolumuza girmelerini. Engelli olabiliriz, böyle olmayı biz tercih etmedik ama hayatın içindeyiz ve toplum bizi engellerimizle kabul etsinler istiyoruz. Yılın bir haftası hatırlanıp, 51 hafta yokmuşuz gibi davranılması üzüyor bizi. İnsanların bana acımasını istemiyorum, emeğimle para kazanmak istiyorum. Burada bir emeğim var, buradan kazandığım beş lira ile içeceğim bir tas çorba başkasının verdiği etten ve kavurmadan daha önemli.”¹¹⁰

Yukarıdaki ifadelerde gördüğümüz üzere engellilerin sosyal hayata dâhil olmasında yaşadığı sorunların bir nedeni de toplumun bilinçsizliğidir. Bu anlamda toplumun bilinç düzeyinin gelişmesi için çalışmalar yapılmalı ve yeni gelecek neslin de bu konu hakkında bilgili ve duyarlı yetişmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Orta ve üzeri okullarda engellilik bilincinin oluşması için dersler verilebilir, tüm halkı bilinçlendirecek STK’larla ortak çalışmalar yapılabilir. Engellilerin yaşadığı sorunlara aşağıda daha ayrıntılı değinilecektir.

2.4.1. Fiziksel Çevre Koşulları (Ulaşılabilirlik)

Günlük hayatımızı geçirdiğimiz, işlerimizi yaptığımız, gezdiğimiz, eğlendiğimiz kısacası hayatımızı geçirdiğimiz çevre engelsiz insanlara ne kadar uygunsa en az o derecede de engelli insanlara uygun olmak zorundadır. Bunun nedeni, engellilerin de toplumun bir parçası olması ve hiçbir kimseden bir farkı olmayışıdır. Ama ne yazık ki yaşadığımız çevre engellilere uygun olarak tasarlanmamıştır ve hala yapılması gereken çok sayıda düzenleme vardır. Bu düzenlemelere; otopark alanlarında her 20 yerden 1’inin engellilere tahsis edilmek zorunda olması, konaklanılacak yerlerdeki koridorların en az iki tekerlekli sandalye geçecek kadar geniş olması, asansör genişliklerinin tekerlekli sandalyenin manevra

¹¹⁰ http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39982057?ocid=socialflow_facebook Erişim Tarihi: 23.05.2017

yapabilecek kadar geniş olması, farklı seviyelerdeki yerlerin birbirlerine rampalarla bağlanmaları, tuvaletlerde tutunma barlarının bulunması, kafe ve restoranlarda bazı masaların tekerlekli sandalye kullananlara yönelik uygun olması gibi düzenlemeler örnek olarak verilebilir.¹¹¹

İş yerlerinden, konutlara ve alış-veriş merkezlerine, ulaşım araçlarından, caddelere, sokaklara ve parklara kadar çevremizi oluşturan yerlerde engellilere yönelik düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Bozuk caddeler ve sokaklar, yüksek olan ve rampası olmayan kaldırımlar, engellilere yönelik iniş ve binış sistemi olmayan toplu taşıma araçları, ulaşımı zor olan kamu binaları, asansörü olmayan apartmanlar vb. gibi eksiklikler, engellilerin hayatını zorlaştırmakta ve onları sosyal olarak dışlanmaya itmektedir. Sadece bununla sınırlı kalmayıp bu sebeplerden dolayı herkesin hakkı olan kamu hizmetlerinden de geri kalmalarına sebep olabilmektedir bu eksiklikler. Bu duruma en güzel örnek 2000 yılında yapılan Amerikan seçimleri verilebilir. 2000 seçimlerinde Amerika'daki engelli insanların oy verme oranı, engelsiz insanların oy verme oranından %10-20 daha azdır. Eğer engelli insanlar, engelsiz insanlarla aynı oranda oy kullansaydı, bahse konu seçimde 4,6 milyon daha fazla oy kullanılacaktı. Bu seçimlerde yaklaşık 27 milyon engelli oy vermedi, hatta 10 milyondan fazlası oy verme işlemi için kütüğe bile kayıt olmadılar. Kütüğe kayıt olan engellilerin oranı, kayıt olan ve engelli olmayan insanların oranından %16 daha düşüktür.¹¹²

Yerel yönetimler, yaptıkları çalışmalar ile yaşanan çevreyi düzenlemekte ve şekillendirmektedir. Bu sebeple, engellilerin yaşadığı çevre kaynaklı sorunlarda en büyük sorumluluk yerel yönetimlere düşmektedir. Bu tarz düzenleme çalışmalarının yapılmaması durumunda, yaşanan çevrenin uyumsuzluğu, engelliler üzerinde stres yaratacak ve onları dışarı çıkmaktan, sosyal hayata dâhil olmaktan uzaklaştıracaktır. Bu minvalde, yerel yönetimlerin engelliler için ulaşılabilirliğin sağlanması ve bu

¹¹¹ H. Şahin ve S. Erkal, "Ortopedik ve Görme Engelli Bireyler için Konaklama Tesislerinde Yapılması Gereken Düzenlemeler", 28 Nisan 2012, (<http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/OzurlulerSon5nisan2012.pdf>) Erişim Tarihi:02.04.2017

¹¹² J. Dickson, **People With Disabilities: The Sleeping Giant of American Politics**, Civil Rights Journal 2002'den naklen A. Deniz Ergüden, "Sosyal Dışlanma Açısından Bedensel Engelli Bireylerin Yaşantılarının İncelenmesi", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara : 2008, s. 30.

sayede engellinin sosyal hayata katılmasında fırsat eşitliğini sağlamaya çalışması önemli bir unsurdur.

2.4.2. İstihdam

İstihdam sorunu, engellilerin karşılaştığı ciddi sorunlardan bir tanesidir. İstihdam konusundaki temel sorun, engelli olmayan bireylere tanınan fırsatların, engelli insanlara tanınmamasıdır.¹¹³ Engelli insanlar birçok işten “yeterli görülmedikleri” için uzak tutulmakta ve ayrımcılığa uğramaktadırlar. Sonuç olarak, engelli bireylerin üreten bireyler olarak görülmemesi sebebiyle, engelli bireyler çalışma hayatından uzak tutulmakta ve toplumla bütünleşememektedir.

Engellilerin çalışma hayatına katılması, onlara sosyal güvence ve maddi kazanç sağlayacak ve sosyal olarak toplumla bütünleşmelerine katkı sağlayacaktır. Çalışma hayatı sayesinde engelliler kendilerini topluma yararlı bireyler olarak görürler, kendilerine yeni bir sosyal çevre oluştururlar ve kendilerine yetebildiklerini düşünürler.¹¹⁴ Bunun yanı sıra çalışma hayatında aktif olarak yer alan engelliler hem aile ekonomilerine hem de ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

İstihdam sorunu, şüphesiz ki hem engelli insanların hem de engelli olmayan insanların büyük bir sorunudur. Ancak, istihdam sorununu engelliler açısından ele alırsak durum daha vahimdir. Engelli insanların işsizlik oranı engeli olmayan insanlara göre daha fazladır. Bu durumu somutlaştırmak açısından İngiltere’de ve Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan çalışmaları örnek olarak gösterebiliriz. 1985 yılında İngiltere’de yapılan bir araştırmaya göre çalışma yaşında olan 2 milyon engelli insandan sadece 700 bin kadarı iş sahibiydi. Yani yaklaşık olarak, çalışma yaşında olan engellilerin sadece % 35’i iş sahibiydi. Bu araştırmaya benzer bir araştırma 2000 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılmış ve çalışma yaşında olan engellilerin çalışma oranı sadece % 27,6 olarak belirlenmiştir. Bir başka deyişle, çalışma yaşındaki engellilerin % 72,4’ü işsizdi.¹¹⁵

¹¹³ A. Deniz Ergüden, age., s. 16.

¹¹⁴ Y. Genç ve G. Çat, “Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, C:8, S.1, 2013, s. 374.

¹¹⁵ A. Deniz Ergüden, age., s. 16.

Engellilerin iş bulmasının güç olması; yeterli eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin olmayışı, işverenlerin engellileri çalıştırmaktan kaçınması ve önyargılı davranması, işverenlerin engelli çalışanların kabiliyetlerine güvenmemesi vb. gibi sebeplere bağlanabilir. Bu sebeplerin önüne geçmek için, engellilere yönelik bir iş analizi yapılmalı, engelliler iş piyasasının özelliklerine göre eğitim almalı ve hazırlanmalı, işlerin engellilere uyumlu hale getirilmesi, işyerlerinin engelli dostu olması ve yasal tedbirlerin alınması engellilerin istihdamını artıracak uygulamalardır.¹¹⁶

Engellilerin çalışma hayatına katılmaları ve sosyal yaşama dâhil olmaları açısından engellilere yönelik istihdam yöntemleri geliştirilmiştir. Bu yöntemleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:¹¹⁷

- Kota sistemi (işverenlerin belirli bir oranda engelli çalıştırmasının zorunlu olması. Türkiye’de 50 veya üstü işçi çalıştıran bir işyeri toplam işçilerin % 3’ü kadar engelli çalıştırmak zorundadır.¹¹⁸)
- Korumalı işyerleri yöntemi (işgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan engelliler için devlet tarafından destekli ve çalışma ortamının devlet tarafından özel olarak düzenlendiği işyeridir.)
- Kişisel çalışma yöntemi (engellilerin kendi işyerlerini kurması)
- İşverenlerin zorunluluk olmadan engelli istihdamı
- Evde çalışma yöntemi (evden yapılabilecek işler web tasarımı vb. gibi)
- Kooperatif çalışma yöntemi (engellilerin kurdukları kooperatif örgütlenmelerle çalışma hayatına katılmaları)
- Sadece engellilerin çalıştırıldığı seçilmiş işlerde istihdam (tahsis yöntemi de denmektedir.

Bireyin çalışması kendi refahını artıracak gibi aynı zamanda bir insanlık hakkıdır. Engelli bireyler de çalışma hakkına, en az engeli olmayan bireyler kadar sahiptirler. Yukarıda değinilen uygulamalar ve geliştirilen yöntemlerle engellilerin çalışma hayatına katılması sağlanmaktadır. Çalışma hayatına katılan, üreten, kendi

¹¹⁶ Mustafa Öztürk, age., s. 30.

¹¹⁷ Y. Genç ve G. Çat, age., s. 375-376.

¹¹⁸ Mustafa Öztürk, age., s. 32.

ihtiyaçlarını karşılayan engelli, topluma daha iyi adapte olur ve kendisini toplumun bir parçası olarak görür. Böylelikle de engellilerin önündeki büyük bir “engel” kaldırılmış olur.

2.4.3. Eğitim

Engellilerin karşılaştıkları eğitim sorunu en temel sorundur. Çünkü eğitimi eksik olan birey sosyal hayata katılımda büyük sorunlar yaşamaktadır. Eğitimsizlik, engellinin istihdam durumunu, sosyal çevresiyle ilişkilerini, toplumsal bütünleşmesini ve birçok konuyu etkileyebilmektedir.

Tüm ülkelerde eğitim sistemi ilk önce engeli olmayan bireylere göre planlanmakta ve sonrasında engellileri bu sisteme dâhil etmek için programlar uygulanmaktadır. Görüldüğü üzere problem daha ilk baştan, planlama aşamasında başlamakta ve eğitim sisteminde engelliler yok sayılmaktadır.¹¹⁹ Eğitim sisteminin bu şekilde planlanmasının yanında; genel eğitim kurumlarının engellilere yönelik olarak yapılandırılmamış olması ve okulların fiziksel şartlarının engellilere uygun olmaması vb. gibi sebepler de engellilerin eğitime katılmasına engel oluşturmaktadır.¹²⁰

Engellilerin eğitim şartlarının kalitesinin artırılması ve katılımlarını artırmak için yapılabilecek çalışmalar ve izlenecek politikaları şu şekilde sıralayabiliriz;¹²¹

- Engellilerin eğitiminde rol alacak personelin yeterli sayıda ve donanımda olması,
- Eğitim kurumlarının fiziksel şartlarının engellilere uygun olacak şekilde yapılması,
- Eğitim kurumlarına kolay ulaşımın sağlanması,
- Engellilerin özel eğitimi için gerekli ders araç-gereçlerinin sağlanması,
- Engellilerin engel durumlarını hesaba katacak özel ölçme değerlendirme yöntemlerinin geliştirilmesi,

¹¹⁹ Kasım Karataş, “Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları Bir Sosyal Politika Yaklaşımı”, **Ufkun Ötesi Bilim Dergisi**, C: 1, S. 2, 2001, s. 47.

¹²⁰ A. Deniz Ergüden, age., s. 19-20.

¹²¹ Kasım Karataş, age., s. 47-48.

- Müfredat programlarının, engel türleri ve dereceleri ile engellilerin kişisel özellikleri ve gereksinimlerini dikkate alarak hazırlanmaları,
- Engellilerin eğitiminde “kaynaştırılmış eğitim” yaklaşımının benimsenmesi ve uygulanması,
- Üniversitelerde, engellilerle ilgili eğitim veren bölümlerdeki araştırma ve uygulamaların desteklenmesi ve engellilerle ilgili merkezlerin kurulması.

Yukarıda saydığımız maddeler engellilerin eğitimi için önem arz etmektedir. Ülkemizde de engellilerin eğitim durumu önemli bir problemdir. Hatta şöyle ki; 2002 yılında Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı’nın yaptığı araştırmaya göre, engelli nüfusunun % 36’sı okuma yazma bilmemektedir.¹²² Bu oran Türkiye genelinde % 13’tür. Türkiye’nin genel nüfus oranının okuma yazma oranına kıyasla bu oran çok yüksek bir orandır.

Sonuç olarak, engellilerin eğitim konusunda birçok engelle karşılaşması ve yeterli desteği görememelerinden dolayı engelliler eğitimden uzak kalmaktadırlar. Eğitim sorunu da diğer sorunları tetiklediği gibi engellinin de sistemden ve toplumdan uzaklaşmasına yol açmaktadır.

2.4.4. Rehabilitasyon

Rehabilitasyon kavramının kelime anlamı Türk Dil Kurumu tarafından aşağıdaki gibi tanımlanmıştır;¹²³

“Bir kimsenin iş yapmaya engel olan sakatlığını, yetersizliğini gidermek veya bozuk olan ruhsal durumunu düzeltmek amacıyla uygulanan tedavi”

Yukarıdaki tanımdan yola çıkarak, engelli birey var olan işini yapamıyorsa ve yeteneğini kaybettiye, o yeteneğin yeniden kazandırılması ya da bu mümkün değilse yeni yeterlilikler ve yetenekler kazandırılarak engellinin topluma kazandırılması “rehabilite edilmesi” gerekmektedir. Rehabilitasyon ile engelli kişinin; toplumsal

¹²² Mustafa Öztürk, age., s. 23.

¹²³ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_karsilik&arama=kelime&guid=TDK.GTS.58f1f6b7b4a4a4.93238862 Erişim Tarihi: 15.04.2017

yaşama katılımı artar, fonksiyon kayıpları giderilir, toplumsal fırsatlardan eşit olarak istifade etmeleri sağlanır ve kendi kendine yeten bir birey olarak toplumun içinde yer alması sağlanır.¹²⁴ Rehabilitasyon sosyal güvenlik sisteminin bir parçası olarak, her engelli insanın hakkıdır. Bu hakkın var olmasının yanında bir diğer önemli husus da bu hak kapsamında ne tür imkânların engellilere sunulduğudur.

İmkanlar çerçevesinde engellilere yönelik olarak farklı alanlarda rehabilitasyon imkanları sunulmaktadır. Tıbbi, mesleki, sosyal ve toplum temelli rehabilitasyonlar bunların başlıcalarıdır.

Tıbbi rehabilitasyon olarak engellilerin tedavisi için olan yardımlar ve araç desteği anlaşılmaktadır. Doktor tedavisi ve ilaç desteği, fiziksel tedaviler, protezler, ortopedik yardımcı aletler vb. gibi yardım ve destekler ile engellilerin, engellerinin aşılması amaçlanır ve bu sayede topluma katılımları artar. Engellilerin ekonomik durumları da göz önüne alındığında çoğu engellinin ihtiyaç duyduğu araç gerece ulaşması bir hayli zordur. Bu araç gereçler de engellinin hareket yeteneğini ve sosyal hayata katılımını artırıcı etkilere sahiptirler. Belirli oranda görme engeli olanlara gözlük, yürüme engeli olan bir engelliye tekerlekli sandalye veya koltuk değneği gibi araç gereçlerin ücretsiz veya çok ucuza verilmesi engellilerin hayatlarını kolaylaştıracaktır.¹²⁵

Mesleki rehabilitasyon, engelli insanın meslek hayatına devamını amaçlar, engelleri yüzünden var olan işini kaybetmemesini ya da yeni bir işe başlamasını destekler. Bu doğrultuda, engellilere temel eğitim verilmeli, mesleklerinde gelişme olanakları sunulmalı ve kalifiye eleman olabilmeleri için eğitimden geçirilmelidirler.¹²⁶

Sosyal ve toplum temelli rehabilitasyon ise engellilerin sosyal hayatta yaşadığı her türlü sorunun çözümü hedeflenmiştir. Bu bağlamda, engellilere yönelik toplumdaki ön yargıların kırılması, olumsuz davranışların değiştirilmesi, toplumun bilinçlendirilmesi, engellilerin rehabilitasyonlarında toplumun da sorumluluk alması,

¹²⁴ A. Deniz Ergüden, age., s. 22.

¹²⁵ Kasım Karataş, age., s. 49-50.

¹²⁶ İsmail Tufan, “Engelli İnsan ve Engellilik Engelli İnsana Çeşitli Perspektiflerden Sosyolojik Bir Bakış”, **Ufuk Ötesi Bilim Dergisi**, C: 1, S. 1, 2001, s. 48.

engelli haklarının korunması ve iyileştirilmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda engellilerin toplumda aşağılanmadan bağımsız hareket edebilmeleri ve diğer bireylerle iletişim ve etkileşim kurabilmeleri açısından gerekli olan sosyal destek de rehabilitasyon kapsamındadır.¹²⁷

Sonuç olarak, engelliler için sunulacak rehabilitasyon imkanları engellilerin sosyal hayata ve topluma dâhil olmalarında önemli yer tutmaktadır. Bu sayede engelliler iş, eğitim, sağlık vb. alanlarında diğer bireylerle eşit fırsatlara sahip olabilecekler ve kendi kendilerine yeten bireyler olabileceklerdir.

¹²⁷ A. Deniz Ergüden, age., s. 22-23.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ENGELLİ GENÇLERİN AVRUPA GÖNÜLLÜ HİZMETİ VE GENÇLİK DEĞİŞİMİ FAALİYETLERİNE KATILIMININ SOSYAL İÇERME AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Erasmus+ Gençlik Programında Sosyal İçerme

Avrupa’da 2008 yılında yaşanan ekonomik krizi, bu coğrafyada yaşayan gençleri derinden etkilemiş ve işsizlik oranı günden güne artmıştır. Artan işsizlik gençleri sosyal dışlanma, yoksulluk, sosyo-ekonomik açıdan marjinalleşme gibi sorunlarla karşı karşıya getirmiştir. Avrupa Birliği, bu sorunlarla yüzleşen dezavantajlı gençler için aktif önlemler almıştır. Bu kapsamda, 2007-2013 döneminde uygulanan Gençlik Programı (Youth in Action) sosyal içerme açısından başarılı sonuçlara ulaşmıştır. Bu dönemde sosyal içerme projelerine büyük oranda destek verilmiş ve tüm program boyunca, proje katılımcılarının yaklaşık %24’ü dezavantajlı gençlerden oluşmuştur.¹²⁸ Program boyunca, Gençlik Programına katılan toplam katılımcılar içindeki dezavantajlı gençlerin oranı sürekli artış göstermiştir (bkz. Grafik 3.1.). Programın uygulama yılları olan 2007-2013 arasında, katılım sağlayan yaklaşık 800 bin gencin 200 bini dezavantajlı gençlerden oluşmaktadır.¹²⁹

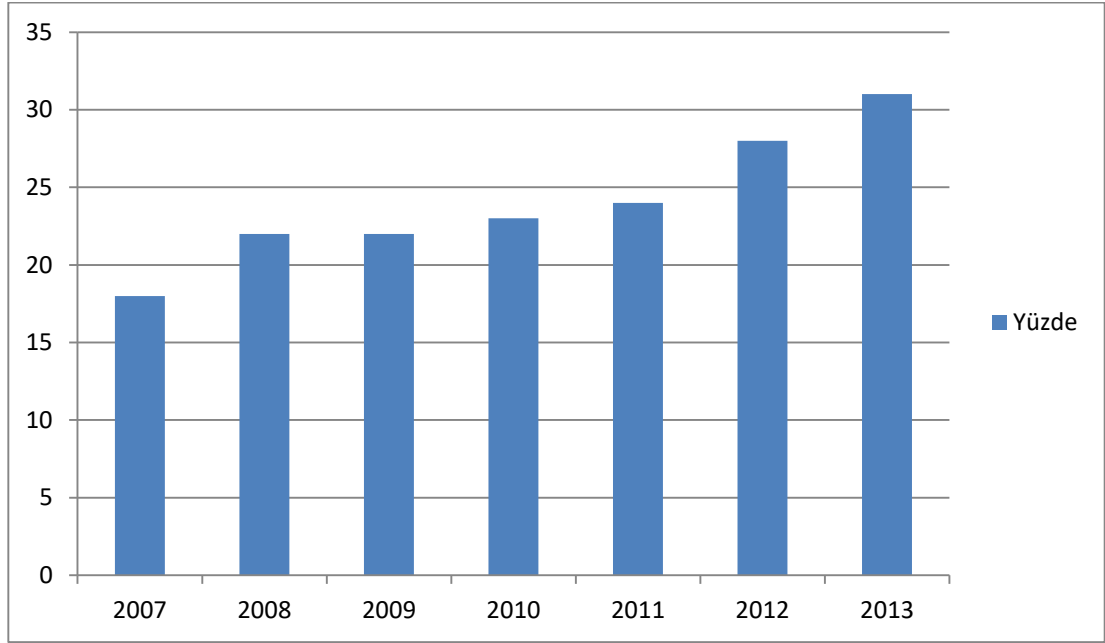
Program süresince, farklı dezavantajlılık türleriyle maruz gençler projelere katılım göstermişlerdir. Katılımcılar içinde bu dezavantajlılık türlerinden en çok ekonomik ve sosyal engellere sahip olan gençler göze çarpmaktadır. Gençlik Programı’nın saydığı yedi dezavantajlılık durumuna göre dağılım aşağıdaki tabloda detaylı bir şekilde verilmiştir. (bkz. Grafik 3.2.)

¹²⁸ European Commission, “Erasmus+ Inclusion and Diversity Strategy – in the field of Youth”, [Electronic Version] 2014, s. 3-4.

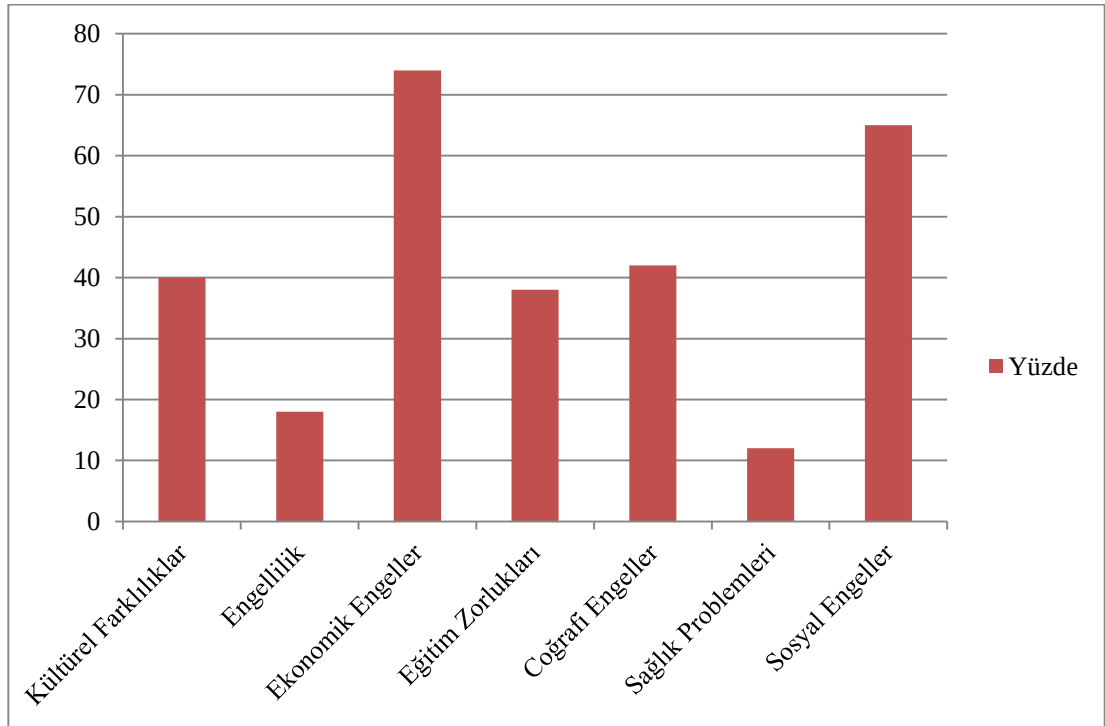
http://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/reports/inclusion-diversity-strategy_en.pdf

¹²⁹ European Commission, “Erasmus+ Inclusion and Diversity Strategy – in the field of Youth”, [Electronic Version] 2014, s. 23.

http://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/reports/inclusion-diversity-strategy_en.pdf

Grafik 3.1. Toplam Katılımcılar İçindeki Dezavantajlı Gençlerin Oranı

Grafik 3.2. Proje Katılımcılarının Tanımladığı Dezavantajlılık Durumları¹³⁰

¹³⁰ European Commission, “Erasmus+ Inclusion and Diversity Strategy – in the field of Youth”, [Electronic Version] 2014, s. 24.

2007-2013 döneminde uygulanan Gençlik Programının bu başarısından sonra Avrupa Birliği'nin 2014 yılında başlattığı ve 2014-2020 yıllarını kapsayan Erasmus+ Programı'nda da sosyal içerme yerini almıştır. Avrupa'nın sosyo-ekonomik yapısının hızla değişmesi daha fazla gencin zorluklarla ve dışlanma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına sebep olmuştur. Bu sebeple dezavantajlı gençlerin dâhil edilmesi Erasmus+ Programının ve Gençlik Programlarının önemli bir parçası olmuştur.¹³¹ Erasmus+ Programı'ndan önceki tecrübeler, bazı gençlerin Avrupa çapındaki faaliyetlere katılımının zor olduğunu göstermiştir. Örnek vermek gerekirse, sosyo-ekonomik şartları kötü olanlar, okulla ilgili problemleri olanlar, azınlık olup ayrımcılığa uğrayanlar, coğrafi yönden dezavantajlı olanlar, sağlık problemi olanlar ya da fiziksel veya zihinsel engeli olanlar. Erasmus+ bu bireyleri dezavantajlı gençler olarak tanımlamış ve projelere katılımlarını teşvik etmiştir.

Erasmus+ Programı, dezavantajlı gençleri dâhil etme ve programlara erişimlerini kolaylaştırma amaçları doğrultusunda bir strateji geliştirmiştir. Bu strateji 2014 yılı Aralık ayında kabul edilen İçerme ve Çeşitlilik Stratejisi'dir (Inclusion and Diversity Strategy). Erasmus+'nın İçerme ve Çeşitlilik Stratejisi dezavantajlı gençlere yönelmiş ve programı olabildiği kadar "içerme" yönünde yönlendirmiştir. Erasmus+ ile gelen yeni imkânlar ve artan kaynaklar gençlik sektörü için umut ve sevinç kaynağı olmuştur. Özellikle, Programın Avrupa'daki gençler için büyük bir değişim ve belirsizliğin yaşandığı bir dönemde ilan edilmesi bu sevince neden olan en büyük etmenlerden bir tanesidir.¹³² Erasmus+'nın İçerme ve Çeşitlilik Stratejisinin dokuz amacı bulunmaktadır. Bu amaçlar;

- 1- Dezavantajlı gençler için ortak bir anlayış ve Erasmus+ Programının özelliği olan "Eşitlik ve İçerme"'yi desteklemek için kolay anlaşılır bir çerçeve oluşturmak,
- 2- Erasmus+ Gençlik Programı'ndaki farklı aktörlerin katılımı ve çeşitliliği taahhüdünü artırmak,

¹³¹ SALTO-YOUTH Inclusion Resource Centre, Inclusion A to Z – A Compass to International Inclusion Projects, Brussels: 2014, s. 28.

¹³² SALTO-YOUTH Inclusion Resource Centre, Inclusion A to Z – A Compass to International Inclusion Projects, Brussels: 2014, s. 5-11.

- 3- Erasmus+ Gençlik Programı'nın dezavantajlı gençlerle çalışılacak bir araç olduğunu teşvik etmek ve aktif bir şekilde dezavantajlı gruplara ulaşmak,
- 4- Dezavantajlı gençlerin programlara katılımı önündeki engelleri azaltmak ve bu engelleri aşmak için başvuru sahiplerine yardım etmek,
- 5- Dezavantajlı gençleri içeren ve yararlandıran kaliteli projeler geliştirmeleri için organizatörleri desteklemek,
- 6- Dezavantajlı gençlerin yarar sağlayacağı konuyla ilgili diğer girişimlerle bağlantı kurmak, hem diğer sektörlerle hem de yerel, ulusal, uluslararası gençlik politikaları ve projeleriyle işbirliği yapmak,
- 7- Gençlerin ve gençlik çalışanlarının kültürlerarası ve sosyal becerileri ve çeşitliliğin tüm biçimlerinin yönetilmesi ve işletilmesi için mevcut kabiliyetleri üzerine yatırım yapmak,
- 8- Erasmus+'da yer alan dezavantajlı gençlerin ve onlarla çalışan gençlik çalışanlarının deneyim ve becerilerinin tanınmasını artırmak,
- 9- İçerme ve çeşitlilik üzerine odaklanmanın, Erasmus+ Gençlik Programlarının her aşamasında mevcut olmasını sağlamaktan emin olmak, olarak sıralanmıştır.¹³³

Yukarıda sayılan tüm bu amaçlar, dezavantajlı gençler üzerinde pozitif etkiye sahiptir ve bu amaçlar sayesinde Erasmus+ dezavantajlı gençlerin pozitif yönde değişmesinde iyileştirici bir rol oynamaktadır.

“İçerme” kavramını kafamızda biraz daha somutlaştırmak için 2004 yılında Belçika’da yapılan “Fit for Life” isimli eğitim kursu sonucu ortaya çıkan, dâhil olmanın nereye ve nasıl olacağı ile ilgili şu örnekler açıklayıcı olacaktır.¹³⁴

- Gençler neye dâhil olmak isterler?
 - Bir aileye,
 - Bir arkadaş grubuna,
 - Okuldaki bir sınıfa,

¹³³ European Commission, “Erasmus+ Inclusion and Diversity Strategy – in the field of Youth”, [Electronic Version] 2014, s. 6.

¹³⁴ SALTO-YOUTH Inclusion Resource Centre, Inclusion A to Z – A Compass to International Inclusion Projects, Brussels: 2014, s. 23.

- Bir spor takımına,
 - “Yetişkin” dünyasına,
 - İş dünyasına,
 - Çoğunluğa,
 - Eğlenceye ve sosyal meclislere (partilere, kafelere gitmek vb.) dâhil olmak isterler.
- Gençlerin dâhil olduklarını nasıl anlarız?
- Arkadaş edindiklerinde,
 - Grubun geri kalanı tarafından kabul edildiklerinde
 - Gülümsediklerinde
 - Bir tartışmaya katkı sağladıklarında,
 - İnisiyatif aldıklarında,
 - Gönüllü bir şekilde bir faaliyetin parçası olduklarında,
 - Bir göreve odaklandıklarında,
 - Kurallara uydularında,
 - Zamanında ortaya çıktıklarında,
 - Yardım istediklerinde,
 - Başka bir gence yardım ettiklerinde,
 - Fiziksel temastan korkmadıklarında,
 - Sabır gösterdiklerinde,
 - Mutlu olduklarında, gençlerin dâhil oldukları anlaşılabilir.

Sosyal içirme Erasmus+'nın İçerme ve Çeşitlilik Stratejisi'nden önce Avrupa Birliği'nin Gençlik Stratejisi'nde de yer almıştır. 2010-2018 yıllarını kapsayan bu stratejiye göre gençlik, Avrupa Birliği'nin sosyal vizyonunda bir önceliktir. Bu strateji, gençlerin becerilerini geliştirebilmeleri, potansiyellerini ortaya çıkarabilmeleri, çalışmaları, topluma aktif katılmaları ve AB projelerinin inşasına daha fazla katılımları için uygun koşullar yaratmayı amaçlar. Bu amaçlar doğrultusunda Strateji'nin iki hedefi bulunmaktadır. Bu hedefler;¹³⁵

¹³⁵ SALTO-YOUTH Inclusion Resource Centre, Inclusion A to Z – A Compass to International Inclusion Projects, Brussels: 2014, s. 25

- Eğitimde ve iş piyasasında, gençlere daha fazla ve eşit fırsatlar sunmak,
- Gençleri aktif vatandaş olmaları için ve topluma aktif olarak katılmaları için teşvik etmek, olarak sıralanmaktadır.

AB Gençlik Stratejisi bu amaçlar ve hedefler doğrultusunda dezavantajlı gençler üzerine odaklanmış sekiz alanda faaliyet göstermektedir, bu faaliyetler;

- Sosyal içerme,
- Eğitim ve öğretim,
- İstihdam ve girişimcilik,
- Sağlık ve refah,
- Katılım,
- Gönüllü faaliyetler,
- Gençlik ve dünya,
- Yaratıcılık ve kültür olarak sıralanmıştır.¹³⁶

Sosyal içerme, Avrupa Birliği Gençlik Stratejisi'nin önemli ayaklarından birisi olmuştur çünkü Avrupa'daki kötü ekonomik durum gençler arasındaki sosyal dışlanma ve yoksulluk oranını artırmıştır. Bu strateji çerçevesinde Avrupa Birliği sosyal içerme alanında aşağıdaki hedefleri belirlemiştir. Bu hedefler;

- Gençlik çalışmasının ve gençlik merkezlerinin içermenin bir aracı olarak potansiyelinin fark edilmesi,
- Eğitim, istihdam ve sosyal içerme gibi alanlarda dışlananları hedefleyen bir sektörler arası yaklaşımın teşvik edilmesi,
- Kültürlerarası farkındalık ve ön yargıyla mücadelenin desteklenmesi,
- Gençlere yönelik onların hakları hakkında bilgilendirme ve eğitim faaliyetlerinin desteklenmesi,
- Evsizlik, barınma ve yoksulluk gibi sorunların belirlenmesi,
- Kaliteli hizmete teşvik edilmesi (ulaşım, sağlık, sosyal hizmetler vb.)
- Genç aileler için özel destekleri teşvik etmek, olarak belirlenmiştir.¹³⁷

¹³⁶ http://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy_en Erişim Tarihi: 29.05.2017

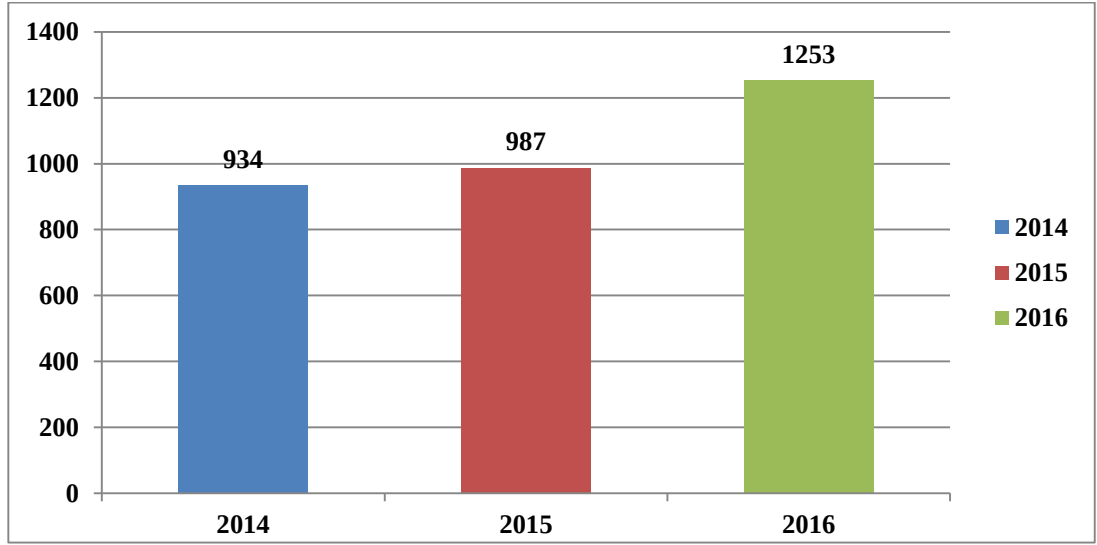
¹³⁷ http://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy/social-inclusion_en Erişim Tarihi: 29.05.2017

Stratejinin 2015 yılında yayınlanan ara raporuna göre çeşitli alanlarda iyileşmeler gözlenmiştir. Bu kapsamda yükseköğrenime ulaşma oranı 2010 yılında %33,8’ken 2014 yılında %37.9’a yükselmiştir. Yine bu rapora göre, çok sayıda genç yerel köklerle küresel bağlantıyı birleştirerek sosyal ağlar kurmuş ve 2014 yılında gençlerin %82’si çevrimiçi sosyal ağlara katılım sağlamışlardır. Ancak, genç işsizliği hala ciddiyetini korumaktadır. 2013 yılı sonu itibariyle 8.7 milyon Avrupalı genç, iş bulamamaktadır ve uzun süreli işsizlikle karşı karşıya kalmaktadır.¹³⁸

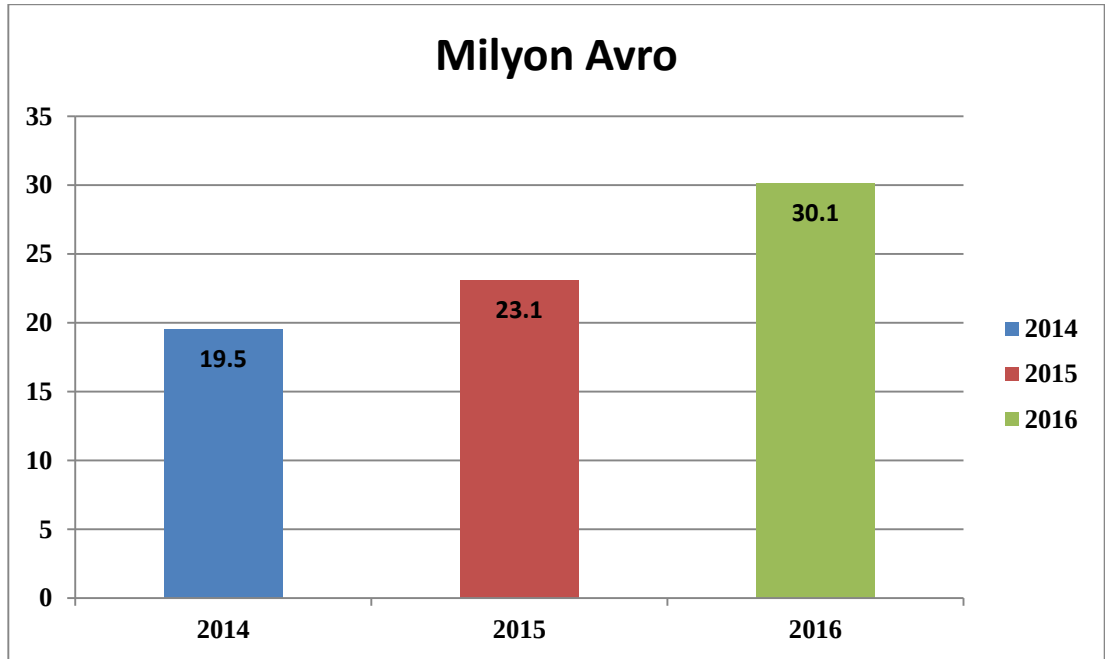
Sosyal içerme konusuna, gerek Erasmus+ gerekse Avrupa Birliği Gençlik Stratejisi’nde çok önem atfedilmiştir. Erasmus+ Gençlik Programı özelinde sosyal içerme temalı çok sayıda proje gerçekleştirilmiş ve gerçekleştirilmektedir. Erasmus+ Gençlik Programı Ana Eylem 1 faaliyeti altında, 2014-2016 döneminde, konusu içerme ve eşitlik olan bitmiş ve devam etmekte olan gençlik projesi sayısı 2014 yılında 934, 2015 yılında 987 ve 2016 yılında 1253 olmak üzere toplam 3174’tür (bkz. grafik 3.3.). Dağıtılan toplam hibe miktarı ise 2014 yılında 19.5 milyon, 2015 yılında 23.1 milyon ve 2016 yılında ise 30.1 milyon Avro olup, toplam olarak yaklaşık 73 milyon Avro hibe dağıtılmıştır.¹³⁹ (bkz. grafik 3.4.)

¹³⁸ European Commission, “Joint Report of the Council and the Commission on the implementation of the renewed framework for European cooperation in the youth field (2010-2018)” European Commission, 2015, s. 3-4.

¹³⁹ Veriler <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/projects/> adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 29.05.2017

Grafik 3.3. Konusu “İçerme ve Eşitlik” Olan Erasmus+ Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti Proje Sayısı Dağılımı (Yıllık Bazda)

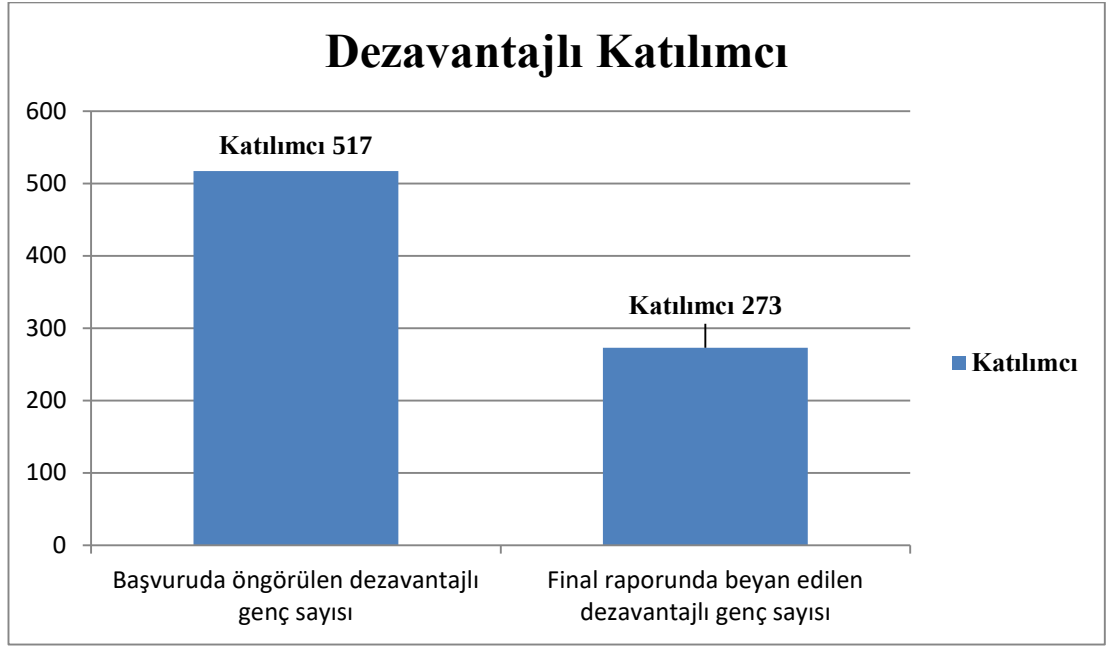
Grafik 3.4. Konusu “İçerme ve Eşitlik” Olan Erasmus+ Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti Hibe Dağılımı (Yıllık Bazda)

Burada önemli olan rakamlardan ziyade projelerin niteliğidir. Gerçekleştirilen projelere kaç imkânı kısıtlı genç katılmıştır, bu gençlerin kısıtlılık durumları nelerdir, proje faaliyetleri bu tema için uyumlu mu yeterli mi vb. gibi kriterlerin ve durumların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Günümüzde sosyal içerme popüler bir konu olduğu için çoğu projenin teması içinde yer almaktadır ama uygulanma aşamasında bu atlanabilmektedir. Avrupa Birliği'nin önem atfettiği bu konuya, projeler kapsamında yaklaşırsak, ulusal otoriteler olan ulusal ajanslara burada büyük bir görev düşmektedir. Ulusal ajanslar projelerin kalitesini denetleyebilecek konumdadır ve buradaki yetkilerini kullanmalıdır. Daha fazla sayıda projeye, proje izleme ziyaretleri düzenlenmeli ve başvuru formuyla uygulama arasındaki farklılıklar ortaya çıkarılmalıdır. Sosyal içermenin hedef kitlesi olan dezavantajlı gençlerden olan engelli gençlerin dâhil edildiği projelerde de aynı problem yaşanmaktadır. Şöyle ki, proje yazım esnasında proje başvuru formuna yazılan engelli gençlerin katılımı projenin uygulama safhasında gerçekleşmemektedir. Bu durum projenin asıl amacına ulaşmasına da engel olmaktadır. Diğer bölümde bu konuya yapılan mülakatlar çerçevesinde ayrıntılı şekilde değinilecektir.

Yukarıda belirtilen husus çerçevesinde Türkiye özelinde konusu içerme ve eşitlik olan projelere baktığımızda proje başvurularında dezavantajlı gençlerin katılımı için öngörülen sayılar ile gerçekleşen sayılar farklılık göstermektedir. Aşağıda yıldan yıla sayıların ve grafiklerin de yardımıyla birlikte 2014, 2015 ve 2016 yılları için içerme ve eşitlik konusunda Erasmus+ Gençlik Programı Ana Eylem 1 (Gençlik Değişimleri, Gençlik Çalışanlarının Hareketliliği, Avrupa Gönüllü Hizmeti) başlığı altında faaliyetleri gerçekleştirilmiş ve nihai raporları değerlendirilmiş projelere ait dezavantajlı gençlerin sayıları ve katılım oranları incelenmiştir.

Türkiye'de 2014 yılında hibe almaya hak kazanmış, nihai raporu sunulmuş, içerme ve eşitlik konusunda hazırlanmış Gençlik Programı Ana Eylem 1 başlığı altında 33 adet proje bulunmaktadır. Bu projeler için proje hazırlık aşamasında öngörülen toplam katılımcı sayısı 1030 kişidir, ancak gerçekleşen katılım 944 kişidir. Engelli katılımcı sayısı 62 olarak öngörülmüş ancak 36 kişi olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu 33 projeye 517 dezavantajlı gencin katılımı öngörülmüş olmasına

rağmen katılım 273 kişide kalmıştır (bkz. grafik 3.5.). Bu da gösteriyor ki öngörülen dezavantajlı gençlerin katılımı %52,8 oranında gerçekleşmiştir. Bu oran yarıdan fazla olmasına rağmen yeterli değildir. Projelere katılan toplam katılımcı sayısının ise %28,9'u dezavantajlı gençlerden oluşmaktadır.¹⁴⁰ Projelere katılan toplam katılımcı sayısının %3,8'i de engelli katılımcılardan oluşmaktadır.

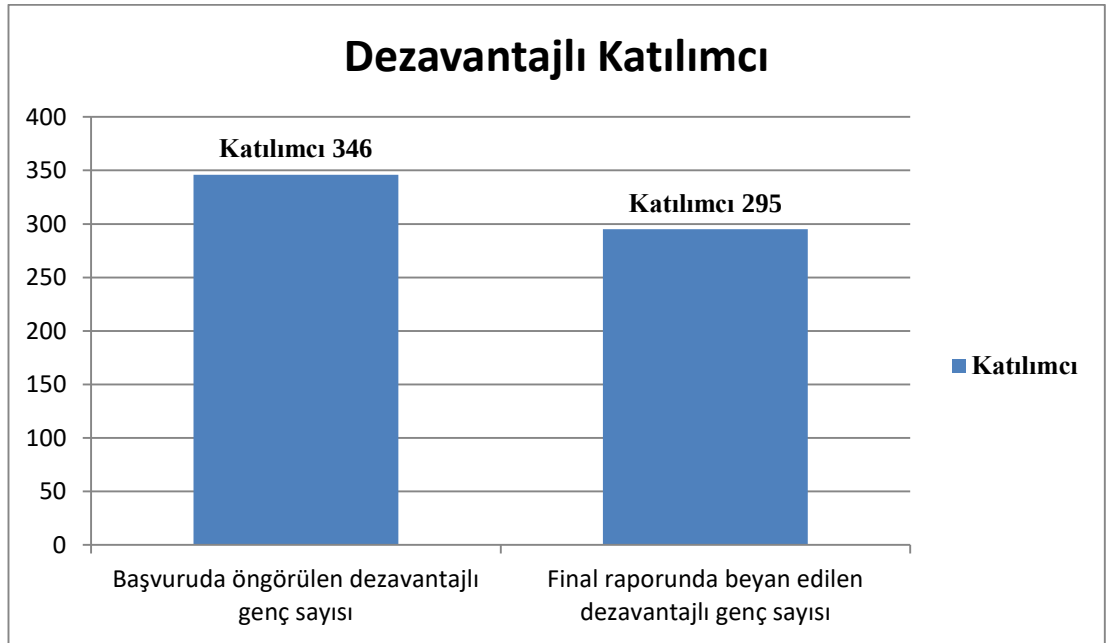

Grafik 3.5. 2014 Yılı Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti İçerme ve Eşitlik Konulu Projelere Katılan Dezavantajlı Gençler

2015 yılında hibe almaya hak kazanmış ve nihai raporu sunulmuş içerme ve eşitlik konusunda yazılmış Gençlik Programı Ana Eylem 1 projelerine baktığımızda ise; proje sayısı 26 olup, bu projeler için toplam 883 katılımcının katılımı öngörülmüş ve bunların arasından 346'sının dezavantajlı olacağı projelerin başvuru formlarında belirtilmiştir. Final raporlarında beyan edilen sayılara baktığımızda ise toplam katılımcı sayısının 858 olduğu ve bunlardan 295 kişinin dezavantajlı, 2 kişinin engelli gençler olduğu görülmektedir (dezavantajlı gençlerin sayısı için bkz. grafik 3.6.). 2015 yılı projeleri için öngörülen dezavantajlı gençlerin katılım oranı ise %85,2 olarak gerçekleşmiştir. Projelere katılan toplam katılımcı sayısının %34,3'ü dezavantajlı, %0,2'si de engelli gençlerden oluşmaktadır. Bir önceki yıl ile

¹⁴⁰ Veriler Avrupa Komisyonu'nun Ulusal Ajanslar için hazırladığı masaüstü program olan EPlusLink Programından alınmıştır. 26.10.2017

kıyasladığımızda gerçekleşme oranının yaklaşık %30, toplam katılımcılar arasındaki dezavantajlı gençlerin oranının da yaklaşık %5 arttığını görmekteyiz. Ancak, özellikle de toplam katılımcılar içindeki dezavantajlı gençlerin oranının yarıdan az olması program ruhuna uygun olmamakla birlikte Avrupa Birliği'nin Avrupa 2020 Stratejisindeki hedefleriyle de uyuşmamaktadır. Strateji çerçevesinde sosyal dışlanmanın azaltılması ve sosyal içermenin daha geniş boyutta alınması söz konusu olduğu için bu oran maalesef yeterli görünmemektedir.¹⁴¹

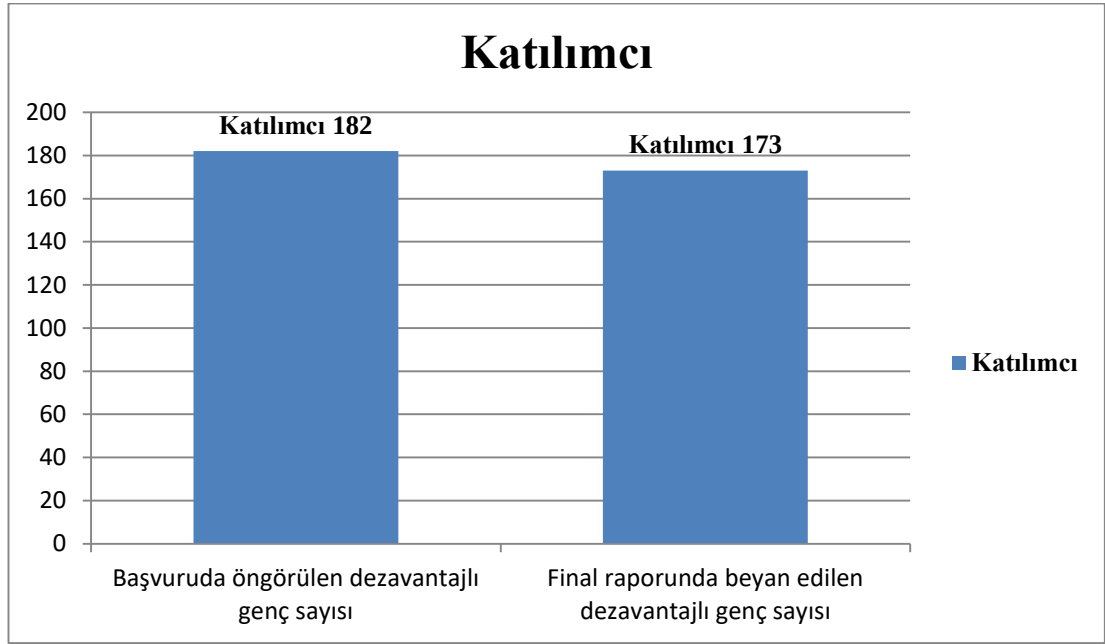

Grafik 3.6. 2015 Yılı Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti İçerme ve Eşitlik Konulu Projelere Katılan Dezavantajlı Gençler

2016 yılında hibe almaya hak kazanmış ve nihai raporu sunulmuş içerme ve eşitlik konusunda hazırlanmış proje sayısı 17'dir. Bu 17 projenin toplam katılımcı sayısı 575 olarak öngörülmüş ve 182 tanesi dezavantajlı, 16 tanesi engelli gençlerden oluşmuştur. Final raporuyla beyan edilen toplam katılımcı sayısı 549 olup, bunlardan 173 tanesi dezavantajlı, 4 tanesi engelli gençlerden oluşmaktadır. Öngörülen dezavantajlı gençlerin %95'i projelerde katılımcı olarak yer almışlardır. Toplam

¹⁴¹ Veriler Avrupa Komisyonu'nun Ulusal Ajanslar için hazırladığı masaüstü program olan EPlusLink Programından alınmıştır. 26.10.2017

katılımcıların içindeki dezavantajlı gençlerin oranı %31,5, engelli katılımcıların oranı da %0,7 olarak gerçekleşmiştir.¹⁴²

Grafik 3.7. 2016 Yılı Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti İçerme ve Eşitlik Konulu Projelere Katılan Dezavantajlı Gençler

Yukarıda ayrı ayrı verdiğimiz üç yıla ait toplam istatistiğe baktığımız zaman, nihai raporu sunulmuş ve değerlendirilmiş içerme ve eşitlik konulu toplam 76 proje bulunmaktadır. Bu 76 projede öngörülen katılımcı sayıları; toplam katılımcı 2488, dezavantajlı gençler 1045 ve engelli katılımcılar için de 85'tir. Nihai rapor değerlendirmeleri sonucu oluşan tabloda toplam katılımcı sayısının 2351, dezavantajlı gençlerin sayısının 741, engelli katılımcı sayısının 42 olarak gerçekleştiğini görmekteyiz. Dezavantajlı gençlerin katılımının gerçekleşme oranını % 70 olarak hesaplayabiliriz. Gerçekleşen toplam katılımın ise % 31,5'i dezavantajlı gençlerden, %1,7'si engelli gençlerden oluşmaktadır.

Bütün bu verilere baktığımız zaman, proje hazırlık aşamasında öngörülen dezavantajlı gençlerin katılım oranı % 50'nin altına düşmemiştir. En düşük oran %52,8 ile 2014 yılında gerçekleşmiştir ama sonraki yıl olan 2015 yılında bu oran

¹⁴² Veriler Avrupa Komisyonu'nun Ulusal Ajanslar için hazırladığı masaüstü program olan EPlusLink Programından alınmıştır. 26.10.2017

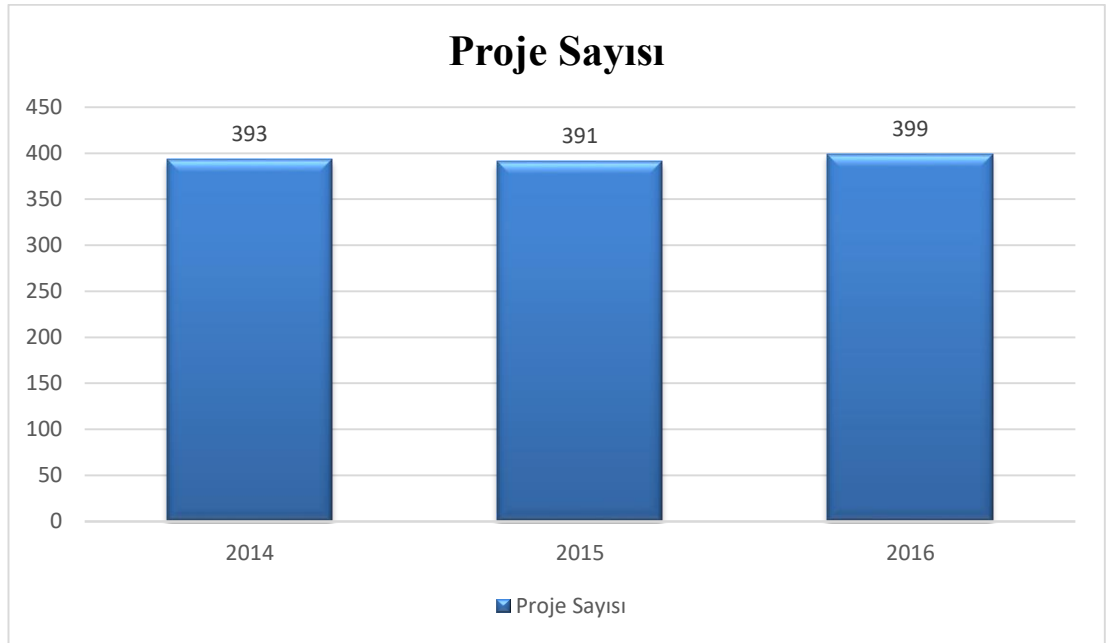
%85,2 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılı verileri önceki yıllara oranla sınırlı olmakla birlikte, yüksek bir oran göstermiş olup bu oranın düşme ihtimali de olsa yine de %50'nin üstünde gerçekleşeceği öngörülmektedir. Yukarıdaki veriler ışığında bir diğer dikkat çekici nokta ise toplam katılımcı sayısı içindeki dezavantajlı gençlerin sayısıdır. Üç yılda toplam 2351 genç katılımcı bulunurken bunlardan yalnızca 741 tanesi dezavantajlı gençlerden oluşmaktadır. Oransal olarak baktığımızda ise bu oran %31,5'tir. Dezavantajlı gençlerin toplam katılımcılar içerisindeki payı %50'yi bile bulmamaktadır. Bu durum içerme konulu projelerin önemli bir eksikliğini ortaya koymaktadır. Şöyle ki, içerme ve eşitlik konulu projelerde daha fazla dezavantajlı gencin dâhil edilmesi, onların sosyal içermelerine ve gelişimlerine katkıda bulunacaktır. Ancak bu denli az oranda dezavantajlı gencin projelere katılım göstermesi programın hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmayacaktır.

İçerme ve eşitlik konulu projelerde durumu inceledikten sonra, bir de konusu engelliler - özel ihtiyaçlar olan projeler açısından var olan durumu incelemek bu çalışma açısından faydalı olacaktır. Daha önceden de bahsedildiği üzere Erasmus+'nın dezavantajlılık faktörlerinden bir tanesi de engellilik durumudur ve bu konuda da projeler hazırlanmaktadır. Tüm program ülkeleri genelinde, 2014 yılında engelliler - özel ihtiyaçlar konulu toplam 393 tane proje kabul edilmiştir. Bu projelere yaklaşık olarak 9.5 milyon Avro hibe tahsis edilmiştir. 2015 yılında kabul edilen proje sayısı 391 olarak gerçekleşmiştir. Dağıtılan toplam hibe yaklaşık olarak 10.8 milyon Avro'dur. Bu 391 projeden 325 tanesi tamamlanmış, 66 tanesi ise halen devam etmekte olan projelerdir. 2016 yılına gelindiğinde engelliler - özel ihtiyaçlar konulu projelerin sayısı nispeten artmıştır ve toplam 399 proje hibelenilmeye hak kazanmıştır. Dağıtılan hibe yaklaşık 11.2 milyon Avro olarak gerçekleşmiştir. Bu projelerden 90 tanesi tamamlanmış, 309 tanesi de halen devam etmektedir.¹⁴³ (bkz. Grafik 3.8. ve Grafik 3.9.)

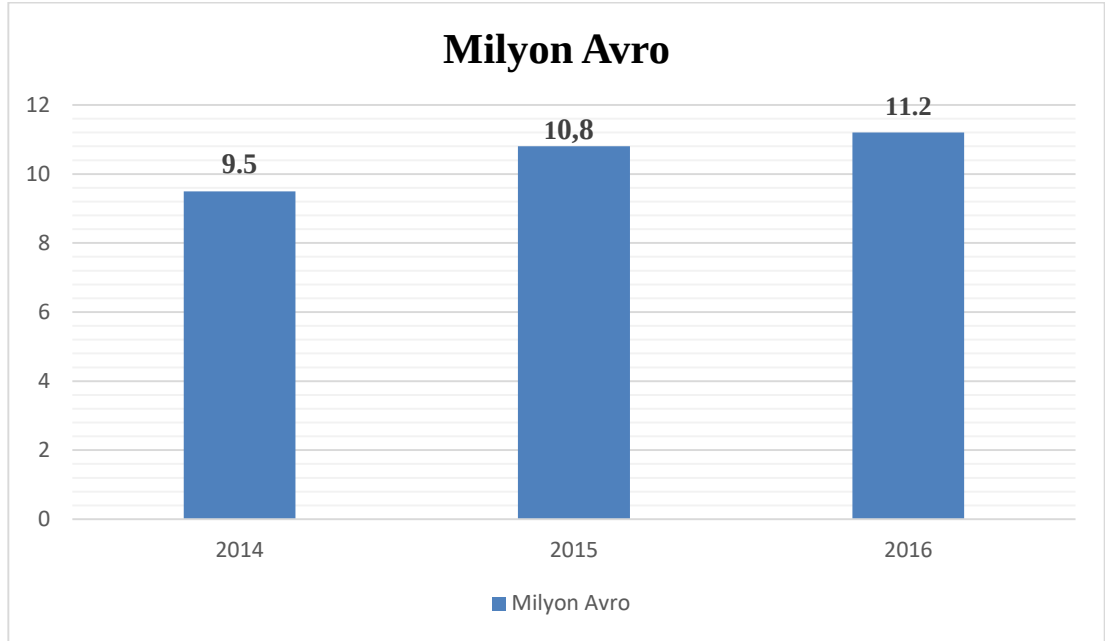
Konusu engelliler - özel ihtiyaçlar olan projelerin çoğu engellilerin aktif olarak katılım gösterdiği ve yararlandıkları projelerdir. Bu projelerde engellilerin projelere katılımı için ihtiyaç olan özel destekler maddi anlamda tedarik

¹⁴³ Veriler <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/projects/> adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 29.05.2017

edilmektedir. Hatta ihtiyacı olan engellilere refakatçi desteği de sağlanmaktadır. Erasmus+ Programı, engelliliğe dezavantajlılık kriterlerinde yer vererek, engelliliği müstakil bir konu başlığı olarak tanımlayarak ve engellilere yönelik projelere verdiği hibe destekleriyle engellilerin projelere katılımını teşvik etmektedir. Programın başlangıç yılı olan 2014 yılından itibaren üç senelik periyoda baktığımızda ilgili konu başlığı altında yazılan projelere verilen hibe sürekli yukarı doğru hareket göstermiştir. Proje sayısında dalgalanma olsa da verilen hibe miktarı hep artmıştır.

Grafik 3.8. 2014-2016 Yılları Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti Konusu Engelliler - Özel İhtiyaçlar Olan Kabul Edilen Proje Sayısı

Grafik 3.9. 2014-2016 Yılları Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti Konusu Engelliler - Özel İhtiyaçlar Olan Projelere Verilen Hibe Miktarları (Yıllık Bazda)

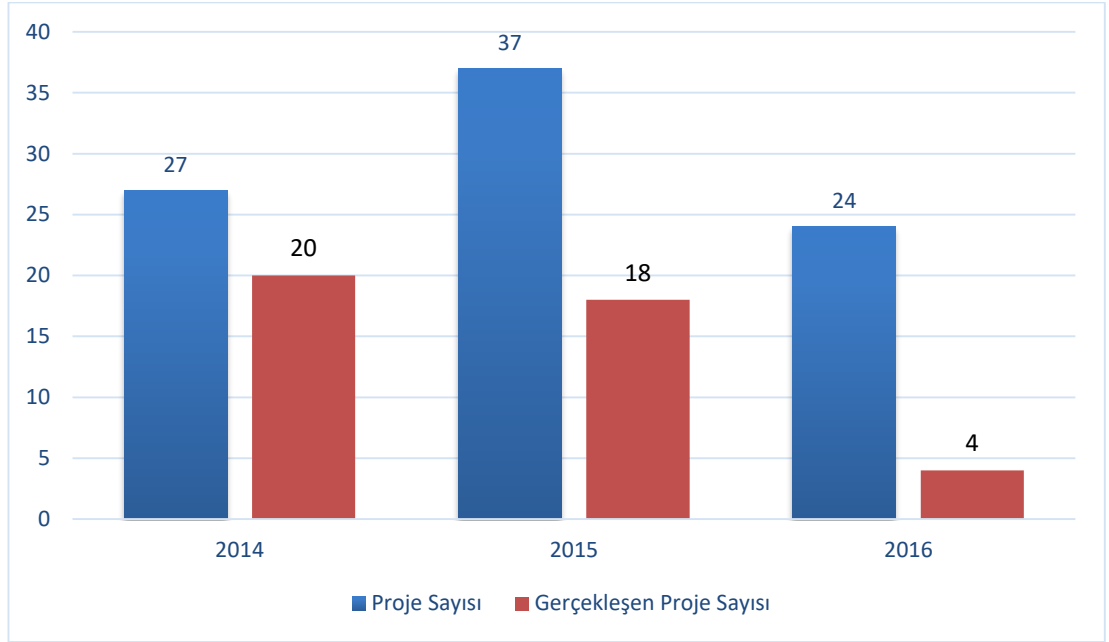
Engelliler - özel ihtiyaçlar konulu projelerde, Avrupa'daki durumu inceledikten sonra Türkiye'deki duruma da bakmak faydalı olacaktır. Türkiye'de bu konu özelinde hazırlanan projelerde engelli katılımcıların katılımı çok azdır. Erasmus+ Programının başlangıç yılı olan 2014 ile 2016 yılları arasında Gençlik Programı Ana Eylem 1 (GD, AGH, GÇH) faaliyeti altında yapılan projelere ait veriler şu şekildedir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında, Türkiye'de 2014 yılında konusu engelliler - özel ihtiyaçlar olan hibe almaya hak kazanmış, bitmiş veya devam etmekte olan toplam 27 adet proje bulunmaktadır. Bu projelere toplam 89 engelli gencin ve 115 refakatçinin katılması öngörülmüştür. Bu 27 projenin 20 tanesi gerçekleştirilmiş ve nihai raporları değerlendirilmiştir. Gerçekleşen 20 projeye bakıldığında toplam katılımcı sayısının 467 olduğu, bunlardan 44'ünün engelli katılımcı ve 1 kişinin de refakatçi olarak projeye dahil oldukları görülmüştür.

2015 yılında proje sayısı artış göstererek 37 olmuştur. Bu 37 projeye toplam 140 engelli gencin ve 103 kişinin refakatçi olarak katılımı öngörülmüştür. Bahse konu projelerden 18 tanesi tamamlanmış olup bu projelere toplam 579 kişi

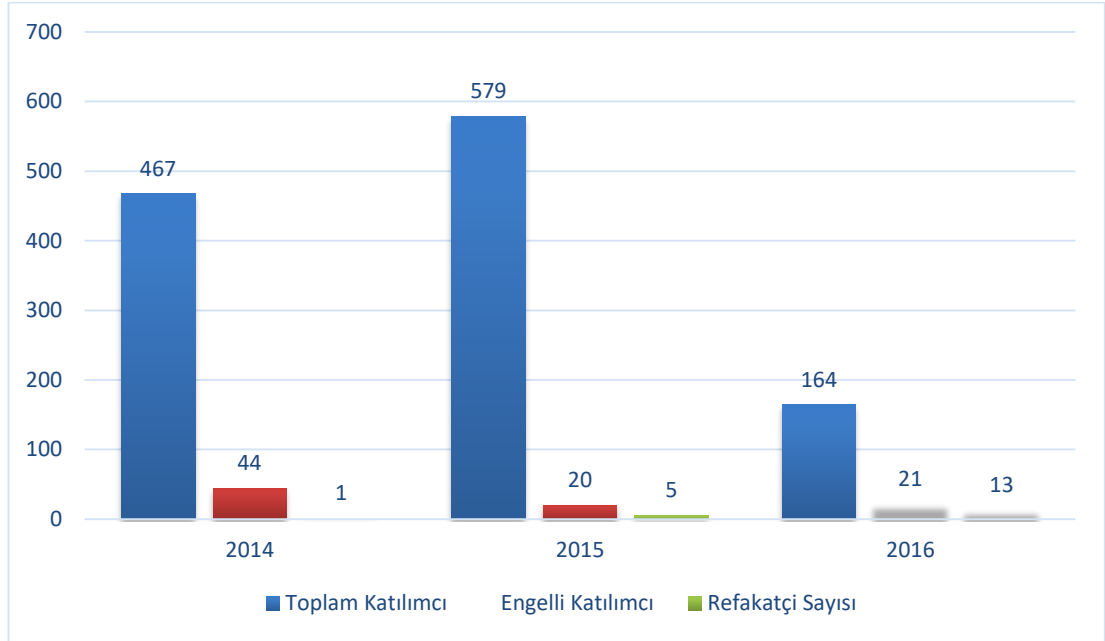
katılmıştır. Katılımcılardan 20 kişi engelli olup, 5 kişi de refakatçi olarak projelere dahil olmuşlardır.

2016 yılında ise proje sayısı 2014'ün de altına düşerek 24 olarak gerçekleşmiştir. Ancak katılımcı sayısı artmıştır ve 128 genç projelere dâhil edilmiştir. 114 kişinin de refakatçi olarak projelerde yer alması öngörülmüştür.¹⁴⁴(bkz. Grafik 3.10. ve Grafik 3.11.) Bahse konu projelerden yalnızca 4 tanesi tamamlanmış olup toplam 164 katılımcı projelerde yer almıştır. Tamamlanan projelerde 21 engelli katılımcı ve 13 refakatçi yer almıştır.

Grafik 3.10. Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti Türkiye’de Konusu “Engelliler - Özel İhtiyaçlar” Olan Projelerin Yıllara Göre Dağılımı

¹⁴⁴ Veriler Avrupa Komisyonu’nun Ulusal Ajanslar için hazırladığı masaüstü program olan EPlusLink Programından alınmıştır. 26.10.2017

Grafik 3.11. Gençlik Programı Ana Eylem 1 Faaliyeti Türkiye’de 2014-2016 Yılları Konusu Engelliler - Özel İhtiyaçlar Olan Projelerin Katılımcı Sayıları ve Katılımcıların Dağılımı (Tamamlanmış Projeler)

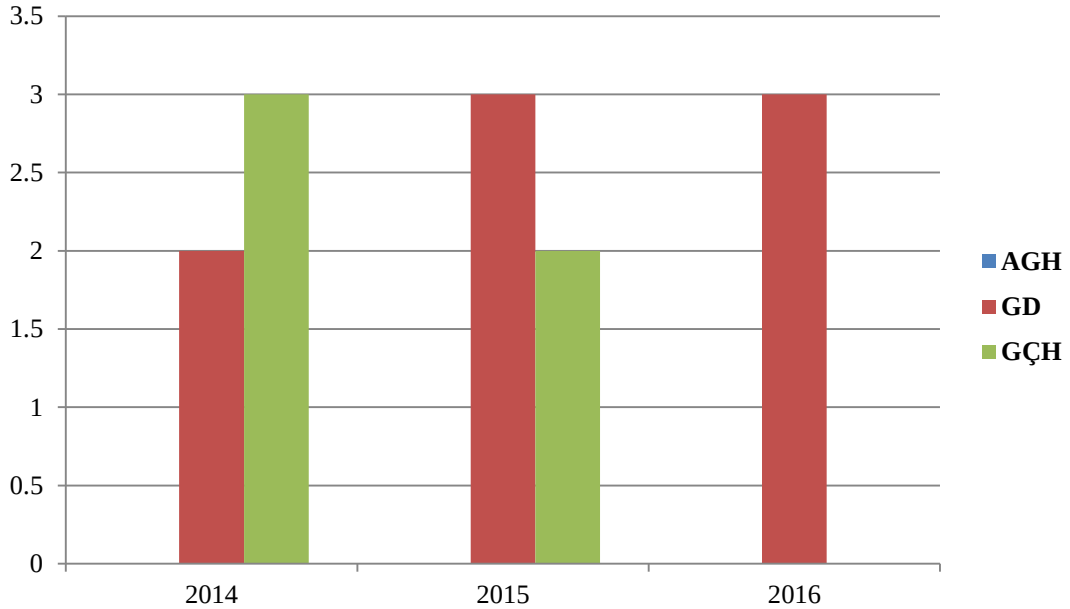
Konusu engelliler - özel ihtiyaçlar olan projelerin kaçında engelli katılımcıların olduğuna baktığımızda karşımıza çıkan tablo pek parlak görünmemektedir. 2014 yılında hibe almaya hak kazanmış ve faaliyetleri tamamlanmış 20 projeden yalnızca 5 tanesinde engelli katılımcı yer almıştır. Bu 5 projeden 3’ü Gençlik Çalışanlarının Hareketliliği ve kalan 2 tanesi de Gençlik Değişimleri projeleridir. Hareketliliğe katılan 44 engelli gençten, 34’ü Gençlik Çalışanlarının Hareketliliği projelerine ve 10’u da Gençlik Değişimleri projelerine katılmış. (bkz. Grafik 3.12.)

2015 yılında hibe almaya hak kazanmış ve faaliyetleri tamamlanmış 18 projeden 5’i engelli katılımcıları içermiştir. 5 projeden 3’ü Gençlik Değişimleri ve 2’si de Gençlik Çalışanlarının Hareketliliği projeleridir. Projelere katılan engelli gençlerin dağılımı; 5 kişi Gençlik Çalışanlarının Hareketliliği ve 15 kişi de Gençlik Değişimleri olarak gerçekleşmiştir. (bkz. Grafik 3.12.)

2016 yılında hibe almaya hak kazanan ve faaliyetleri tamamlanmış 4 projeden 3’ü engelli katılımcıları içermiştir. Bu 3 proje de Gençlik Değişimleri

projeleri olup, toplam engelli katılımcı sayısı 21 kişi olarak gerçekleşmiştir.¹⁴⁵ (bkz. Grafik 3.12.)

Üç yılın toplam sayılarına bakıldığında; konusu engelliler – özel ihtiyaçlar olan ve nihai raporları sunulmuş projelerin toplam katılımcı sayısı 1210 olarak gerçekleşmiştir. Bu katılımcılardan yalnızca 85'i engelli katılımcılardır ve 19'u da refakatçilerden oluşmaktadır. Refakatçileri çıkardığımız zaman kalan 1191 kişinin yalnızca % 7.13'ü engelli katılımcılardır. Bu konuda yazılmış projelerde bu denli az engelli katılımcının yer almasının doğru olmadığı düşünülmektedir. Konusu engelliler olan bir projede engelli katılımcı olmaması, proje için büyük bir eksikliklerdir.

Grafik 3.12. Türkiye’de Konusu “Engelliler - Özel İhtiyaçlar” olan Projelerin Yıl Bazında Eylem Türüne Göre Dağılımı (Tamamlanmış Projeler)

Yukarıda verilen bilgi ve istatistikler ışığında sosyal içerme, engelliler - özel ihtiyaçlar konularında yazılan projelerde uygulama sırasında başvuru formuna bağlı kalınmadığı düşünülmektedir. Türkiye Ulusal Ajansı’nda çalıştığım süre boyunca yaptığım, proje yerinde denetim ve kontrol ziyaretleri sonucu kendi gözlemim de bu doğrultudadır. Bu ziyaretlerde proje katılımcıları ile yapılan görüşmeler neticesinde, katılımcıların çoğunluğunun dezavantajlı konumda olmadığı ve projelerden birçok

¹⁴⁵ Veriler Avrupa Komisyonu’nun Ulusal Ajanslar için hazırladığı masaüstü program olan EPlusLink Programından alınmıştır. 26.10.2017

kez yararlanmış oldukları görüldü. Kimi projelerde dezavantajlı olan Türk katılımcıların faaliyetlerin hepsine dâhil edilmediği gözlemlendi. Projelerdeki bu soruna yönelik olarak Eldem’in görüş ve tecrübeleri de şöyledir;¹⁴⁶

“ ...Bu projelerin ana hedef kitlelerinden biri engeli olan gençler ve birçok proje onların sosyal hayata dâhil olması için yapılıyor. Ciddi paralar ciddi emekler harcanıyor ama bazı insanlar engeli olan bireyleri kullanıyor. Projede yer almasına rağmen engeli olan gençler projede yer almıyor, az yer alıyor veya aktif olmuyor. Projeyi sanki engeli olan bireylere lütuf olarak görüyorlar ve uygun şartlar yeterince sağlanmıyor. Bu düşünce çok yanlış, engeli olan gençlere hakları doğrultusunda davranılmalı ve onlar aktif olmalıdırlar. ”

Eldem’in belirttiği üzere mağduriyetlerin yaşanmaması ve projelerin başvuru formundaki gerçek amaçlarına ulaşması için ulusal ajansların özendirici ve caydırıcı tedbirler alması gerektiği görüşündeyim. Ulusal ajanslar daha fazla projeye izleme ziyareti gerçekleştirmeli ve bunun için de her yıl düzenlenmesi zorunlu olan asgari proje sayısının artırılması, bu ziyaretler sonucunda oluşan raporlar doğrultusunda proje nihai raporları değerlendirilmesi ve projenin nihai ödemesinin projenin kalitesine ve niteliğine göre yapılması sağlanmalıdır. Kalite değerlendirmesinin sadece yazılı bir nihai raporla yapılması, projenin sağlıklı değerlendirmesinin önüne geçecektir, bundan dolayı yerinde kontrol ve izleme ziyaretlerinin, kalite değerlendirmesinde önemli bir yer tuttuğu açıktır.

Proje yerinde denetim ve izleme ziyaretlerinin artırılması Türkiye gibi, çok sayıda projenin hibelenildiği ülkelerde gerçekleştirmesi zor bir uygulama olabilir. Bu durumun yaratacağı olumsuzlukların önüne geçmek için proje nihai raporlarının sadece kâğıt üzerindeki ifadelerden ibaret olmayıp destekleyici belgelerin de nihai raporlara eklenmesi doğru olacaktır. Nihai raporlarla birlikte sunulacak olan fotoğraflar, videolar, projeyi özetleyen video klipler ve röportajlar ulusal ajans uzmanlarının nihai rapor değerlendirmelerinde onlara yardımcı olacaktır. Kısacası, nihai raporla sunulacak, proje sonuçlarını ve faaliyetlerini somutlaştıracak belgelere ihtiyaç vardır.

¹⁴⁶ ELDEM, Zeliha. (12 Mayıs 2017). Proje yararlanıcısıyla gerçekleştirilen röportaj, Ankara.

Kalite değerlendirmesinin daha sağlıklı yapılamamasının bir diğer nedeni de, nihai raporlarda katılımcıların düşüncelerine yer verilmediği için, ajans uzmanları tarafınca projenin uygulamasına yönelik sağlıklı bir bilgi edinilememesidir. Nihai rapor sürecinde Avrupa Komisyonu'nun nihai rapor üretilmesi için tasarladığı Mobility Tool web sayfasında yalnızca grup liderlerine yönelik anket bulunmaktadır. Sadece grup liderlerine açılan bu anket o gruptaki tüm katılımcıların görüşlerini yansıtmamaktadır. Ayrıca, bu anketlerin doldurulması zorunlu olmayıp, anket doldurulmadan da nihai rapor sisteme yüklenebilmektedir. Grup liderleri tarafından bu anketlerin doldurulmadan nihai raporun sisteme yüklenememesi daha doğru olacaktır. Buna ek olarak, her katılımcının çevrimiçi proje değerlendirme formu doldurması ve rapora eklemesi projenin kalite değerlendirmesinin daha sağlıklı yapılmasına yardımcı olacaktır.

Sonuç olarak, Erasmus+ Programı sosyal içerme yönünden ve dezavantajlı gençlerin projelere dâhil olması için maddi her türlü desteği vermektedir. Başvurulan proje sayısı, programa ayrılan bütçe yönlerinden de bir eksiklik söz konusu değildir. Proje yararlanıcısı olan proje koordinatörlerinin proje öncesi bilgilendirilmesi ve hassas konularda uyarılması yararlı olacaktır. Projelerin uygulanması ve kalitesi konularında eksiklikler mevcut olup, bu eksiklerin giderilmesi için program tasarımında yukarıdaki önlemlerin alınması yararlı olacaktır.

3.2. Engelli Gençlerin Avrupa Gönüllü Hizmeti ve Gençlik Değişimleri

Projelerinden Elde Ettikleri Kazanımlar

Erasmus+ Programı, dezavantajlı gençlerin programa aktif olarak katılmalarını ve yararlanmalarını önceliklerinden biri olarak belirlemiştir. Bu kapsamda engelli gençler dezavantajlı gruplardan biri olarak kabul edilmiştir. Engelli bir gencin projeye katılması, belirli bir süre bir faaliyette yer alması ve o faaliyetin bir parçası olması gencin kişisel gelişimi açısından önem arz etmektedir. Proje sürecinde engelli genç; proje kapsamındaki aktivitelere dâhil olmakta, yeni arkadaşlıklar kurmakta, yalnız başına seyahat etmekte, düşüncelerini ifade etmekte ve daha birçok süreci yaşamaktadır. Bütün bu süreçler gencin kendini geliştirmesine, özgüven kazanmasına ve toplumla bütünleşmesine yardımcı olmaktadır.

Yukarıdaki bölümlerde de değinildiği gibi Avrupa Komisyonu engellilik halini bir dezavantajlılık durumu olarak kabul etse de, dezavantajlılığa genel olarak ekonomik bağlamda daha doğrusu ekonomik yoksunluk anlamında değinmiştir. Ancak, engellilik hali ekonomik durumu iyi olsun olmasın gencin hayatını etkileyebilmektedir. Ekonomik durumu iyi olan ancak engellilik hali sebebiyle toplumdan ve arkadaş çevresinden dışlanan engelli gençler de olabilmektedir. İşte tam da bu noktada Erasmus+ Gençlik Programı devreye girmektedir. Erasmus+, ekonomik durumu, eğitim düzeyi veya sosyal statüsü ne olursa olsun tüm gençleri kucaklamakta ve dâhil etmektedir.

Bu tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen mülakatlar sonucunda AB Gençlik Programlarının dezavantajlı gençler ve engelli gençler için pozitif etkileri olduğu bulgularına ulaşılmıştır. AB Eğitim ve Gençlik Programları gençlerin kendilerini geliştirmelerine, yabancı dil öğrenmelerine, özgüvenlerini geliştirmelerine ve toplumla daha çok bütünleşmelerine katkı sağlamıştır. AB Eğitim ve Gençlik Programlarının dezavantajlı gençler üzerindeki etkileri hakkında; kendisi de geçmişte çeşitli dezavantajlılık durumlarına sahip, programlardan yararlanmış ve şu an hem T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nda çalışan hem de Türkiye Ulusal Ajansı Eğitimci Havuzu'nda yer alan, Serap BİLAL'le yapılan röportajda görüşleri sorulmuştur. Bu konu hakkında Bilal; AB Eğitim ve Gençlik Programları sayesinde; kendini geliştirdiğini, çocukluk ve ergenlik döneminde dezavantajlılık durumundan ötürü ördüğü duvarları yıktığını, kendini geliştirdiğini, kendine bir yol çizip meslek alanını seçtiğini ve eğitimci olup, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarının AB ofislerinde çalıştığını ifade etmiştir.¹⁴⁷

Engelli gençlerin projelere katılmasıyla ilgili olarak kendisi de geçmişte proje yararlanıcısı olmuş ve şu an Mersin'de bir dernekte uzun dönem AGH gönüllüğü yapan Pugersic kazandığı deneyimleri şöyle anlatıyor;

“ Ben Mija PUGERSIĆ, Slovenyalıyım. Fiziksel engelim var (spina bifida). Gençlik, engellilik ve sosyal içermeye üzerine çalışmalar yapan bir sivil toplum kuruluşunda çalışıyorum. 10 sene önce projelerle tanıştım ve o günden bugüne 30'dan fazla projeye katılım sağladım (gençlik değişimleri, eğitim kursları,

¹⁴⁷ BİLAL, Serap. (25 Mayıs 2017). Proje yararlanıcısıyla gerçekleştirilen röportaj, Ankara.

seminerler vs.) ve şimdi AGH gönüllüsü olarak gönüllülük hizmetinde bulunuyorum. Projelerin bana en büyük katkısı seyahat etmek, yeni kültürleri ve ülkeleri tanımak ve en önemlisi de yeni insanlar tanıyıp arkadaşlıklar kurmak oldu. Her proje kendine özgüydü ve sürekli bir şeyler öğrendim ve tecrübe edindim diyebilirim. Öğrenme süreci benim için çok önemliydi çünkü bu süreç benim kişisel gelişimimi artırıyordu ve gerçekten bir şeyler yapmak için bana fırsat veriyordu. Tecrübelerimin büyük çoğunluğu olumlu yönde oldu ve birçok özellikli alanlarda bilgi düzeyim arttı. Ayrıca İngilizce düzeyimi de artırdım. Katıldığım tüm projelerin hayatıma ve kişiliğime etkileri oldu. Seyahat etmek bile benim için büyük hayalin gerçekleşmesi oldu çünkü engelimden dolayı bunun gerçekleştirebileceğini hayal bile edemiyordum. Projeler sayesinde benliğime olan saygım, iletişim ve profesyonel becerilerim gelişti. Bütün bunların sonucunda proje yazmak benim işim ve aynı zamanda da sosyal içermenin güzel bir örneği oldu.”¹⁴⁸

Gençlik Programı ve projeleri sayesinde hayatı değişen ve hayatına yeni bir yön veren ve şu an Adıyaman’da bir derneğin Eurodesk Koordinatörü olarak görev yapan Abdurrahman PARLAR, Gençlik Programının hayatına nasıl katkı sağladığını aşağıda ifade etmiştir;

“ İsmim Abdurrahman PARLAR, 1980 Adıyaman doğumluyum. İki kolu dirsek altı ampute denilen uzuv eksikliğim var. Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunuyum ve 3 yıldır bir dernekte proje koordinatörü, AGH ve Eurodesk irtibat kişisi olarak görev yapan bir Gençlik Çalışanıyım. Gençlik alanında bir yıl İtalya’da AGH gönüllüsü olarak gönüllülük faaliyetlerinde bulundum ve 2 farklı gençlik değişimi projesinde yer aldım. Bu projeler sayesinde sivil toplum alanında iş sahibi ve Gençlik Çalışanı oldum. 2007-2011 yılları arasında İstanbul’da bilgisayar yazılımıyla uğraşırken, sivil toplumla tanışmam ve sonrasında İtalya’ya AGH için gitmem iş hayatımda farklı bir yola girmeme, sivil toplum alanında çalışmama vesile oldu. İlla devlet memuru olacağım demedim, düzenli maaş alıp, yıllarca aynı masaya bağımlı kalmayı tercih etmedim. Projeler bana, engelli bir birey olarak da sevdiğim işin peşinden giderek hayattan daha fazla tat almayı tercih edecek özgüveni verdi. Orada deneyimlediğim güzel şeyler hayatıma renk kattı.”¹⁴⁹

¹⁴⁸ PUGERSİC, Mija. (18 Mayıs 2017). Proje yararlanıcısıyla gerçekleştirilen röportaj, Ankara.

¹⁴⁹ PARLAR, Abdurrahman. (16 Haziran 2017). Proje yararlanıcısıyla gerçekleştirilen röportaj, Ankara.

Bir başka örnek olan ve Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nde görev yapmakta olan Zehra ERGÜLER proje deneyimlerini ve kazanımlarını şöyle özetliyor;

“ İsmim Zehra ERGÜLER, devlet memuruyum, ortopedik rahatsızlığım mevcut. İkisi yurt dışında ikisi Türkiye'de olmak üzere 4 gençlik değişimi projesinde yer aldım. Grup çalışmalarına aktif olarak katıldım ve bu konuda uyumlu olduğumu da düşünüyorum. Bu durum iş hayatıma da yansdı. Katıldığım projeler genellikle engellilere (fiziksel, işitme) yönelik oldu. Bu projeler sayesinde, engelli birey olmam ve empati kurma özelliğimin de güçlü olmasına rağmen diğer engelli gruplarını çok iyi anlamadığımı fark ettim. Toplumsal sıkıntıları herkesle birlikte ben de yaşamama rağmen çok fazla duyarlı değildim. Artık, ben de “ne yapabilirim?” diye düşünüyorum. Bir şeyleri değiştirmek, farkındalık yaratmak istiyorum. Katıldığım projelerden birinde, Slovenya'nın İzola kentinde bulundum ve bir rehabilitasyon merkezinde kaldım. Bu merkezin tüm ayrıntısını ve kolaylaştırıcılığını yerinde görme fırsatım oldu ve Türkiye'ye geldiğimde fizik tedavi merkezinde çalışan doktorumla paylaştım bunu. Onun çalıştığı merkezde gördüğüm eksiklikleri ve düzeltilmesini istediğim konuları kendisiyle paylaştım. Bunu dile getirmek bile beni mutlu etti. Katıldığım ilk projede yabancı dil konusunda problem yaşadım ve kendimi ifade etmekte yetersiz kaldım. Ama sonraki projelerde bunu büyük oranda yendim, korkmadım, utanmadım. Nasıl bir bebek ilk emekleyerek sonra objelere tutunarak yürümeyi öğrenmeye başlar onun gibi adım adım yabancı katılımcılarla iletişim kurmaya, faaliyetlere katılmaya, eğitimleri anlamaya çalıştım. Anadilde iletişimin, kendini ifade edebilmenin ne kadar önemli olduğunu fark ettim. Sosyal ve aktif vatandaşlık, kültürel farklılık, ifade becerisi konularında gelişim gösterdim. Özgüven konusunda bundan 7 yıl önceki halim, şimdiki halime göre çok düşüktü. İş hayatım, girdiğim ortamlar, katıldığım projeler özgüvenime çok katkı sağladı. Çevremden de bu konuda olumlu tepkiler alıyorum. Bu projeler bana hayata daha sıkı bağlanmam gerektiğini öğretti.”¹⁵⁰

Pugersic, Parlar ve Ergüler'in ifade ettikleri gibi gençlik programları kişilerin hayatlarına dokunmakta ve onları çok farklı bir yola sokabilmektedir. Kendi benliklerinin gelişiminden özgüvenlerini artırmaya oradan mesleklerini değiştirmeye kadar kalıcı ve radikal değişikliklere fırsat vermektedir. Bu kişilerden bir tanesi de Zeliha ELDEM'dir, kendisi tecrübelerini şöyle anlatıyor;

¹⁵⁰ ERGÜLER, Zehra. (12 Nisan 2017). Proje yararlanıcısıyla gerçekleştirilen röportaj, Ankara.

“ Ben Zeliha ELDEM, peyzaj mimarlığı mezunuyum. Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğünde memurum. Bir dernekte gönüllü olarak genel koordinatörlük yapıyorum. Projelerle ilk tanışmam 2005 yılında Çukurova Üniversitesinin İspanya ortaklığında düzenlediği Potansiyel Engelliler Gençlik Değişimi ile İspanya'ya gitmem ile oldu. Sonrasında da 12 yıldır birçok projede koordinatör ve katılımcı olarak yer aldım. Yaklaşık 25 projede yer aldım. Bu projeler; Gençlik Değişimi, AGH ve Gençlik Çalışanlarının Hareketliliği projeleriydi. Katıldığım ilk proje hayatımın dönüm noktası diyebilirim. Çünkü bu projeyle şunu fark ettim ki, ben engeli olan birey olarak bir şeyleri düzgün yapabilirim ve diğer insanlara küçük de olsa katkı sağlayabilirim. O zamanlar sivil toplum nedir, ne iş yapar bilmezdim ama ben bu alanda çalışmak istediğimi biliyordum. Bu alana ilk ciddi adımım buydu. Göle bir taş attım dalgaları benim hayatımı değiştirdi. Bu projeler sayesinde birey olduğumun farkına vardım. Kendime güvenim inanılmaz arttı. Hem Türkçe hem İngilizce iletişim becerim gelişti. Gönüllü olarak yaptığım sivil toplum çalışmaları bakımından mesleki kabiliyetlerim çok gelişti.”¹⁵¹

Yukarıda mülakat yapılan kişiler birebir kendi tecrübelerinden ve yaşadıklarından yaptıkları alıntılarla kazanımlarını ifade etmişlerdir. Dışarıdan bir gözle bakıldığı zaman da bu bulguların ve pozitif katkıların değişmediğini görebilmekteyiz. Yukarıda katılımcı düzeyinde görüş ve tecrübelerini aktaran Serap BİLAL, koordinatör olarak yürüttüğü ve eğitmen olarak görev aldığı projelerde katılımcıların kazanımlarıyla ilgili olarak; ilklerini yaşayan çok sayıda gencin olduğunu ifade etmiştir. İlk kez uçağa binen, ilk kez sunum yapan, ilk kez yabancı dilde konuşmaya çalışan, bir eğitimde ilk kez yer alan, yaygın öğrenim teknikleriyle tanışan gençlerde kesinlikle pozitif anlamda değişiklikler olduğunu; gençlerin özgüven ve kendilerini değerlendirebilme özelliği kazandıklarını, kendini ifade etme becerilerinin geliştiğini ve mesleki anlamda da bu programların gençlere yardımcı olan bir süreç olduğunu ifade etmiştir.¹⁵² Aynı şekilde Yenilmez de katılımcıların sosyal çevre ile iletişim becerilerinin, özgüvenlerinin arttığını ve sosyal hayata daha aktif katılım sağladıklarını ifade etmiştir.¹⁵³ Bir çok AGH projesinde görev alan ve yaklaşık 300 engelli genci projelere dâhil eden Kurtaslan da projelerin engelli

¹⁵¹ ELDEM, Zeliha. (12 Mayıs 2017). Proje yararlanıcısıyla gerçekleştirilen röportaj, Ankara.

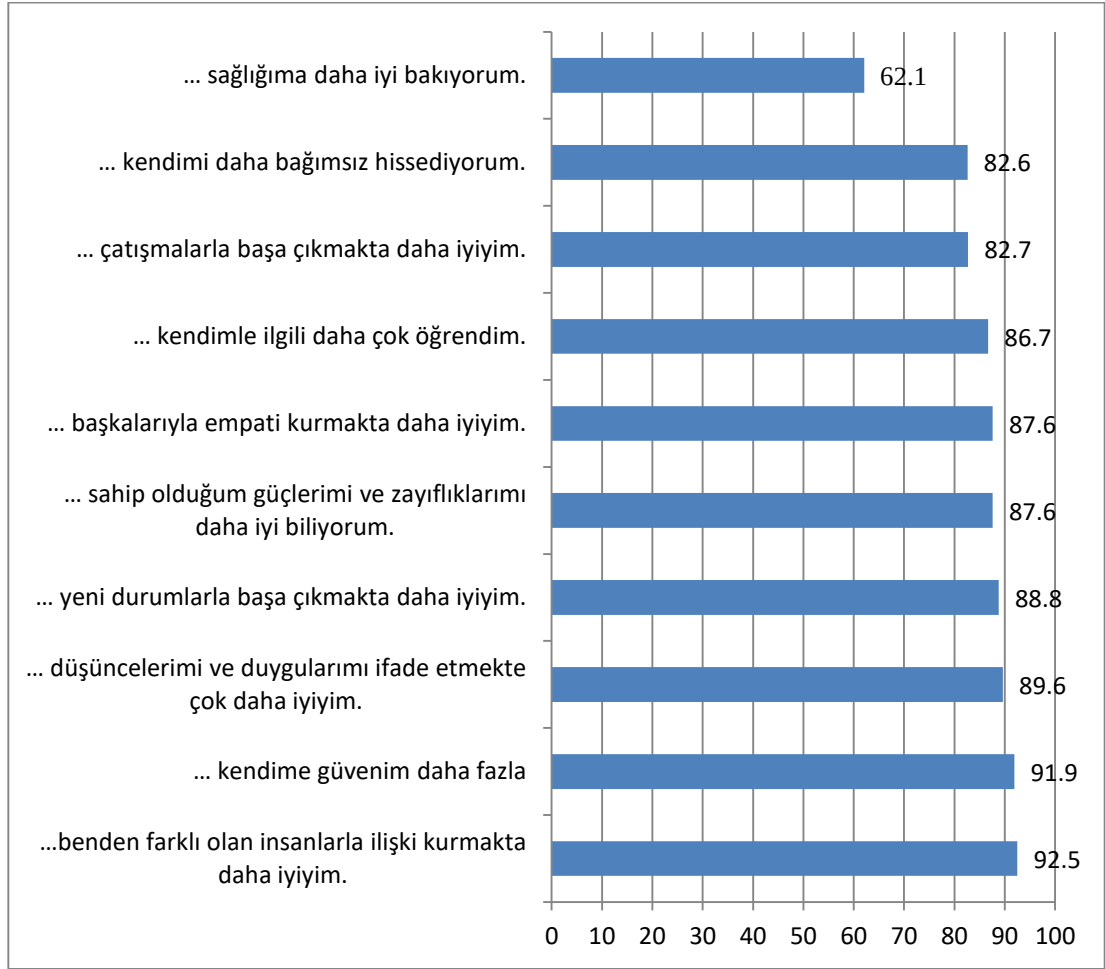
¹⁵² BİLAL, Serap. (25 Mayıs 2017). Proje yararlanıcısıyla gerçekleştirilen röportaj, Ankara.

¹⁵³ YENİLMEZ, Çağlar. (20 Haziran 2017). Proje yararlanıcısıyla gerçekleştirilen röportaj, Ankara.

gençlerin kişisel gelişimlerine çok faydalı olduğunu belirtmektedir. Kurtaslan, projeye katılan zihinsel engelli gençlerin yabancı dilde kelimeler öğrenebildiğini, yabancı engelli katılımcılarla tanıştıklarını ve bu durumun onların özgüvenlerini artırdığını ifade etmektedir. Kısa dönemli AGH faaliyetine katılan engelli gençlerin ve refakatçilerinin (anne / baba) uçağa binip ülke dışına gitmelerinin kendileri ve refakatçileri için iyi bir rehabilitasyon süreci olduğunu da belirtmiştir.¹⁵⁴

Yukarıda proje yararlanıcılarının kendi tecrübelerini ve kazanımlarını ifade etmelerine ek olarak 2016 yılında yayınlanan RAY Araştırma Projesi (RAY-MON) kapsamında katılımcılara proje katılımlarının bir sonucu olarak ne gibi kişisel gelişimleri olduğuna yönelik sorular sorulmuştur. Bu araştırmada katılımcıların engellilik durumları göz önüne alınmamıştır. Ancak çıkan sonuçlara baktığımızda sonuçların benzerlik gösterdiğini görebiliriz (bkz. Grafik 3.13.).

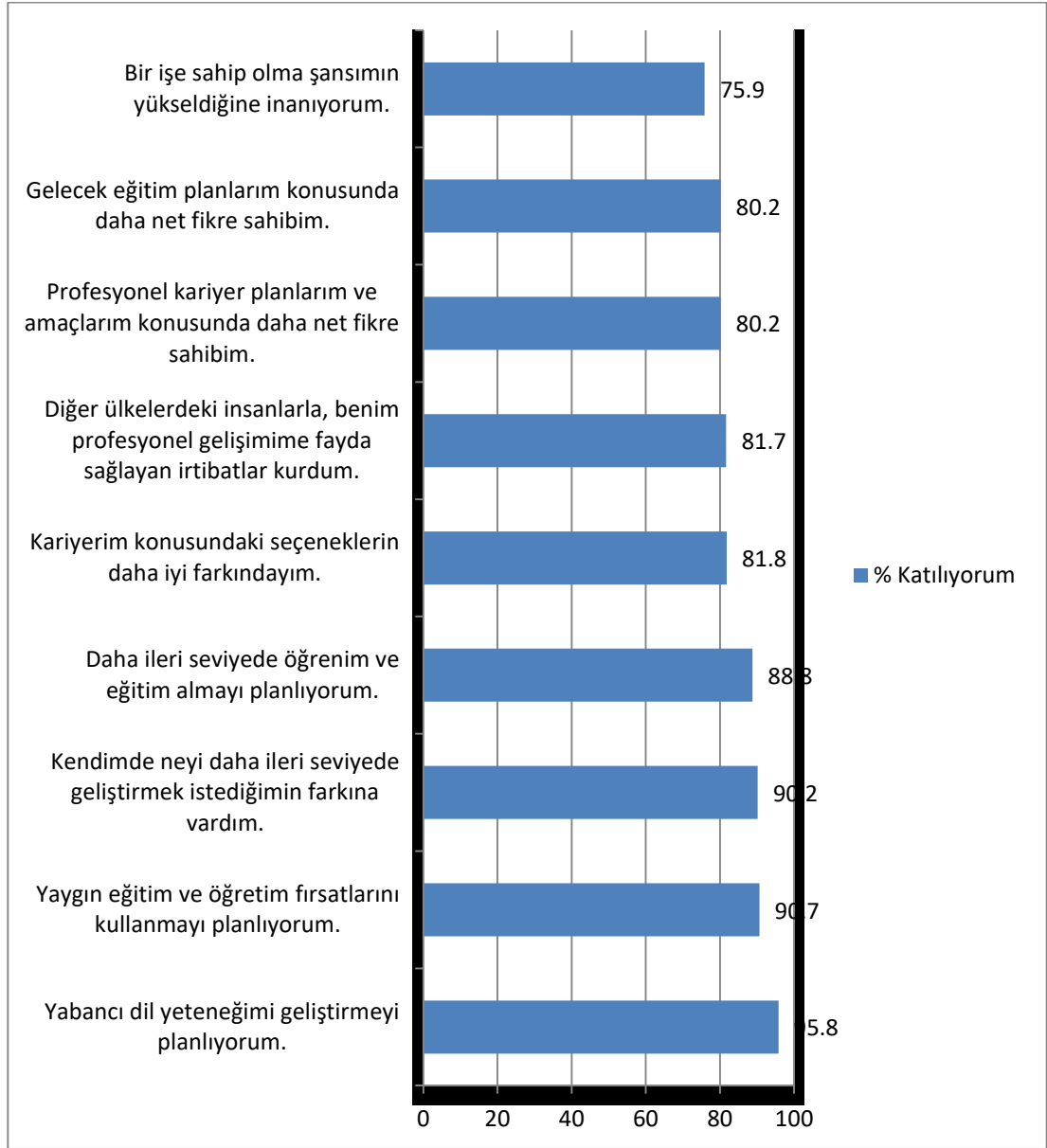
¹⁵⁴ KURTASLAN, Abdurrahman. (15 Mayıs 2017). Proje yararlanıcısıyla gerçekleştirilen röportaj, Ankara.

Grafik 3.13. Katılımcıların Projeye Katıldıktan Sonraki Kişisel Gelişimleri¹⁵⁵

Aynı araştırmada proje katılımcılarına projeye katıldıktan sonra eğitim ve mesleki durumlarında ne gibi değişimler olduğu da sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda yer alan etkiler, yukarıdaki mülakatlarda elde edilen bulgularla da benzerlik göstermektedirler. (bkz. Grafik 3.14.)

¹⁵⁵ Türkiye Ulusal Ajansı. “Erasmus+ Gençlik Programı’nın Araştırmaya Dayalı Analizi ve İzlenmesi RAY Araştırma Projesi (RAY-MON) Sonuç Raporu – 2016” , Türkiye Ulusal Ajansı, 2016, s. 56

Grafik 3.14. Projelerin Proje Katılımcıları Üzerindeki Etkileri (Eğitim ve Profesyonel Perspektifler Yönünden)¹⁵⁶

Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programlarının dezavantajlı gençlerin sosyal içermesine ve onların sosyal gelişimlerine katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Mülakatlarda elde edilen bulgular da bu gerçekliği kanıtlar niteliktedir. Ancak burada sorulması gereken soru kurumlar ve bireyler bu konuda yeteri kadar bilgililer mi? Bir önceki bölümde sosyal içirme ve engellilik konusunda yazılan proje ve katılımcı

¹⁵⁶ Türkiye Ulusal Ajansı. agr. , s. 58

sayılarına değinmiştik. Ancak engellilik alanında faaliyet gösteren kurumlardan ne kadarı bu programlardan haberdar ve faydalanabiliyor veya engelli kaç genç bu programlardan haberdar, burada ciddi bir sıkıntı olduğu ortada. Bunu kanıtlayacak en doğru verilerden biri Avrupa Gönüllü Hizmeti Akredite Kuruluşlarından engellilik üzerine çalışan kurum/kuruluşların sayısıdır. Türkiye’de hali hazırda 255 kurum/kuruluş Avrupa Gönüllü Hizmeti kapsamında akreditedir. Bu 255 kuruluşun yalnızca 29 tanesi engelliler üzerine çalışma yapmaktadır. Bu sayı yaklaşık % 11 gibi bir orana denk gelmektedir.¹⁵⁷ Türkiye’de engelliler üzerine çalışan dernekler veya kamu kurumlarının çok az bir kesimi AB Eğitim ve Gençlik Programlarından haberdardır. Sadece kurum veya kuruluşların akredite olabildiği AGH Akreditasyonunda sadece 29 kurumun akredite olması bunu kanıtlar niteliktedir.

Yeterince kurum veya kuruluşun engelliler alanında çalışma yapmaması ve bilinmemesi bu konunun istismar edilmesine ve proje yazımının çıkar sağlama aracı olarak görülmesine sebep olmaktadır. Bu konuda Eldem; Erasmus+ döneminde hibelere başvurmak için projelerin tanınması ve bilinmesi açısından yeterince destek verilmediğini, gençlerin programı bilmediğini ifade etmiştir. Bu sebeple de hep aynı kişilerin proje yaptığını, engelli gençlerin adını kullanarak çıkar sağladığını belirtmiştir.¹⁵⁸

Alanda yeterli bilgilenme olmaması sonucu doğan bu boşluğu proje danışmanlık şirketleri doldurmaya çalışmaktadır. Bu konuda Öztürk; proje danışmanlık şirketlerinin engelli merkezlerine geldiklerini ve bu şirketlerin kendilerini projeye koordinatör olarak gösterip ücret/maaş talep ederek kar elde etmek istediklerini ifade etmiştir. Bu durumda da projenin amacından çıktığını ve para kazanma aracına dönüştüğünü belirtmiştir.¹⁵⁹ Konusu son derece hassas olan bu tür projelerin bu şekilde uygulanması kazanılmaya çalışılan dezavantajlı grubun menfaatine olmamakla birlikte bu gruba zarar da verebilmektedir. Bu hassas konu üzerinde faaliyet gösteren ve çalışma yapan kurum ve kuruluşları hedef alacak şekilde ulusal ajansların bilgilendirme toplantıları yapmasının faydalı olacağı

¹⁵⁷ https://europa.eu/youth/volunteering/evs-organisation_tr Erişim Tarihi: 09.09.2017

¹⁵⁸ ELDEM, Zeliha. (12 Mayıs 2017). Proje yararlanıcısıyla gerçekleştirilen röportaj, Ankara.

¹⁵⁹ ÖZTÜRK, Cumali. (26 Mayıs 2017). Proje yararlanıcısıyla gerçekleştirilen röportaj, Ankara.

düşünülmektedir. Proje yazma ve uygulama eğitimlerinin sıklaşması, daha fazla kurum ve kuruluşa ulaşılması hem proje başvuru sayısını hem de programlardan yararlanan dezavantajlı gençlerin sayısını artıracaktır. Bu toplantılarda hali hazırda aynı konu üzerinde çalışmalar yapan proje konusunda deneyimli kurum kuruluşlarla deneyimsiz olanları bir araya getirmenin faydalı olacağı açıktır. Bu şekilde, tecrübesiz olan kuruluşlar iyi örnekleri görmekle beraber, proje yazımı konusunda da cesaret kazanacaklardır.

Yukarıda bahsettiğimiz kuruluşlar için olan durum, engelli gençler için de geçerlidir. Ekonomik, coğrafi vb. birçok açıdan dezavantajlı olan engelli gençlerin projelere ulaşması veya projelerden haberdar olması ne yazık ki yeterli seviyede değildir. Konuyla ilgili Yenilmez;

“...Türkiye’de çoğu genç zaten dezavantajlı durumda, Türkiye Ulusal Ajansı ulaştığı kişi sayısı açısından iyi bir noktada bulunmakta fakat bence ulaşabildiğimiz engelli gençlerin sayısı örgütlülükleriyle, bir yerlere üyelikleriyle sınırlı, valiliklerin engelli koordinasyon merkezleri aracılığıyla farklı kitlelere ulaşılabilir.”¹⁶⁰

Yenilmez’in de değindiği gibi bir çok yönden dezavantajlı olan engelli gençlere ulaşmada ve onları projelere dâhil etmede kurum ve kuruluşların rolü daha önemlidir. Yerel yönetimlerin Engelli Merkezleri, Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın Gençlik Merkezleri, Milli Eğitim Bakanlığı’nın Halk Eğitim Merkezleri ve engelliler üzerine çalışmalar yapan sivil toplum kurumlarıyla Ulusal Ajans, engelli gençlere ulaşmak ve onları programlara dâhil etmek için çalışmalar yapabilirler.

Geniş perspektiften bakıldığında yukarıdaki bu iki durumun (kuruluşların ve engelli gençlerin programdan haberdar olmaması) iç içe geçmiş durumlar olduğunu görebiliriz. Ulusal Ajansın sahaya inerek daha fazla kurumu bilgilendirmesi ve onlara proje yazma ve uygulama eğitimleri vermesi, sahadaki kurum ve kuruluşların bilgi düzeyini artıracak ve onları AB Eğitim ve Gençlik Programlarıyla ilgilenmeye yönlendirecektir. Böylelikle sahada aktif olan ama Programdan haberi olmayan kuruluşlar, kendileri için yeni bir alan olan AB Eğitim ve Gençlik Programlarıyla

¹⁶⁰ YENİLMEZ, Çağlar. (20 Haziran 2017). Proje yararlanıcısıyla gerçekleştirilen röportaj, Ankara.

engelli gençlere ulaşacak ve onları projelere dâhil etmeye çalışacaklardır. Daha fazla gencin projelere katılması çarpan etkisi yaratacak ve Gençlik Programından haberi olmayan gençler de zamanla Gençlik Programı ve projelerle tanışacaklardır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları 2004 yılından bu yana ülkemizde Türkiye Ulusal Ajansı tarafından yürütülmektedir. Geçen bu süreç içerisinde binlerce genç yurt içinde ve yurt dışındaki projelere katılmış ve yine binlerce genç de ülkemize gelmiştir. Çeşitli durumlardan ötürü dezavantajlı konumda bulunan çok sayıdaki genç, projeler sayesinde hayatlarına yeni bir yön vermiş ve birey olduklarının farkına varmışlardır. Buradaki birey olmaktan kasıt engellinin kendini toplumun bir parçası olarak hissetmesidir.

Gençlik Programı bünyesinde temel öğrenim yaklaşımı olan yaygın öğrenme ile gençler farklı bir öğrenmenin tecrübesini yaşamışlar ve öğrenmenin sadece örgün öğrenme ile olmayacağını, öğrenme sürecinde aktif olarak sürece katılarak da öğrenmenin gerçekleşebileceğinin farkına varmışlardır. Yaygın öğrenmede gençler sürece dâhil olduklarından ördükleri duvarları yıkmışlar, özgüvenlerini tazelemişler ve sorumluluk almışlardır. Proje sonunda edindikleri Youthpass sertifikalarıyla da öğrenmelerini belgelemişlerdir. Youthpass'ın sekiz anahtar yeterliliğini öğrenmişler ve kendilerini bu yeterlilikler ölçütünde değerlendirmişlerdir. Bu süreç onlara, kendilerini objektif olarak değerlendirmeyi öğretmiştir.

Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları engellileri unutmamış ve onları dezavantajlı bireyler olarak kabul etmiştir. İnsanlık tarihi boyunca toplumun bir parçası olan engelliler, zaman zaman kötü muamele görmüşler, ihmal edilmişler ve sosyal dışlanmaya uğramışlardır. Sosyal Dışlanma kavramı 1960'larda ortaya çıkmış ve 90'ların başında Avrupa Birliği'nin sosyal politikalarından birisi olmuştur. Sosyal dışlanmanın bir sonucu olarak ortaya çıkan Sosyal İçerme kavramı, sosyal dışlanma sorununu çözmeyi amaçlamaktır. Sosyal İçerme kavramına AB nezdinde ilk defa 2000 Lizbon Stratejisinde yer verilmiştir. Sonrasında Avrupa Birliği 2020 Stratejisinde de yer verilmiştir. Sosyal İçerme kavramı AB'nin Eğitim ve Gençlik Programlarında da kendine yer bulmuş ve en son program olan ve 2014-2020 yıllarını kapsayan Erasmus+ döneminde de yer almıştır.

Erasmus+ Programı sosyal içerme hedefi kapsamında engellilere de ayrı bir yer vermiş ve konusu engelliler - özel ihtiyaçlar olan projeleri ayırmıştır. Bu

konudaki projelere özel ihtiyaç desteği gibi ayrı bir hibe desteği vererek engellilerin projelere katılmalarını desteklemiş ve proje yapanları da bu yönde teşvik etmiştir. Erasmus+ Programı döneminde geçtiğimiz üç yıl içerisinde Gençlik Programı kapsamında Program Ülkeleri çapında binlerce proje desteklenmiştir. Türkiye’de gerek sosyal içermeye konusunda olsun gerekse engelliler konusunda olsun çok sayıda proje başvurusu yapılmakta ve hibelendirilmektedir. Ancak, uygulanma aşamasında projelerin başvuru formlarındaki kaliteye ve niteliğe sahip olmadığı edinilen bulgulardan anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda araştırma sonuçları göz önünde tutularak projelerin kalitesi ve dezavantajlı gençlerin öngörülen katılımlarının sağlanması açısından aşağıda bazı öneriler yapılmıştır:

- Ulusal Ajans olarak proje yönetimi ve bilgilendirme eğitimleri düzenlemek. Bu eğitimler belirli kurumlara, özellikle, engelliler alanında faaliyet gösteren kurum/kuruluş ve sivil toplum örgütlerine yönelik olmalıdır. Engellilere dönük faaliyet yapan Sivil Toplum Örgütlerinin çok azı AB’nin Eğitim ve Gençlik Programlarından haberdardır. Bu duruma kanıt olarak AGH Akredite Kuruluş sayısını verebiliriz. Türkiye’de engelliler üzerine çalışma yapan 1383 tane dernek bulunmaktadır. Gençlik Programlarından olan Avrupa Gönüllü Hizmeti Programının engelli alanında faaliyet gösteren kuruluş sayısı ise 29 olup, bunlardan sadece 19 tanesi sivil toplum örgütüdür. Bu demek oluyor ki 1383 dernekten yalnızca % 1’i programlarımızdan hibelerimizden yararlanabiliyor.
- Hayat Boyu Öğrenme Programı’nda uygulanması mümkün olan Ulusal Önceliklerin, Erasmus+ Programı’nda ya da gelecek olan yeni programda uygulanabilmesi ve konusu engelliler olan projelerde engellilerin katılımı öngörülüyorsa, bu projelere pozitif ayrımcılık yapılarak öncelik uygulaması yapılabilir. Bu, engelli konusunda yazılan projelerin koordinatörlerini engellileri dâhil etme konusunda teşvik edecektir.
- Engellilerin projeye katılımı için proje başvuru formunda öngörülen araçların (tekerlekli sandalye, işitme cihazı, baston vb.) proje sonrasında da engelli gençlerde kalması gencin yararına olacaktır. Bu gibi ihtiyaçların proje kapsamında öngörülmesi ve tedarik edilmesi yokluk durumundan

kaynaklandığı için proje sonrasında bu araçların engelli gençlerde kalması daha sonraki hayatlarına da etki edecek ve sosyal hayata dâhil olmalarını kolaylaştıracaktır.

- Engelli gençlerin projelere katılımını artırmak için AGH’de ve Gençlik Değişimleri Projelerinde uygulanan yaş limitlerinin kaldırılması doğru olacaktır. Engellilere yönelik böyle bir pozitif ayrımcılık yapılabilir, yapılmalıdır.
- AB Eğitim ve Gençlik Programlarının tanınırlığını artırmak için T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Belediyeler ve Valiliklerle işbirliği yapıp hem bu kurumların hem de yereldeki diğer kurum ve kuruluşların bilgilenmesi sağlanmalıdır.
- Engelli gençlerin katılımının öngörüldüğü projeler yakından takip edilmeli ve engellilerin projeye katılması sağlanmalıdır. Tez kapsamındaki mülakatlarda da değinildiği üzere birçok projede engellilerin katılımı öngörülmesine rağmen söz konusu katılım gerçekleşmemektedir. Bu durumun önüne geçmek için önlem alınmalıdır. Örneğin, proje faaliyetlerinden 1 hafta önce engelli katılımcıların bilgileri ulusal ajansla paylaşılabilir ve ulusal ajans personeli engelli katılımcıya ulaşarak projeye katılımını teyit edebilir.
- Türkiye Ulusal Ajansı’nın desteklediği projelerde, AB Eğitim ve Gençlik Programlarından yararlanmamış, Türk Vatandaşı olan ve dezavantajlı konumda bulunan gençleri projelere dâhil etmek için özel bir çalışma yapılabilir. Çünkü, AB Eğitim ve Gençlik Programından birden fazla yararlanan (bu sayı Gençlik Değişimi Projelerinde 10’u bulabiliyor) çok sayıdaki genç, dezavantajlı olan ve programdan yararlanmamış gençlerin önüne geçmektedir. Bu durumun önüne geçmek için projelerin faaliyetlerinden önce koordinatör kuruluş tarafından Türk katılımcıları içeren bir katılımcı listesi alınabilir. Bu katılımcı listesindeki kişiler Türkiye Ulusal Ajansı bünyesinde oluşturulacak veri bankasından (katılımcı havuzu) kontrol edilerek projeye katılımcı olup olamayacakları belirlenebilir. Görevim süresince yaptığım proje yerinde kontrol ve izleme ziyaretlerinde, Türk katılımcıların birden fazla proje tecrübesi olduğu, bazılarının 5’ten fazla

projeye katıldıkları gözlenmiştir. Bu durum dezavantajlı gençlerin aleyhine bir durum oluşturmaktadır.

- Engellilerin katılımcı olarak öngörüldüğü proje değerlendirmelerinde, projeyi değerlendiren dış uzmanlar değerlendirmeleri sırasında; projede yer alacak engellilerin engellilik türlerinin belirlenip belirlenmediğini, belirlenen engellilik türüne yönelik nasıl önlemler alındığını, proje yönetiminde engelli katılımcıların aktivitelere katılması için ne gibi planlamalar yapıldığını göz önünde bulundurmalı ve değerlendirmelidir. Ayrıca, konusu engellilik olan projelerde engelli katılımcıların yer almaması durumu da proje değerlendirmesinde göz önünde bulundurulmalı ve puanlama yapılırken bu durum projenin zayıf yönü olarak değerlendirilmelidir.
- Proje nihai raporlarının değerlendirilmesi sürecinde ilgili uzman, konusu sosyal içerme veya engellilik olan projelerde ön görülen dezavantajlı veya engelli katılımcı sayısının gerçekleşme oranını göz önünde bulundurmalı ve nihai değerlendirme bu durum göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.
- Bu çalışmada araştırılan engelli ve dezavantajlı gençlerin dâhil edilmesi ve süreçlerde yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen, Avrupa Birliği Projeleri genelde tüm yurttaşlarımıza özelde gençlerimize ve bilhassa dezavantajlı gençlerimize yeni ufuklar açması, hayatlarına dokunup yeni fırsatlar yaratması bakımlarından çok önemli imkânlar sunmaktadır.

KAYNAKÇA

ACAR, Süleyman, "Engelli Olabiliriz Ama Hayatın İçindeyiz", Diyarbakır : BBC Türkçe, 20 Mayıs 2017, röportaj

AKBAŞ, Gökşen ve APAR, Altan Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme için Avrupa Stratejisi [Rapor]. - Ankara : Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2010.

BARBOTTE, Eric [et al.] Prevalence of Impairments, disabilities, handicaps and quality of life in the general population: a Review of recent Literature [Dergi]. - [s.l.] : World Health Organization, 2001.

BİLDİRİCİ, Zeki Avrupa Birliği'nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi // Avrupa Birliği'nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar. - İstanbul : İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

BM Gönüllüleri programı Türkiye; Gençlik Servisleri Merkezi Türkiye'de Gönüllülük Gönüllülüğün Rolünün ve Katkılarının Keşfedilmesi [Kitap]. - Ankara : Tasarımhane, 2013.

BOLAYIR, Cenk Amsterdam Antlaşması [Çevrimiçi] // İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 16 Mayıs 2017. - <http://www.ikv.org.tr/images/files/A6-tr.pdf>.

Commission European Joint Report of the Council and the Commission on the implementation of the renewed framework for European cooperation in the youth field (2010-2018) [Rapor]. - [s.l.] : European Commission, 2015.

Convention on the Rights of Persons with Disabilities and Optional Protocol [Çevrimiçi] // Birleşmiş Milletler Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 22 Mart 2017. - <http://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>.

DALY, Paul Copeland ve Mary, Poverty and Social Policy in Europe 2020: Ungovernable and Ungoverned [Çevrimiçi] // Quenn Marry University of London. - 18 Mayıs 2017. - <https://qmro.qmul.ac.uk/jspui/handle/123456789/8084>.

DAYI, Seben Ayşe Biz Doğru Anlaşılmıyoruz [Röportaj]. - [s.l.] : Hürriyet, 18 Mayıs 2017.

DULKADİROĞLU, Hakan Türkiye'nin Meselelerine Gönüllü Bakış –AmeriCorps Modeli- [Kitap]. - Ankara : Orion Kitabevi, 2016.

Engellilik ve Sağlık, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 1 Nisan 2017. - <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs352/en/>.

Erasmus Plus, European Commission. - 4 Mart 2017. - https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/sites/erasmusplus/files/erasmus-plus-at-a-glance_en.pdf.

ERDOĞDU, Seyhan, "Sosyal Politikada “Avrupalı” Bir Kavram: Sosyal Dışlanma" [Dergi]. - [s.l.] : Çalışma Ortamı Dergisi, 2004. - 75.

ERGÜDEN, A. Deniz, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi "Sosyal Dışlanma Açısından Bedensel Engelli Bireylerin Yaşantılarının İncelenmesi" - Ankara : Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Europe 2020 Strategy, European Commission Resmi Elektronik Ağ Sayfası - 18 Mayıs 2017. - https://ec.europa.eu/info/strategy/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en.

European Commission, European Commission Resmi Elektronik Ağ Sayfası - 29 Mayıs 2017. - <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/projects/>.

European Commission Resmi Elektronik Ağ Sayfası - 17 Mayıs 2017. - http://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy_en.

European Commission Erasmus+ Inclusion and Diversity Strategy - in the field of Youth, European Commission Resmi Elektronik Ağ Sayfası - 28 Mayıs 2017. - http://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/reports/inclusion-diversity-strategy_en.pdf.

European Youth Portal, 9 Eylül 2017, https://europa.eu/youth/volunteering/evs-organisation_tr.

Eurostat, European Commission Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 18 Mayıs 2017. - <http://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy/headline-indicators-scoreboard>.

GENÇ, Yusuf, ve Çat, Güldane, "Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi" Akademik İncelemeler Dergisi. - 2013. - 1 : Cilt 8.

HAYES, Alan ve MCNALLY, Eimar, "Recognising Learning in Youth Exchanges a Hands-On Toolkit" - [s.l.] : Leargas, 2012.

HEKİMLER, Oktay, "Yoksulluk mu Yoksunluk mu? Sosyal Dışlanma Üzerine Bir Değerlendirme" [Dergi]. - [s.l.] : Tekirdağ S.M.M.M. Odası Sosyal Bilimler Dergisi, 2012. - 1.

History of the Erasmus Programme, European Commission. - 4 Mart 2017. - https://web.archive.org/web/20130404063516/http://ec.europa.eu/education/erasmus/history_en.htm .

Injuve Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 4 Mart 2017. - <http://www.injuve.es/sites/default/files/2013/19/noticias/25ansEUYouth.pdf>.

İktisadi Kalkınma Vakfı Avrupa 2020 Stratejisi, Avrupa 2020 Stratejisi. - İstanbul : İktisadi Kalkınma Vakfı, 2014.

KARATAŞ, Kasım, "Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları Bir Sosyal Politika Yaklaşımı", Ufkun Ötesi Bilim Dergisi. - 2001. - 2 : Cilt 1.

Kimler Görme Engelli Sayılır, Göz Vakfı Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 1 Nisan 2017. - <http://www.gozvakfi.com/blog/kimler-gorme-engelli-sayilir-dunyada-ve-ulkemizde-gorme-engelli-orani-nedir.html>.

KÖTEN, Esra, ve Erdoğan, Barış, "Engelli Gençler, Sosyal Dışlanma ve İnternet", İstanbul : İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları, 2014.

LAFRAYA, Susana, "Intercultural Learning in Non-Formal Education: Theoretical Frameworks and Starting Points", Paris : Council of Europe, 2011.

MEŞE, İlknur, "Engelliliği Açıklayan Sosyal Model Nedir?"[Elektronik Versiyon] [Dergi]. - [s.l.] : Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 2014. - 33.

MUHCU, Selvi, "Ortopedik Engellilik ve Dini Başa Çıkma (Trabzon Örneği)" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi - Çorum : Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

National Agencies, Avrupa Komisyonu Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 22 Ocak 2017. - <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/contact>.

ÖZERDEM, Füsün, "Avrupa Birliği Sosyal Politikası ve Türkiye'nin Uyumu" [Dergi]. - [s.l.] : Yardım ve Dayanışma Dergisi, 2010. - 1.

ÖZTÜRK, Mustafa, "Türkiye'de Engelli Gerçeği", İstanbul : MÜSİAD Cep Kitapları, 2011.

Research Based Analysis of Youth in Action EVS 20 Years, Research Based Analysis of Youth in Action. - 29 Ocak 2017. - http://www.researchyouth.net/wp-content/uploads/2016/09/RAY_EVS20_Infosheet_final.pdf.

SALTO Euromed Resource Centre, "Tools for Learning in Non-Formal Education" [Kitap]. - Paris : SALTO Euromed Resource Centre, 2012.

- SALTO SEE Resource Centre, Hopscotch to Quality in EVS 2.0 [Kitap]. - Ljubljana : SALTO SEE Resource Centre, 2015.
- SALTO-YOUTH Inclusion Resource Centre, Inclusion A to Z – A Compass to International Inclusion Projects [Kitap]. - Brussels : [s.n.], 2014.
- SAPANCALI, Faruk Avrupa Birliği'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri [Dergi]. - [s.l.] : Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 2005. - 3.
- SAPANCI, Filiz, "Sağlık Hizmetlerinde Engellilik Kavramı ve Engellilerin Sağlık Hizmetlerinden Yararlanmaları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul : Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Service National de la Jeunesse. - 2013. - 19 Mart 2017. - http://www.snj.public.lu/sites/default/files/publications/Depliant_Oktober2013_GB.pdf.
- Social Protection& social inclusion, European Commission Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 18 Mayıs 2017. - <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961>.
- SUDRAJAT, Agung, "Avrupa Birliği Hukukunda Engellilik ve Ayrımcılık Yasağı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir : Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- ŞAHİN, Hande ve ERKAL, Sibel, "Ortopedik ve Görme Engelli Bireyler için Konaklama Tesislerinde Yapılması Gereken Düzenlemeler" [Dergi]. - [s.l.] : Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi, 28 Nisan 2012.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Türkiye Özürlüler Araştırması 2002 [Rapor]. - Ankara : [s.n.], 2.
- T.C. Resmi Gazete 5378 Sayılı Özürlüler Kanunu // 5378 Sayılı Özürlüler Kanunu Madde 3. - [s.l.] : T.C. Resmi Gazete, 07 07 2005.
- VOS, Louis ce Gevers, Lieve, "The History of Youth Work in Europe and its Relevance for Youth Policy Today" Strasbourg : Council of Europe, 2009.
- The World Bank Inclusion Matters [Kitap]. - Washington DC : [s.n.], 2013.
- TOPRAK, Metin ve ERDOĞAN, Armağan, "Yaşamboyu Öğrenme: Kavram, Politika, Araçlar ve Uygulama" [Dergi] // Yükseköğretim ve Bilim Dergisi. - 2012. - 2 : Cilt II. - s. 71.

Trabzon Milli Eğitim Müdürlüğü Engelliliğin Nedenleri ve Önlenmesi [Çevrimiçi]. - 30 Mart 2017. - <http://docplayer.biz.tr/5190783-Engelliligin-nedenleri-ve-onlenmesi.html>.

TUFAN, İsmail, "Engelli uİnsan ve Engellilik Engelli İnsana Çeşitli Perspektiflerden Sosyolojik Bir Bakış", Ufkun Ötesi Bilim Dergisi. - 2001. - 1 : Cilt 1.

Türkiye İstatistik Kurumu Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 1 Nisan 2017 - <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18617>

Türkiye Ulusal Ajansı Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 22 Ocak 2017. - <http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/baskanlik/20140617-1-1.pdf?sfvrsn=2> .

Türkiye Ulusal Ajansı Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 4 Mart 2017. - <http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/gen%C3%A7lik-program%C4%B1/2013yiaprogramkilavuzu.pdf?sfvrsn=0>.

Türkiye Ulusal Ajansı Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 22 Ocak 2017. - <http://www.ua.gov.tr/kurumsal/baskanlik>.

Türkiye Ulusal Ajansı Erasmus+ Gençlik Programı'nın Araştırmaya Dayalı Analizi ve İzlenmesi RAY Araştırma Projesi (RAY-MON) Sonuç Raporu – 2016 [Rapor]. - 2016.

Türkiye Ulusal Ajansı Erasmus+ Program Rehberi 1 Ocak 2014 Tarihi İtibariyle Geçerlidir [Kitap]. - Ankara : [s.n.], 2014.

Türkiye Ulusal Ajansı Erasmus+ Program rehberi Versiyon 1 [Kitap]. - Ankara : Türkiye Ulusal Ajansı, 2016.

Türkiye Ulusal Ajansı Erasmus+: Gençlik Programı'nın Araştırmaya Dayalı Analizi RAY Network Ulusal Araştırması: RAY Network Türkiye Ulusal Raporu 2014 [Rapor]. - Ankara : Türkiye Ulusal Ajansı, 2015.

Türkiye Ulusal Ajansı Eurodesk Türkiye Eğitim Kitleri Serisi-1 Gençlik Bilgilendirmelerinde Yaygın Öğrenim Kullanımı [Kitap]. - Ankara : [s.n.], 2016.

Türkiye Ulusal Ajansı Gençlik Programı'nın Araştırmaya Dayalı Analizi RAY Network Ulusal Araştırma Analizi Türkiye Ulusal Raporu [Rapor]. - Ankara : Türkiye Ulusal Ajansı, 2014.

Türkiye Ulusal Ajansı Youthpass Kılavuzu [Kitap]. - Ankara : Türkiye Ulusal Ajansı, 2012.

Türkiye Ulusal Ajansı Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 22 Ocak 2017. - <http://www.ua.gov.tr/docs/kurumsal/mektuplar.pdf?sfvrsn=0> .

Türkiye Ulusal Ajansı Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 22 Ocak 2017. - http://www.ua.gov.tr/docs/kurumsal/mutabakat_zapti_turkce.pdf?sfvrsn=0.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 22 Ocak 2017. - <http://www2.tbmm.gov.tr/d21/1/1-0965.pdf>.

Türk Dil Kurumu Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 15 Nisan 2017. - http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_karsilik&arama=kelime&guid=TDK.GTS.58f1f6b7b4a4a4.93238862.

What is Youthpass, Youthpass Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 19 Mart 2007. - <https://www.youthpass.eu/tr/about-youthpass/about/>.

YILDIRIMALP, Sinem, "Sosyal Dışlanma ve Avrupa Birliği Yaklaşımı" - [s.l.] : Siyaset, Ekonomik ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 2014. - 2.

Youth Action Programme 2000-2006 [Çevrimiçi] // Eur-Lex Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 4 Mart 2017. - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=uriserv:c11603>.

Youth Forum of the European Communities Annual Report 1982 [Report]. - Brussels : Youth Forum of the European Communities, 1982.

Youth Work and Policy at European Level [Kitap Bölümü] // The History of Youth Work in Europe and its Relevance for Youth Policy Today / yazar Mairesse Pierre. - Strazbourg : Council of Europe, 2009.

Youthpass Statistics [Çevrimiçi] // Youthpass Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 19 Mart 2017. - <https://www.youthpass.eu/tr/about-youthpass/statistics/>.

Zihinsel Engelli Türleri [Çevrimiçi] // Zihinsel Yetersi Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı Resmi Elektronik Ağ Sayfası. - 1 Nisan 2017. - <http://www.zicev.org.tr/zihinsel-engel-turleri>.

EKLER

EK 1 Mülakat Soruları (Proje Katılımcısı)

1. Kendinizi kısaca tanıtır mısınız? (Ad-soyad, yaş, doğum yeri, eğitim durumu)
2. Şimdiye kadar AB Gençlik Programları kapsamında yararlandığınız alt programlar nelerdir?
3. Bildiğiniz Üzere AB Gençlik Programları dezavantajlı gençlere yönelik tasarlanmış bir programdır. Sizin sahip olduğunuz dezavantajlılık durumunuz hakkında kısa bilgi verebilir misiniz?
4. Yararlanıcısı olduğunuz projeler özelinde ne tarz aktivitelere dâhil oldunuz ve katılım gösterdiğiniz aktivitelerdeki rolünüz hakkında kısa bilgi verebilir misiniz?
5. Yararlanıcısı olduğunuz projeler özelinde ne tür kazanımlar elde ettiniz?
6. Yararlanıcısı olduğunuz projelerin sonucunda herhangi bir sertifika aldınız mı? (Örneğin Yothpass)
7. Cevabınız evet ise; Youthpass'ın sekiz anahtar yeterliliklerinden hangilerinde yeterlilik kazandınız? (Anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yeterlilikler ve bilim ve teknolojiye temel yeterlilikler, dijital yeterlilik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlık yeterlilikleri, girişimcilik, kültürel farklılık ve ifade becerisi)
8. Yararlanıcısı olduğunuz projelerin sonrasında hayatınızda ne gibi değişiklikler meydana geldi?(örneğin: sosyal çevrenizle iletişim beceriniz, özgüven düzeyiniz, mesleki yeterlilikleriniz, sosyal hayata aktif katılım gibi)
9. İmkanı kısıtlı ve dezavantajlı gençlerin bu tarz projelere, teşviki ve katılımlarına yönelik tavsiyeleriniz nelerdir?

EK 2 Mülakat Soruları (Proje Koordinatörleri)

1. Kendinizi kısaca tanıtır mısınız? (Ad-soyad, yaş, doğum yeri, eğitim durumu, çalıştığı kurum)
2. Şimdiye kadar AB Gençlik Programları kapsamında koordinatör olarak görev aldığınız alt programlar nelerdir?
3. Bildiğiniz Üzere AB Gençlik Programları dezavantajlı gençlere yönelik tasarlanmış bir programdır. Bir koordinatör olarak gençlerin dezavantajlılığı durumuna bakış açınız ve programların hedefleriyle bağlantısı hakkında görüşleriniz nelerdir?
4. Yürütücüsü olduğunuz projeler özelinde katılımcılarınızı ne tarz aktivitelere dâhil ediyorsunuz ve yararlanıcıların aktivitelerdeki rolü ve dâhil edilme yöntemleri hakkında kısa bilgi verebilir misiniz?
5. Yürütücüsü olduğunuz projeler özelinde katılımcılarınız ne tür kazanımlar elde etmektedir?
6. Yürütücüsü olduğunuz projelerin sonucunda herhangi bir sertifika veriyor musunuz? (Örneğin Youthpass gibi)
7. Cevabınız evet ise; Youthpass'ın sekiz anahtar yeterliliklerinden özellikle öncelikli olarak katılımcılarınız ne tür yeterlilik kazanmaktadır? (Anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yeterlilikler ve bilim ve teknolojide temel yeterlilikler, dijital yeterlilik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlık yeterlilikleri, girişimcilik, kültürel farklılık ve ifade becerisi)
8. Yürütücüsü olduğunuz projelerin sonrasında katılımcılarınızın hayatlarında ne gibi değişiklikler meydana gelmektedir?
9. Bir koordinatör olarak imkânı kısıtlı ve dezavantajlı gençlerin bu tarz projelere, teşviki ve katılımlarına yönelik tavsiyeleriniz nelerdir?